

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความผูกพันพรรคการเมือง

ความผูกพันพรรคการเมือง เป็นพฤติกรรมทางการเมืองของคนในสังคมโดยเฉพาะ สังคมและการเมืองในระบบเสรีประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิมีส่วนในการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยอาศัยพรรคการเมืองเป็นช่องทางหรือเป็นการกลไกในการเสนอข้อเรียกร้องต่าง ๆ หรือการสนับสนุนหรือคัดค้านในกระบวนการทางการเมือง ทั้งนี้เพื่อที่คนจะได้รับการสนองประโยชน์ทางการเมืองได้ ดังนั้น ความผูกพันพรรคการเมือง จึงเป็นรูปแบบหนึ่งที่ประชาชนมีพฤติกรรมร่วมกับพรรคการเมือง ในกระบวนการทางการเมืองในระบบเสรีประชาธิปไตย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องความผูกพันพรรคการเมืองของคนกรุงเทพมหานครนี้ประสงค์ จะศึกษาเพื่อทราบเหตุ ลักษณะและพัฒนาการของความผูกพันพรรคการเมืองของคนกรุงเทพมหานคร ดังนั้นในบทนี้จะกล่าวถึงความผูกพันพรรคการเมืองในเชิงทฤษฎีแนวความคิดเพื่อเป็นกรอบในการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาเรื่องนี้โดยละเอียดเป็นลำดับไป

ความผูกพันพรรคการเมือง

ความผูกพันพรรคการเมือง (party identification) เป็นคำประสมระหว่างคำสองคำ คือ political party และ identification ซึ่งแต่ละคำมีความหมายโดยนัยสำคัญที่แตกต่างกัน และเมื่อรวมกันแล้วจะมีความหมายในทางการเมืองที่ต่างออกไปอีก

ในขั้นนี้ จะแยกพิจารณาแต่ละคำไป โดยจะพิจารณาพรรคการเมืองก่อนในแง่ของความหมาย กำเนิดและหน้าที่พรรคการเมือง เพราะความผูกพันพรรคการเมืองในทางรัฐศาสตร์นั้น จำเป็นต้องกล่าวถึงปัจจัยที่เป็นส่วนภายในอย่างสืบเนื่องในฐานะพรรคการเมืองเป็นวัตถุประสงค์ทางการเมือง ไม่ว่าจะพิจารณาความหมาย กำเนิด หรือหน้าที่พรรค

การเมือง กล่าวคือ นอกจากจะทราบความหมายพรรคการเมืองแล้ว ทำให้ทราบ
กำเนิดพรรคการเมือง ซึ่งทำให้ทราบว่าพรรคการเมือง ก่อกำเนิดมาได้อย่างไร ประเด็น
หลัก คือ พรรคการเมืองย่อมมาจากการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีความคิดเห็นคล้ายคลึงกันโดย
ส่วนใหญ่ทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อมุ่งเป็นรัฐบาลบริหารประเทศ
ความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกันนี้เป็นการแสดงถึงจุดแห่งความผูกพันของกลุ่มและจุดขยายการ
รวมตัวให้มากขึ้นอีกด้วย ดังนั้นจึงเป็นการพูดถึงที่มาของพรรคการเมือง เช่นเดียวกัน

ในส่วนของหน้าที่พรรคการเมืองนั้น ทำให้ทราบนอกจากบทบาทของพรรคแล้ว
ยังทำให้ทราบถึงกระบวนการทางการเมือง การพัฒนาพรรคการเมืองและระบบการเมือง
อีกด้วย หน้าที่และบทบาทพรรคการเมืองนั้นเองจะเป็นปัจจัยที่แสดงออกและเป็นตัวกระตุ้น
และขยายการกระตุ้นความผูกพันพรรคให้เข้มข้นพรรคการเมืองที่ทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ
และพัฒนาไปกระทั่งกลายเป็นพรรคการเมืองที่มีความเป็นสถาบันทางการเมืองในระดับสูง
ก็แสดงถึงการยอมรับความผูกพันมากและกว้างขวาง ดังนั้น การทราบหน้าที่พรรคการเมือง
จึงเป็นสิ่งจำเป็น

ความหมายของพรรคการเมือง

พรรคการเมือง (political party) มีความหมายมากมาย กล่าว
กันว่าเป็นการยากที่จะให้คำจำกัดความหมายของพรรคการเมืองว่าคืออะไร¹ ย่อมไม่
สามารถทำได้เพราะคำวาทหลายเล่มก็ให้ความหมายคำว่า พรรคการเมืองแตกต่างกัน
ออกไป² จึงขอกล่าวถึงความหมายจากนักรัฐศาสตร์บางท่านคือ

¹ เซาน์วิทช์ สุกลาภา, พรรคการเมือง (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์,
2517), หน้า 3.

² ชจักษณ์ บุรุษพัฒน์, กำเนิดพรรคการเมืองในประเทศไทย (วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 1.

Joseph LaPalombara and Myron weiner เป็นองค์การที่
คาดหวังให้ทำหน้าที่ในการก่อกบฏมหาชนและสื่อความต้องการต่าง ๆ ของประชาชนไปสู่
ศูนย์กลางแห่งอำนาจและการตัดสินใจของรัฐบาล¹

Edmund Burke หมายถึง คณะบุคคลที่รวมกันเพื่อช่วยส่งเสริมผล
ประโยชน์ของชาติด้วยความพยายามร่วมกันตามแนวหลักการบางอย่างโดยเฉพาะที่เห็น
พ้องต้องกัน²

หยุก แสงอุทัย หมายถึง คณะบุคคลซึ่งรวมกันเพราะมีความเห็นในทางการ
เมือง เศรษฐกิจ สังคมในแนวทางใหญ่ตรงกัน และมีความมุ่งหมายที่จะเป็นรัฐบาล อำนาจ
การปกครองให้เป็นไปตามความคิดเห็นนั้น ๆ³

จากความหมายของบุคคลต่าง ๆ ดังกล่าวอาจสรุปได้ว่าพรรคการเมืองมีลักษณะ

1. ต้องมีคณะบุคคลที่มีการจัดตั้งองค์การอย่างถาวรและมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็น
รัฐบาล
2. จะต้องมีแนวคิดเห็นทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมในแนวใหญ่ ๆ ตรงกัน
3. มุ่งคัดเลือกบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้งเพื่อควบคุมและดำเนินนโยบายที่ต้องการ

¹ Joseph LaPalombara and Myron weiner, Political Party and
Political Development(Princeton, New Jersey : Princeton University
Press, 1966), p.7.

² J.Ronald Pennock and David G.Smith, Political Science
(New York : The Macmillan Company, 1964), p.335.

³ หยุก แสงอุทัย, รัฐธรรมนูญเก่าใหม่และความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับประชาธิปไตย
(พระนคร : โรงพิมพ์แม่บ้านการเรือน, 2503), หน้า 184.

กำเนิดพรรคการเมือง

พรรคการเมือง เริ่มขึ้นและวิวัฒนาการในยุโรปเมื่อประมาณ 130 ปีมาแล้ว ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มบุคคลที่มีความกระตือรือร้นในทางการเมือง¹ โดยเฉพาะกลุ่มผลประโยชน์ในอังกฤษ อเมริกา แล้วขยายบทบาทและอำนาจมากขึ้นจนกระทั่งกลายเป็นพรรคการเมือง พรรคการเมืองจึงเกิดจากการผสมผสานและร่วมกันระหว่างกลุ่มผลประโยชน์² อย่างไรก็ตามกำเนิดของพรรคการเมืองก็มีการโต้เถียงหรือเสนอแนวคิด ทฤษฎีไว้มากมาย จึงเป็นเรื่องที่ยากที่จะหาข้อยุติ เพราะมีทฤษฎีว่าด้วยการเกิดขึ้นของพรรคการเมืองมากมายแต่ละความคิดก็พยายามหาข้อมูลมาสนับสนุน³ แต่ทฤษฎีที่น่าสนใจของการกำเนิดพรรคการเมืองที่น่าจะนำมากล่าวคือ ทฤษฎีของ เอเวอรี่ เลเซอร์สัน⁴ (Avery Leiserson) กล่าวว่า พรรคการเมืองมีกำเนิดอยู่ 4 ทางด้วยกัน คือ

1. ทฤษฎีทางจิตวิทยา (psychological theories) อธิบายว่า พรรคการเมือง เกิดจากความเชื่อที่ว่ามนุษย์มีความรู้สึกนึกคิดจิตใจที่แตกต่างกัน ทำให้มองโลกที่แตกต่างกันไปด้วย แต่ในบางครั้งมนุษย์ก็มีคล้ายคลึงกันในสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวอยู่บ้าง ความแตกต่างกันเช่นพวกที่จัดว่าเป็นหัวเก่ากับพวกหัวใหม่ พวกหัวเก่าเป็นพวกอนุรักษนิยม ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงพวกหัวใหม่เป็นพวกหัวก้าวหน้านิยมการเปลี่ยนแปลง ลักษณะความ

¹ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 22.

² จรุง สุภาพ, ระบบการเมืองเปรียบเทียบและหลักวิเคราะห์การเมืองแบบใหม่ (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2519), หน้า 272.

³ ชาญวดี วัชรพุกก์ และสุชิน ตันติกุล, พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ (แนวคำบรรยาย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 18.

⁴ Avery Leiserson, Parties and Politics (New York : Knopf, 1985), pp.44-50. อ้างใน ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย, หน้า 22-23.

แตกต่างทำให้เกิดการแบ่งพวกแบ่งกลุ่มแตกต่างกันออกไป และมีแนวคิดอุดมการณ์และวิธีการแตกต่างกันไปด้วย พรรคการเมืองจึงเกิดขึ้นจากการรวมกันของคนที่มีความคิดคล้ายคลึงกันของกลุ่มหนึ่ง แตกต่างจากการรวมกันของอีกกลุ่มหนึ่ง

2. ทฤษฎีเศรษฐกิจและสังคม (socio-economic theories) เชื่อว่าความแตกต่างทางค่านิยมเศรษฐกิจเป็นผลประโยชน์ส่วนได้เสียต่าง ๆ ของบุคคลในสังคมและต่างก็แสวงหาความได้เปรียบทางเศรษฐกิจสังคม เพื่อกลุ่มของตนไปเป็นเงื่อนไขต่อรองทางการเมือง ซึ่งผลประโยชน์อาจได้แก่ การศึกษา สาธารณสุข อาชีพ เป็นต้น การรวมกลุ่มจึงเกิดขึ้นเพื่อจะได้แนวคิดค่านิยมเศรษฐกิจ สังคม ไปกำหนดนโยบายบริหารประเทศสนองความต้องการของกลุ่มตนได้

3. ทฤษฎีอุดมคติ (ideological theories) เชื่อว่ามนุษย์มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากสัตว์อื่น มนุษย์มีความคิด มีความฝัน มีความสามารถในการแยกแยะความแตกต่างสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้ไม่ว่าความดี ความเลว ถูกหรือผิด มนุษย์จึงพยายามแสวงหาแนวทางของตนเองตามที่ต้องการ ไม่ว่าจะค่านิยมใด ดังนั้นมนุษย์จึงมารวมกลุ่มกันตามแนวคิดอุดมการณ์ของคนที่คล้ายคลึงกันกับพรรคการเมืองจึงเกิดขึ้นในลักษณะดังกล่าว

4. ทฤษฎีองค์การ (organization theories) เชื่อว่าพรรคการเมืองเกิดจากความมีสถาบันอยู่เดิมแล้วพรรคการเมืองเกิดตามมา ซึ่งเกิดจากการรวมกันของบุคคลในสถาบันหรือองค์การ แล้ววิวัฒนาการมาเป็นพรรคการเมือง ส่วนมากมักเกิดจากการมีผู้นำในองค์การแล้วแสวงหาสมาชิกมาร่วมกันตั้งพรรคการเมืองขึ้น

นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีที่น่าสนใจควรนำมากล่าว คือ ของ โจเซฟ ลาฟาโลมบารา (Joseph LaPalombara) และไมรอน ไวเนอร์ (Myron Weiner) คือ ทฤษฎีว่าด้วยประวัติศาสตร์และสถานการณ์¹ (historical-situational theories) กล่าวว่าพรรคการเมืองเกิดขึ้นจากวิกฤติการณ์ต่าง ๆ 3 ประเภท คือ วิกฤติการณ์ความ

¹ LaPalombara and Weiner, Political Parties and Political Development, p.7.

ชอบธรรม (legitimacy crisis) วิฤติการณบุรณาการหรือความเป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกัน (integrational crisis) และวิฤติการณการมีส่วนร่วม
ทางการเมือง (participation crisis)

วิฤติการณความชอบธรรมเกิดขึ้นจากการสิ้นครองอำนาจของผู้ปกครองที่ไม่เป็นที่ถูกต้องหรือยอมรับของประชาชนและการบริหารงานของผู้ปกครองทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากร เพื่อสนองความต้องการของประชาชนได้ จึงทำให้ประชาชนรวมตัวกันเรียกร้องผู้ปกครองที่ชอบธรรม ปรากฏการณ์เช่นนี้มักเกิดขึ้นในประเทศที่เกิดใหม่หรือได้รับเอกราชใหม่หรือประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งปรากฏอยู่เสมอว่าผู้ปกครองได้แก่ชนกลุ่มน้อยที่ได้อำนาจมาโดยการปฏิวัติรัฐประหาร โดยเฉพาะพวกทหาร ภัยเหตุนี้เมื่อประชาชนไม่พอใจจึงได้รวมตัวกันเรียกร้อง เพื่อให้ได้ผู้ปกครองที่ถูกต้องชอบธรรม ในทัศนะของประชาชนของประเทศนั้น ดังนั้น วิฤติการณความชอบธรรมมักจะเกิดวิฤติการณบุรณาการและวิฤติการณต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนอีกด้วย ฉะนั้น เมื่อประชาชนไม่พอใจและเชื่อว่ารัฐบาลไม่มีความชอบธรรมในการปกครอง เช่นนี้ จำเป็นอยู่เองที่จะต้องมีตัวแทนผลประโยชน์และเป็นที่ยอมรับของประชาชนซึ่งเชื่อว่าจะเสนอข้อเรียกร้องและสามารถประสานผลประโยชน์หลากหลายของประชาชนได้ ภัยเหตุนี้จึงมีการรวมกลุ่มกันขึ้นต่อสู้เรียกร้องและจัดเป็นองค์การที่ถาวรเพื่อจะนำความคิดเห็นอันเป็นที่ยอมรับนั้นไปกำหนดเป็นนโยบายบริหารประเทศตามความต้องการของกลุ่มต่อไป ดังนั้น วิฤติการณต่าง ๆ ดังกล่าวจึงเกิดขึ้นควบคู่กันไปเสมอ กล่าวคือ เมื่อรัฐบาลไม่มีความชอบธรรมไม่เป็นที่ต้องการของประชาชนก็จะรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันต่อสู้เรียกร้องอำนาจทางการเมือง การต่อสู้เรียกร้องนี้หนึ่งก็คือ ความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ได้รัฐบาลหรือผู้ปกครองที่ตรงการพรรคการเมืองจึงเกิดขึ้นจากวิฤติการณต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว

หน้าที่พรรคการเมือง

พรรคการเมืองจะมีความสำคัญทั้งต่อระบบการเมืองและประชาชนหรือไม่ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับบทบาทและหน้าที่ของพรรคการเมือง การทำหน้าที่ที่ดี ทำให้พรรคสามารถสนองประโยชน์แก่ประชาชนและสร้างความสมดุลงแก่ระบบการเมือง ทำให้ระบบการเมือง

มีเสถียรภาพและเป็นไปด้วยความราบรื่น หน้าที่พรรคการเมืองนั้นมีมากมายดังที่
ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ¹ กล่าวไว้ 7 ประการ จึงขอยกมากล่าวโดยสรุปดังนี้

1. หน้าที่ให้การศึกษาทางการเมืองแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้ทราบ
หน้าที่ความรับผิดชอบของประชาชนที่มีต่อชาติบ้านเมือง ตลอดจนการให้การศึกษาทาง
การเมือง นโยบายทางการเมือง เพื่อให้มีความรู้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมทางการเมือง
โดยอาศัยสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อมวลชน การบรรยาย อภิปราย เป็นต้น

2. หน้าที่สรรหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการเป็นผู้แทนราษฎร พรรค
การเมืองจึงต้องสรรหาบุคคลที่มีคุณสมบัติที่คัดกรองการ เพื่อให้ได้ตัวแทนที่ดีของประชาชน
พรรคการเมือง ต้อง เป็นผู้กลั่นกรอง แสวงหาตัวแทนประชาชนก่อนที่จะให้ประชาชนเลือก

3. หน้าที่ประสานประโยชน์ของกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ทั้งนี้
เพราะกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เป็นกลุ่มพลังที่มีอิทธิพลมีบทบาททางการเมือง
ซึ่งลักษณะเช่นนี้ของกลุ่มต่าง ๆ อาจนำไปสู่การขัดแย้งทางการเมืองได้ พรรคการเมือง
จึงทำหน้าที่ในการประสานโดยการแสวงหาและหาแนวทางแก้ไขขัดแย้งต่าง ๆ นั้นเพื่อ
ผ่อนคลายทางการเมือง และสร้างความสามัคคีขึ้นในชาติ

4. หน้าที่ระดมสรรพกำลังทางการเมือง พรรคการเมืองจะทำหน้าที่ในการ
รวบรวมสรรพกำลังทางการเมือง เช่น ความคิดเห็น ข้อเรียกร้องต่อรองต่าง ๆ ของ
ประชาชนทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ไปกำหนดเป็นนโยบายหรือแนวทางไว้
เพื่อนำไปต่อรอง รัฐบาลในกรณีเป็นฝ่ายค้านและนำไปเป็นนโยบายบริหารประเทศในกรณี
เป็นรัฐบาล

5. หน้าที่ในฐานะฝ่ายค้าน ในกรณีพรรคการเมืองไม่ได้ริบเป็นเสียงข้างมาก
ในสภา พรรคการเมืองนั้นจะมีเสียงข้างน้อยและเป็นฝ่ายค้านในสภา พรรคจะทำหน้าที่
คัดค้านท้วงติงหรือยับยั้งการกระทำของรัฐบาลที่เห็นว่ากระทำของรัฐบาลไม่ถูกต้องหรือ

¹ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย, หน้า 15-17.

นอกกริคนอกรอยนโยบายที่แถลงไว้ต่อสภา พรรคฝ่ายค้านจะต้องทำหน้าที่เป็นกระจกเงาสะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลทำอะไรไม่ถูกต้องบ้าง

6. หน้าที่ในการเป็นศูนย์กลางของกลุ่มผลประโยชน์และสมาชิกพรรคการเมือง พรรคการเมือง เป็นที่รวมของบุคคลหลายกลุ่มหลายอาชีพ ด้วยเหตุนี้ความแตกแยกทางความคิดย่อมมีเสมอ พรรคการเมืองจึงเป็นเวทีที่แสดงความรู้สึก ความคิดเห็นที่แตกแยกนั้นไปสู่ข้อสรุปที่ดีเพื่อให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก่อนที่จะนำไปอภิปรายในสภา พรรคจะทำหน้าที่ประนีประนอมความคิดเห็นต่าง ๆ และสร้างความเข้าใจอันดีแก่ทุกฝ่าย

7. หน้าที่สร้างผู้นำทางการเมืองที่ค้ำมีความรู้ความเข้าใจในการครองผลประโยชน์ รู้จักการประนีประนอมทางการเมือง รู้จักการสร้างสามัคคีแก่ทุกฝ่ายเป็นต้น

หน้าที่อันสำคัญอันหนึ่งนอกเหนือดังกล่าวแล้ว คือ หน้าที่ในการรวบรวมผลประโยชน์อันมากมายของกลุ่มบุคคลเข้าไว้ด้วยกัน (interest aggregation) หากมองไปถึงความหมายของพรรคการเมืองจะพบว่าพรรคการเมือง เป็นที่รวมกลุ่มบุคคลที่มีผลประโยชน์เป็นพื้นฐาน พรรคการเมืองต้องทำหน้าที่สนองประโยชน์อันหลากหลายโดยการกำหนดนโยบายแผนและโครงการให้เหมาะสม สามารถสนองข้อเรียกร้องและจัดสรรอำนาจและทรัพยากรทางการเมืองให้เกิดประโยชน์และเป็นที่พอใจแก่ทุกฝ่ายให้มากที่สุด ปัญหาข้อขัดแย้งในทางการเมืองก็จะไม่เกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นน้อย / ดังนั้นพรรคการเมืองจึงต้องเชื่อมประสานประโยชน์และให้ช่องทางการต่อสู้เรียกร้องทางการเมืองให้เป็นระเบียบและมีระบบ นำไปสู่ความมีเสถียรภาพทางการเมือง

ความผูกพัน

ความผูกพัน (Identification) ตามความหมายใน New-Modern English Dictionary หมายถึง อันเดียวกัน หรือพิสูจน์ว่าเป็นสิ่งเดียวกัน¹ ตาม

¹ ส. เศรษฐบุตร, New-Modern English-Thai Dictionary (กรุงเทพฯ : ไทวัฒนาพานิช, 2513), หน้า 712.

ความหมายในพจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน¹ หมายถึง ลักษณะที่เหมือนกัน หรือร่วมกัน เมื่อนำคำ Political Party และ Identification มารวมกัน หมายถึง ลักษณะที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือที่เหมือนกัน / หรือร่วมกันระหว่างพรรค การเมืองกับประชาชน

ปัญหาที่ตามมาคือมีอะไรเป็นเครื่องชี้แสดงให้เห็นว่าพรรคการเมืองกับประชาชน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีลักษณะอย่างไร ระบอบไทย ปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องมอง ให้ลึกลงไปถึงความเกี่ยวพันหรือผูกพันอย่างชัดเจน เพื่อให้เห็นภาพของความสัมพันธ์กัน ในปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งอย่างน้อยที่สุดต้องมองสองด้านเข้าหากันระหว่างพรรคการเมือง ซึ่ง เป็นองค์กรที่มีการจัดตั้งที่เป็นรูปธรรมกับประชาชนซึ่งมีความผูกพันเป็นทั้งรูปธรรมและ นามธรรม กล่าวคือ ในค่านามธรรมเป็นเรื่องของความรู้สึกนึกคิดที่พอใจของประชาชน ที่มีต่อพรรคการเมืองและรูปธรรมเป็นเรื่องของบทบาทที่มีต่อพรรคการเมืองที่มองเห็นได้ ชัดเจน เช่น การร่วมกิจกรรมกับพรรคการเมือง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะ เป็น รูปธรรมหรือนามธรรม ลักษณะร่วมที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ต่างมุ่งประสงค์ และมีผลต่อกันและกันในเชิงบวก (positive) พรรคการเมืองจึงเป็นวัตถุแห่งความ ผูกพันของประชาชน โดยการแสดงความรู้สึกในทางบวก² เพราะหากไม่เช่นนั้นแล้ว จะมีลักษณะหรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่ได้ / เพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกความเข้าใจเรื่อง นี้มากขึ้น ควรพิจารณาสิ่งที่เกี่ยวข้องที่สำคัญ คือ บุคคล กลุ่มบุคคล พอสังเซป

¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525 (กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2525), หน้า 918.

² Norman H. Nie, Sidney Verba and John R. Petrocik, The Changing American Voter (Cambridge and London : Harvard University Press, 1976), p.48.

บุคคล

บุคคล หมายถึง บัณฑิตแต่ละคน โดยธรรมชาติบุคคลแต่ละคนไม่เหมือนกัน ในความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมแต่ในทางสังคมแล้ว บัณฑิตแต่ละคนมีความคล้ายคลึงกันได้เพราะถูกกำหนดแนวคิดและพฤติกรรมทางสังคมและในแต่ละสังคมจะมีรูปแบบที่ต่างกันไป รูปแบบซึ่งเป็นกรอบและอบรมสั่งสอนถ่ายทอด คอ ๆ กันไป ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ กลายเป็นวัฒนธรรมทางสังคม บุคคลจึงถูกหล่อหลอมด้วยกระบวนการกลมกลืนทางการเมือง (socialization) ซึ่งเป็นเป้าหมายหล่อหลอมแนวคิดทิศทาง การรับรู้ การดำเนินชีวิตไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน คือ ความสงบสุขแห่งสังคม เช่นเดียวกันในทางการเมือง พรรคการเมืองก็เป็นสถาบันทางการเมืองและสังคมที่สามารถเป็นเป้าหมายหล่อหลอมแนวคิดทิศทางบุคคลเข้าด้วยกันตามความหมายของพรรคการเมืองได้และสามารถเป็นองค์กรทางการเมืองที่อบรมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ใ้ค้ำชูเหตุของหน้าที่พรรคการเมืองเอง ดังนั้น ทรายโคที่พรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตย กำหนดเป้าหมาย นโยบายให้ประชาชนยอมรับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าพรรคการเมืองนั้นได้รับความนิยมชมชอบมากที่สุดด้วย

ดังนั้น พรรคการเมืองจึง เป็นตัวเลือกและเป็นกรอบที่กำหนดแนวคิดทิศทางของประชาชนหรือแต่ละคนที่ระบุดีความผูกพันนั้นแต่ละคนจึงมีทัศนคติที่ค้ำชูพรรคการเมือง ในทางการเมือง เรียกว่าสภาวะแห่งความรู้สึกฝักใฝ่พรรคการเมือง (partisanship) ซึ่งเป็นสภาวะแห่งความรู้สึกที่ได้รับการถ่ายทอดเป็นวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งได้รับมาแต่เด็กและมีลักษณะที่เพิ่มขึ้นอย่างถาวรตลอดชีวิต ซึ่งสภาวะเช่นนั้นแต่ละคนนั้นคิดว่าตัวเองเป็นอะไรบางสิ่งบางอย่างในทางการเมืองและมองเห็นว่าตนเอง เป็นภาพของพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง ขณะเดียวกันก็พร้อมจะตอบสนอง ผลกระทบของพรรคการเมือง เช่น การรับข่าวสารการเมือง การกำหนดทิศทางความรู้สึกนึกคิด อุดมการณ์ นโยบาย ผู้นำของพรรคการเมืองที่ตนมีความผูกพันนั้น ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าความผูกพันพรรคการเมือง เป็นความรู้สึกนึกคิดที่ค้ำชูและยึดมั่นผูกพันซึ่งได้รับการเรียนรู้จากสถาบันทางสังคม และพรรคการเมือง ตั้งแต่วัยเด็ก ทำให้รับรู้และผูกพันกระทั่งตนเองกลายเป็นสัญลักษณ์ของพรรคการเมืองนั้นไป

กลุ่มบุคคล

กลุ่ม มีความสำคัญ เพราะมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและการกระทำของบุคคล (ปัจเจกชน) ซึ่งโดยปกติแล้วมนุษย์เป็นสัตว์ที่อยู่คนเดียวไม่ได้¹ ต้องอยู่ร่วมกันเป็นสิ่งมีชีวิตที่ไม่มีสิ่งมีชีวิตอื่นใดเป็นคู่แข่ง สัมพันธ์กับมนุษย์เป็นของคู่กัน มนุษย์เกิดมาต้องอยู่ในสังคมใดสังคมหนึ่ง การอยู่ในสังคมจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับซึ่งกันและกัน มนุษย์จึงต้องค้นคว้า ขวนขวายเพื่อความอยู่รอด² ความเป็นสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อน ขณะเดียวกันในสังคมมีแนวปฏิบัติร่วมกันเรียกว่า วัฒนธรรมทางสังคม ทำให้เกิดความแตกต่างของแต่ละสังคมและอยู่ร่วมกันได้โดยปกติสุข ดังนั้น กลุ่มจึงเป็นหน่วยเดียวกับธรรมชาติของสังคม

กลุ่มในทางสังคมวิทยา หมายถึง บุคคลจำนวนหนึ่งที่มีความสนใจร่วมกันและมีการเร่ร่อนซึ่งกันและกัน มีความจงรักภักดีร่วมกันและมีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วมกัน... กลุ่มจะต้องประกอบไปด้วย

1. สมาชิกตั้งแต่สอง คนขึ้นไปมาด้วยกัน
2. มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก
3. มีจุดมุ่งหมายและการกระทำกิจกรรมร่วมกัน
4. พฤติกรรมความพยายามที่ของสมาชิกมีสถานภาพแบ่งงานกันทำและการกำหนดสิทธิหน้าที่ของสมาชิก³

นอกจากนี้ยังประกอบไปด้วยความรู้สึกเป็นเจ้าของหรือเป็นสมาชิกของกลุ่มและมีบรรทัดฐาน (norms) ค่านิยม (social value) ยึดมั่นเป็นแนว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ สุพิศรา สุภาพ, สังคมวิทยา (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 64.

² สุขสมาน วงศ์สุวรรณ และ สนิท วงศ์สุวรรณ, สังคมวิทยา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ร่วมสาส์น, 2517), หน้า 9.

³ อารณทัณฑ์ จันทรวัง, การพัฒนาบุคคลกลุ่มและชุมชน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), หน้า 51-53.

เดียวกัน ¹

จากความหมายและลักษณะดังกล่าว กลุ่มคนประเภทฝูงชนหรือประชาชน โดยทั่วไปถือได้เพียงแต่เป็นการรวมกันของคน ซึ่งมีใจกลุ่มตามความหมายทางสังคมวิทยา โดยปกติแล้ว กลุ่มทางสังคมแบ่งออกได้เป็นอย่างน้อย 2 กลุ่ม ² คือ กลุ่มปฐมภูมิ คือ กลุ่มที่มีความสนิทสนม มีความเป็นส่วนตัว และความสัมพันธ์เฉพาะหน้า (face-to-face) ซึ่งจะพบเห็นในชีวิตประจำวัน เช่น จากเพื่อน ครอบครัว เป็นต้น อีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มทุติยภูมิ เป็นกลุ่มคนเป็นจำนวนมากและมีความสัมพันธ์กันแบบเป็นทางการ สมาชิกติดต่อกันตามสถานภาพความสัมพันธ์ของกลุ่ม

อิทธิพลและปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม

อริสโตเติล (Aristotle) เคยกล่าวไว้ว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Zoo politikon) ⁴ เพราะเป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติของสังคมมนุษย์อย่างหนึ่งที่มีการรวมกลุ่ม ไม่ว่าในสมัยใดหรือในสังคมใด มนุษย์มักจะรวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนเสมอ ⁴

¹ จริฎุ พรหมอยู่, ความรู้เกี่ยวกับสังคมไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไอเคียนส์โตร์, 2526), หน้า 34.

² รายละเอียดอยู่ใน สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, หน้า 68-80.

³ ประสาท หลักศิลา, สังคมวิทยา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2514), หน้า 180.

⁴ แสง รัตนมงคลมาส, "กลุ่มอิทธิพล : กำเนิดบทบาทผู้สร้างและทัศนคติการเปลี่ยนแปลง," สัจจการเมือง รัยอนันต์ สมุทวณิช และคนอื่น (บรรณาธิการ) (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 211.

และมีการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกันและได้รับความพอใจจากการติดต่อกันกล่าว¹ ดังนั้น ในสังคมจะขาดกลุ่มคนและการติดต่อกันสื่อสารกันไม่ได้ บุคคลจะต้องสังกัดกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยมีกลุ่มครอบครัวเป็นเบื้องต้น เมื่อสังกัดกลุ่มใดก็จะเป็นสมาชิกของกลุ่มชนนั้นไปด้วย

ด้วยลักษณะดังกล่าวข้างต้น สังคมมนุษย์จึงอยู่ด้วยกันเป็นหมู่เป็นพวก และมีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งมีหลายลักษณะและหลายรูปแบบ อาจเป็นการต่อสู้แข่งขันกัน ร่วมมือกัน ฯลฯ ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไป แต่จะเป็นลักษณะใดก็ขึ้นอยู่กับการจัดประเภทและลักษณะของกลุ่ม และในขณะที่เกี่ยวข้องกับในกลุ่มก็มีลักษณะสำคัญประการหนึ่ง นอกจากดังกล่าวแล้ว คือ การเสริมสร้างรักษาและแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดสิ่งที่เรียกว่า วัฒนธรรมของกลุ่มเพื่อให้เป็นแบบอย่างและเข้ากันได้อย่างมีเอกภาพ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ฯลฯ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นมาและมีการถ่ายทอดด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่เรียกว่า กระบวนการกลมกลืนเกลตาทางสังคม (socialization) ซึ่งจะ เป็นกระบวนการที่ยังประโยชน์ให้แก่กลุ่มชนในสังคมนั้น ดังนั้น มนุษย์และกลุ่มจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง มนุษย์นั้นเอง เป็นผู้สร้างกลุ่มและกลุ่มมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อมนุษย์แต่ละคนอย่าง เอนกอนันต์ กลุ่มที่ปัจเจกชนเป็นสมาชิก จะเป็นพื้นฐานสำหรับความคิด ความเข้าใจ ความรู้สึก และการปฏิบัติของปัจเจกชนนั้น²

อย่างไรก็ตาม อิทธิพลของกลุ่มที่มีต่อบุคคลในกลุ่มจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับประเภทและลักษณะของกลุ่มเป็นสำคัญ ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะกลุ่มที่สำคัญดังกล่าวแล้ว แต่ต้นว่ามี 2 ประการ คือ

กลุ่มปฐมภูมิ (primary group) เป็นกลุ่มที่มีขนาดเล็ก มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมทั้งอารมณ์และความรู้สึกต่อกัน มีความคุ้นเคยชอบพอกันและพบหน้ากันอยู่เสมอ³

¹ สุพัศตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, หน้า 64.

² อภรณ์พันธ์ จันทรสว่าง, การพัฒนาบุคคลกลุ่มและชุมชน, หน้า 55.

³ ประสาท หลัทธิลา, สังคมวิทยา, หน้า 194.

ให้ความเป็นญาติสนิทมิตรสหายและวัตถุประสงค์ของอันจำเป็นแก่ปัจเจกชน โดยหลักแล้ว การเริ่มชีวิตของบุคคลจะเริ่มในกลุ่มครอบครัว¹ กลุ่มประเภทนี้จะรวมทั้งกลุ่มเพื่อนสนิท กลุ่มละแวกบ้าน เป็นต้น ซึ่งกลุ่มประเภทนี้จะมีความรู้สึกเป็นกันเอง เป็นพวกเดียวกัน มีความรู้สึกเป็นเรา (we - feeling) และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of belonging) สูง ซึ่งเป็นการแสดงถึงความผูกพันทางจิตใจร่วมกันภายในกลุ่ม ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มในการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนพัฒนาความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ บุคลิกภาพ ของบุคคลเป็นไปอย่างใกล้ชิด

ซี เอ เอลลิวูด (C.A. Elliwood)² กล่าวถึงอิทธิพลของกลุ่มปฐมภูมิที่มีต่อพฤติกรรมของสมาชิกว่ามี 3 ประการ คือ

1. ชักเเลาปัจเจกชน ให้มีความรู้สึกมีทัศนคติ มีลักษณะนิสัยต่าง ๆ ของบุคคลที่เป็นสมาชิกหรือสังคมที่เป็นอย่างใกล้ชิดสนิทสนมดังกล่าวแล้ว

2. เป็นแหล่งอุดมการณ์ทางสังคมชั้นมูลฐาน อุดมการณ์เป็นแนวคิดความเชื่อของบุคคลที่เห็นดีเห็นงามและมุ่งปรารถนาที่จะดำเนินชีวิตให้เป็นไปตามที่ตนต้องการนั้น ในฐานะที่กลุ่มลักษณะนี้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดสนิทสนมกันมากย่อมทำให้เกิดลักษณะที่มองเห็นคุณค่าและประโยชน์ในความเป็นไปของสังคมของตนในลักษณะที่ใกล้เคียงกันในแบบรายการดำเนินชีวิตร่วมกัน แนวคิดและความปรารถนาในการดำเนินชีวิตร่วมกัน ย่อมปลูกฝังและดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับกลุ่ม ดังนั้นอุดมการณ์จึงได้รับการปลูกฝังแต่แรกให้กับสมาชิกในสังคม

3. ถ่ายทอดวัฒนธรรมของกลุ่ม สมาชิกในสังคมนอกจากจะมีความสัมพันธ์กันแล้วย่อมจะมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงและถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ อันเป็นแนวประเพณีปฏิบัติในชีวิตของตนในสังคม สังคมย่อมมีการเจริญเติบโตและมีการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้น เมื่อชนกลุ่มหนึ่งผ่านไปชนกลุ่มต่อ ๆ มากก็เกิดขึ้น ในช่วงชีวิตของแต่ละคนที่จะปฏิเสธไม่ได้คือ ผู้สืบทอดทางวัฒนธรรมในสังคมจากชนกลุ่มหนึ่งไปสู่ชนอีกกลุ่มหนึ่ง ด้วยกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมนั้นเอง

¹ อารณพินิจ จันทรสว่าง, การพัฒนาบุคคลกลุ่มและชุมชน, หน้า 58.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 58.

กลุ่มทุติยภูมิ (secondary group) กลุ่มประเภทนี้ตรงกันข้ามกับกลุ่มแรก ซึ่งจะมีสมาชิกเป็นจำนวนมาก ซากความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด ความสนิทสนมระหว่างสมาชิกแบบไม่เป็นกันเอง ถึงแม้จะมีการตระหนักและรับรู้ถึงกลุ่ม แต่ก็ไม่มีความรู้สึกว่ามีชีวิตของเขาผูกพันอยู่กับกลุ่ม¹ เพราะรูปแบบของกลุ่มมีความเป็นทางการมากขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้ กลุ่มเหล่านี้ เช่น องค์กรต่าง ๆ ที่ได้จัดตั้งขึ้น² ดังนั้น ความรู้สึกมักคุ้นจึงมีน้อย บางทีไม่มีเลย เพราะมีสมาชิกมากและไม่มีโอกาส หรือรู้จักกันคุ้นเคยเต็มที่ และเวลาจะรู้จักคิดต่อกันก็ลำบาก นาน ๆ ครั้งการเผชิญหน้ากันจึงมีน้อย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความห่างเหินหรือลักษณะดังกล่าวข้างต้นจะมีมากในกลุ่มประเภทนี้ ซึ่งมีมากกว่ากลุ่มแรก แต่ก็เชื่อว่าอิทธิพลของกลุ่มจะไม่มีต่อพฤติกรรมของสมาชิกเพียงแต่มีระดับที่ต่ำกว่ากลุ่มแรกเท่านั้น กลุ่มประเภทนี้แม้มีความสัมพันธ์กันน้อย แต่มีความเป็นทางการ คือมีรูปแบบที่สูง มีความเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างแน่นอนที่จะให้มวลสมาชิกประพฤติปฏิบัติ นั่นคือ มีกฎระเบียบ หรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เป็นกรอบในการดำเนินชีวิตของสมาชิกในกลุ่มให้เป็นไปในแนวเดียวกัน ซึ่งเป็นการจัดระเบียบ กระบวนการ ของกลุ่มให้เป็นรูปร่างที่แน่นอนเพื่อที่กลุ่มจะได้ดำเนินไปอย่างเรียบร้อยและมีความมั่นคงตลอดไป กลุ่มเช่นนี้จะมีการจัดตั้งและมีการกำหนดหน้าที่หรือวัตถุประสงค์โดยเฉพาะมีเป้าหมาย อันเป็นแนวปฏิบัติ มีตำแหน่ง มีอำนาจสิทธิ์ต่าง ๆ มีการรับสมาชิก มีทรัพย์สินสมบัติ และก็มีชื่อหรือสัญลักษณ์อย่างอื่นให้รู้ได้³

อาจกล่าวได้ว่า ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มใดก็ตาม ต่างก็มีความหมายต่อบุคคลที่อยู่ในกลุ่มทั้งสิ้นในแง่อิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด แนวปฏิบัติต่าง ๆ ในชีวิต แต่อิทธิพลที่มีต่อบุคคลอาจแตกต่างกันได้ในระดับและลักษณะของแต่ละกลุ่มเท่านั้น จากผลการศึกษาพบว่า

¹ ประสาท หลัทธิลา, สังคมวิทยา, หน้า 195.

² อภรณ์พันธ์ จันทรสว่าง, การพัฒนาบุคคลกลุ่มและชุมชน, หน้า 60.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 216-225.

กลุ่มมีอำนาจในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติของสมาชิก¹ ดังนั้นกล่าวโดยสรุปได้ว่า ผลของอิทธิพลและปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มที่สำคัญมีดังนี้²

1. มีการกระทำต่อกันระหว่างบุคคลหรือมีการปะทะสังสรร (interaction) ในความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมของบุคคล เพื่อเป็นการตอบสนองต่อกันและกันระหว่างสมาชิกด้วยกันในลักษณะต่าง ๆ และแตกต่างกันออกไป

2. มีการเรียนรู้โดยกระบวนการกลมกล่อมเกลาทางสังคม (socialization) ที่จะอบรมเปลี่ยนแปลงความรู้สึก ทัศนคติ พฤติกรรมของบุคคลและถ่ายทอดพฤติกรรมแก่อนุชนต่อไป

3. เกิดแนวความคิดและความเคยชินเป็นนิสัย แนวความคิดหมายรวมไปถึงสิ่งต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นในสมอง เช่น มโนภาพ ความเคยชินนั้นเป็นนิสัย ซึ่งเป็นวิถีแห่งความรู้สึก ความคิดและการปฏิบัติที่มีการทำซ้ำ ๆ กัน ไปในสภาวะเช่นนั้น เหล่านี้สร้างจากนิสัยเป็นความเคยชิน

4. ทัศนคติ เป็นสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ มีใช้ติดต่อมาแต่กำเนิด ทัศนคติเป็นอย่างไรย่อมขึ้นอยู่กับกรอบเลี้ยงดูและการถ่ายทอดของกลุ่มในสังคมอันจะมีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลในสังคมนั้น เมื่อประสบกับสภาวะการใดอย่างใดอย่างหนึ่ง

ในแง่ของพรรคการเมือง ซึ่งเป็นกลุ่มคนเช่นกัน ซึ่งโดยพื้นฐานแล้วพัฒนามาจากกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม³ ดังนั้นในแง่ความผูกพันพรรคการเมืองแล้ว การที่บุคคลจะจงรักภักดีมีความผูกพันกับพรรคการเมืองจึงต้องผูกพันกับกลุ่มเสียก่อน กลุ่มจึงเป็นพื้นฐานหลอมความคิดทิศทางซึ่งมีผลต่อการเกิดพรรคการเมืองขึ้น พรรคการเมืองจึงขาดกลุ่มสนับสนุนไม่ได้ ความผูกพันพรรคก็เช่นกัน การที่บุคคลระบุนความผูกพันพรรคการเมืองใด (identify) บุคคลนั้นจะต้องผูกพัน (identify) กับกลุ่มอื่นด้วย

¹ มาฆพ จิตกัญญา, "ศูนย์เยาวชน : การศึกษาการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ที่กลุ่มชน," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคมวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 20.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 392-397.

³ แสง รัตนมงคลมาศ, "กลุ่มอิทธิพล : กำเนิดบทบาทผู้สร้างและทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลง", หน้า 211.

เป็นธรรมชาติเมื่อพรรคการเมืองเกิดจากการพัฒนาจากกลุ่มผลประโยชน์ หรือจากการ
สนับสนุนจากกลุ่มชนใด พรรคการเมืองก็จะเป็นตัวแทนของกลุ่มชนนั้น ฉะนั้นบุคคลจะ
ผูกพันกับกลุ่มก่อนเสมอ party identification เป็นตัวเชื่อมประชาชนเข้ากับพรรค
การเมือง ตัวมันเองจะเกิดโดยโคกเดี่ยวไม่ได้ party identification
จำเป็นต้องมี identify ในกลุ่มสังคมอื่นเข้าสนับสนุนด้วย กล่าวคือ การที่เราจะ
เป็นสมาชิก หรือ commit อยู่กับกลุ่มหรือพรรคการเมืองใด จำเป็นต้องพิจารณา
เสียก่อนว่าแนวนโยบายหรืออุดมการณ์ของพรรคตรงกับที่เราต้องการหรือไม่ หากตรงกันก็
จะสนับสนุน การที่ผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งมักจะโยง party identification
กับ identify อื่น ๆ ฉะนั้น พรรคการเมืองที่เขาเลือกจะต้องเป็นพรรคที่มันนโยบาย
เพื่อกลุ่มอาชีพ กลุ่มท้องถิ่น ชนชั้นที่เขาเป็นสมาชิกอยู่¹

ดังนั้นในการพิจารณาความผูกพันพรรคการเมืองจึงควรพิจารณาทั้งตัวบุคคลและ
กลุ่มบุคคลไปพร้อม ๆ กัน กล่าวคือ บุคคลเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม กลุ่มเกิดจากการรวม
กันของบุคคลหลาย ๆ คน จะช่วยเหตุโลกทัศน์แก่ การรวมกันย่อมมีเป้าหมายและแนวทาง
ตลอดถึงมีอิทธิพลคือแนวคิด พฤติกรรมของบุคคลและสมาชิกเสมอ พรรคการเมืองเป็น
การรวมกันของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน พรรคการเมืองเป็นตัวแทนของ
บุคคลและกลุ่มบุคคล ดังนั้น บุคคล กลุ่มบุคคลและพรรคการเมืองจึงแยกกันไม่ได้ ด้วย
เหตุนี้ความผูกพันพรรคการเมืองจึงมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเสมอกับกลุ่ม อิทธิพลของ
กลุ่มในกระบวนการกล่อมเกลางานสังคม ซึ่งจะโคกกล่าวโดยละเอียดในส่วนของการพัฒนา
ความผูกพันพรรคการเมืองในลำดับต่อไป แต่ก่อนนี้จะโคกกล่าวถึงความหมายของความ
ผูกพันพรรคการเมืองเสียก่อน เพื่อให้เห็นภาพความผูกพันพรรคการเมืองที่ชัดเจนยิ่งขึ้น
และสืบเนื่องกับส่วนอื่น ๆ ค่ะ

¹ สิทธิพันธุ์ พุทธนุ, " Party Identification กับการพัฒนา
การเมือง," หน้า 181-182.

ความหมายความผูกพันพรรคการเมือง

ตามความรู้ความเข้าใจของนักรัฐศาสตร์ต่างประเทศหลาย ๆ ท่าน ซึ่งส่วน
มากมีความเข้าใจและให้ความหมายที่ค่อนข้างจะคล้ายคลึงกัน มีบางท่านได้อธิบายให้กว้าง
ขวางออกไป จึงเลือกนำมากล่าวซึ่งพอที่จะประมวลอธิบายได้ดังนี้

วอลเตอร์ เอ. โรเซนบัม ¹ (Walter A. Rosenbaum) โรเบิร์ต อี.
เลน ² (Robert E. Lane) และ ริชาร์ด โรส ³ (Richard Rose)
อธิบายไว้ว่า เป็นเรื่องจิตวิทยาของบุคคลที่มีความรู้สึกผูกพัน (attachment)
ที่มีต่อพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง ซึ่งเป็นการบ่งบอกถึงความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ
(belongs) โดยการแสดงตนเป็นสมาชิกพรรคการเมืองนั้น ความรู้สึกเช่นนี้บุคคล
จะยึดมั่นพรรค นำไปสู่พฤติกรรมทางการเมืองในรูปแบบลักษณะ ระดับแตกต่างกันออกไป

ฮิว เอ. โบน (Hugu A. Bone) และ ออสติน แรมนี่ ⁴ (Austine
Ranny) อิปโปลิโต (Ippolito) วอลเกอร์ (Walker) และ

¹ Walter A. Rosenbaum, Political Culture : Basic Concepts in Political Science (Britain : Praeger Publishers, Inc., 1975), p.120.

² Robert E. Lane, Political Man (New York : Free Press, 1977), p.46.

³ Richard Rose, Electoral Behavior : A Comparative Handbook (New York : The Free Press, 1974), p.451.

⁴ Hugh A. Bone and Austin Ranney, Politics and Voters 3rd ed. (New York : McGraw-Hill., Inc., 1971), pp.7-15; Hugu A. Bone, American Politics and the Party 4th ed. (New York : McGraw-Hill, Inc., 1955), p.482.

และโคลสัน¹ (Kolson) เอพสไตน์² (Epstein) พอลสบี (Palsby) และไวลด์แคมสกี³ (Wildavsky) ใน (Nie) และเวอริบา⁴ (Verba) เน้นเกี่ยวกับทัศนคติที่คั่งและความภักดี (attitude and loyalty) ของบุคคลที่มีต่อพรรคการเมืองที่ว่าการที่บุคคลผูกพันกับพรรคการเมืองเพราะความชอบ (preference) พรรคการเมืองนั้นเป็นสำคัญ ความชอบเช่นนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องของเหตุผล แต่เป็นเรื่องของการเรียนรู้ที่มีการอบรมสั่งสอนและสืบทอดกันมาทางสถาบันทางสังคม เช่นเดียวกันกับความชอบที่บุคคลมีต่อครอบครัว ศาสนา หรือสถาบันทางสังคมอื่น ๆ ที่คนเป็นสมาชิก/และมีการแสดงการตอบสนองอาจจะซุกแจ้ง (overt) หรือไม่ก็ได้ เช่นคนที่นับถือศาสนาหนึ่งอาจไม่เคยไปโบสถ์เลยก็ได้และความรู้สึกเช่นนี้มีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับการประเมิน (evaluation) ของบุคคลต่อสิ่งนั้น หรือพรรคการเมืองนั้นเป็นอย่างไร

ตามที่นักรัฐศาสตร์อธิบายและประมวลมาข้างต้น ได้เห็นถึงการแสดงความผูกพันหรือความชอบซึ่งเกี่ยวข้องกับจิตวิทยาของบุคคล หากจะมองทางด้านจิตวิทยาโดยตรงว่าการที่บุคคลแสดงความผูกพันนั้นเรียกว่า "การแสดงออกอย่างเกี่ยวข้องกับผูกพัน"⁵

¹ Dennis S. Ippolito, Thomas G. Walkers and Kenneth L. Kolson, Public Opinion and Responsible Democracy (Englewood Cliff : Princetice-Hall, Inc., 1976), pp.73-75.

² Leon D. Epstein, Political Parties in Western Democracies (London : Paul Mall Press, 1967), p.78.

³ Nelson W. Polsby and Aron B. Wildavsky, Presidential Election 2nd ed. (New York : Charles Scribner's Sons, 1968), p.10.

⁴ Nie, Verba and Petrocik, The Changing American Voters, p.29.

⁵ วุฒิชัย จานงค์, การเรียนรู้ : ทฤษฎีเบื้องต้นและประยุกต์ (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2521), หน้า 168-175.

(identification) หมายถึง สถานการณ์ที่แสดงปฏิกิริยาโต้ตอบพฤติกรรมของบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่น ๆ โดยจะพยายามประพฤติปฏิบัติให้เหมือนกับสิ่งเหล่านั้น มีลักษณะที่เน้นหนักพฤติกรรมการเลียนแบบ (imitative behavior) หรือเป็นการเอาลักษณะเข้าไว้ (introjection) คือบุคคลยืมเอาลักษณะต่าง ๆ ทางจิตวิทยาของบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่นเข้ามาเป็นของตนเอง พฤติกรรมเช่นนี้เป็นการแสดงการรับรู้ (perception) เอาสิ่งภายนอกบางส่วนมาเป็นตัวแบบรับรู้และเข้าใจภายในของบุคคล โดยมีนัยสำคัญสองประการ คือ พฤติกรรมเช่นนี้เป็นผลของความเข้มหรือความรุนแรงของพลังจูงใจ (motivation) และคุณภาพและความดีของสิ่งเนิ่นย้า กล่าวคือ หากพลังจูงใจมีมากต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น พรรคการเมือง ประกอบกับพรรคการเมืองนั้นเป็นพรรคที่มีระดับความสถาบันทางการเมือง พรรคการเมืองนั้นจะกระตุ้นที่เข้มและจะเป็นสิ่งที่เนิ่นย้าที่มีคุณภาพ ทำให้ระดับความเกี่ยวของของบุคคลนั้นมีสูง

ความเกี่ยวของของบุคคลกับกล่าวข้างต้นเกิดขึ้นในรูปกระบวนการสั่งสมทางสังคม โดยเริ่มมาตั้งแต่เด็กที่ได้รับมาจากบิดามารดา เด็กได้รับรู้และเข้าใจและชอบพอการประพฤติปฏิบัติของบิดามารดา ซึ่งเป็นแบบที่เลียนแบบได้เอามาเป็นแบบอย่างพฤติกรรมของเด็กเอง แบบอย่างพฤติกรรมอาจได้แก่ ความรู้สึก ทศนคติ ค่านิยม พฤติกรรมอื่น ๆ ที่เด็กได้รับรู้ในครอบครัวและเมื่อเจริญวัยขึ้น กระบวนการนี้จะดำรงอยู่และเพิ่มประสบการณ์การรับรู้และเรียนรู้ทางสังคมมากขึ้นตามตัวไปด้วย

จะเห็นได้ว่า ความผูกพันพรรคการเมืองมีความสัมพันธ์กับกลุ่มคนในสังคมในแง่อิทธิพลของกลุ่มต่อบุคคลในกลุ่ม รวมทั้งการเรียนรู้ในกลุ่มด้วย พรรคการเมืองเป็นกลุ่มบุคคลที่มีวัตถุประสงค์ทางการเมืองย่อมเป็นตัวแรงจูงใจที่มีอิทธิพลและการเรียนรู้แก่บุคคลให้มีการตั้งจุดและถ่ายทอดความผูกพันด้วย

มิลแบรธ¹ (Milbrath) และ บาร์เบอร์² (Barber) ได้อธิบาย

¹ Lester W. Milbrath and M. L. Goel, Political Participation. 2nd ed. (Chicago : Rand McNally Colledge Publishing Company, 1977), pp. 54-56.

² James David Barber, Citizen Politics : An Introduction to Political Behavior, 2nd ed. (Chicago : Marham Publishing Company, 1972), pp. 63-79.

ได้อธิบายและให้ความหมายที่ค่อนข้างจะกว้างขวางและลึกซึ้งกว่าท่านอื่น ๆ โดยเฉพาะ บาร์เบอร์ กล่าวคือ การที่คนเรามีความรู้สึกเช่นนั้นเป็นเรื่องภายในจิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งบ่งบอกหรือแยกแยะตัวเองว่าเป็นกลุ่มใด หรือเข้าข้างฝ่ายใดหรือจัดตัวเองเป็นกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การบ่งบอกเช่นนี้เป็นเพราะทัศนคติที่ชอบของบุคคลนั่นเอง

การจัดตัวเองของบุคคลเช่นนี้ เพราะว่าเกิดจากการรับรู้ (perception) และประเมิน (evaluation) สภาวะของความเป็นพรรคการเมืองหรือวัตถุประสงค์ทางการเมืองตามสภาวะความเป็นจริง (fact) ที่เป็นอยู่และพบได้ในชีวิตประจำวัน สภาวะของความเป็นพรรคการเมืองนั้นอาจได้แก่อุดมการณ์พรรค นโยบายพรรค ผู้นำพรรค เป็นต้น ลักษณะความผูกพันเป็นเช่นเดียวกับความผูกพันทางศาสนาหรือกลุ่ม เพราะเชื่อว่าศาสนาหรือกลุ่มเป็นพวกเดียวกัน อาจเนื่องมาจากเห็นว่าเป็นกลุ่มศาสนาที่มีความเชื่อ อุดมการณ์ หรือเป็นชนชั้นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้บุคคลจึงปฏิบัติตามกลุ่มความเชื่อของตน

ดังนั้น โดยธรรมชาติแล้วคนเราจะต้องสังกัดกลุ่มต่าง ๆ ก่อนและกลุ่มนั้นเอง จะสร้างสมการเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ในชีวิต พรรคการเมืองเป็นกลุ่มประเภทหนึ่งในสังคมและมีวัตถุประสงค์ทางการเมืองโดยตรง การผูกพันพรรคก็คือ การผูกพันกับกลุ่มดังกล่าวแล้วแต่คน ดังรูป

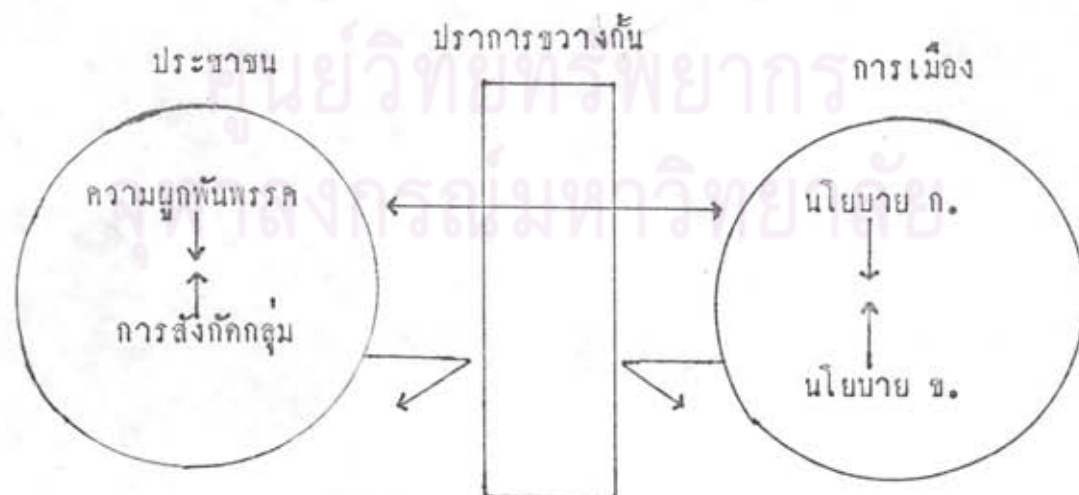

รูปที่ 1 แสดงถึงความผูกพันของประชาชนกับกลุ่มและพรรคการเมือง

ที่มา : Barber, Citizen Politics, p.71.

นอกจากนี้ ในทัศนะของบาร์เบอร์ ลักษณะดังกล่าวข้างต้น คือการที่บุคคล สังกัดกลุ่มและผูกพันกับพรรคการเมือง ทำให้ประชาชนเกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง กล่าวคือ ความผูกพันพรรคการเมืองเป็นการเชื่อมโยงประชาชนเข้าสู่สภาวะทางการเมือง ซึ่งมีสองลักษณะด้วยกัน คือ ประการแรก ทำให้ประชาชนสามารถกำหนดตัวเองได้ว่าอยู่ จุดใดจุดหนึ่งของสภาวะทางการเมืองหรือในโลกการเมืองทำให้ไม่หนีจากการเมือง หรือ อยู่ในโลกการเมืองอย่างเลื่อนลอยพร้อมที่จะตอบสนองทางการเมืองในโอกาสและเวลาอัน เหมาะสมในลักษณะต่าง ๆ ประการที่สอง ทำให้ประชาชนสามารถบ่งบอกตนเองเป็น การเฉพาะ (specialization) ทำให้ตนเองมีความแน่นอนในแนวทางของตนใน โลกทางการเมืองที่เด่นชัด เช่น มีการยึดมั่นผูกพันกับพรรคการเมือง โดยการเป็นสมาชิก พรรคและพร้อมที่จะตอบสนองพรรคการเมืองและการเมืองอย่างแน่นอนทั้งความรู้สึกและ พฤติกรรมที่เห็นได้ชัด

เห็นว่าการสังกัดกลุ่มหรือพรรคการเมืองนั้นจะเป็นการเชื่อมโยงประชาชนเข้า สู่อำนาจเมืองเสมอ กล่าวคือ เมื่อประชาชนเลือกข้อเลือก (choice) หรือเลือก สังกัดกลุ่มหรือพรรคการเมืองใด ประชาชนจะจัดตัวเองลงตามข้อเลือกนั้นอย่างแน่นอน ดังนั้นหากพรรคการเมืองในประเทศใดก็ตามที่มั่นนโยบายที่แตกค่างกันอย่างเห็นได้ชัดและ เมื่อประชาชนสามารถรับรู้ได้ประชาชนจะรับนโยบายและจัดตัวเอง เป็นกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ดังรูปที่ 2

รูปที่ 2 แสดงการเชื่อมโยงระหว่างความผูกพันพรรคกับนโยบายทางการเมือง
ที่มา : Barber, *Citizen Politics*, p.74.

จากรูปที่ 2 ความผูกพันพรรคการเมืองเชื่อมโยงประชาชนเข้ากับการเมือง หากประชาชนมีข่าวสารความรู้นโยบาย ก.และข. การเลือกซื้อเลือกของบุคคลก็จะเกินชั้น ขึ้น นั่นคือ ลูกศรจะชี้ไปทั้งสองทิศทาง ทั้งการรับรู้นโยบายและอัตราความผูกพันพรรคจะขึ้นอยู่กับ การสื่อสารของสองจุดนี้

ในคานกลางของรูป การสังกัดกลุ่มพรรคการเมืองไม่สามารถเชื่อมโยงกับนโยบายได้ ลูกศรจะสะท้อนกลับหนีออกไป ในกรณีนี้ การสังกัดกลุ่มพรรคการเมืองอาจเกี่ยวข้องกับการเมืองได้ ทั้งนี้ความผูกพันพรรคการเมือง จึงเป็นการเน้นให้เห็นถึงความผูกพันกลุ่ม จึงขึ้นอยู่กับ การสื่อสารระหว่างประชาชนกับนโยบายทางการเมืองของพรรคการเมืองด้วย ¹

ดังนั้น ทักษะของ บาร์เบอร์ ความผูกพันพรรคการเมือง เป็นความภักดีของบุคคล ที่มีต่อพรรคการเมือง ซึ่งได้รับการเรียนรู้จากสถาบันทางการเมืองสังคมและพัฒนาไปเรื่อย ๆ แน่นอนว่าความผูกพันพรรคการเมืองจะเป็นตัวเชื่อมโยงประชาชนเข้าสู่การเมืองต่อเมื่อ ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารและข้อเท็จจริงจากการสื่อสารทางการเมือง ในประเด็นต่าง ๆ ทางการเมือง โดยเฉพาะของพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง ทำให้ประชาชนรู้ และชอบกระทั่งยอมรับพรรคการเมืองนั้น ฉะนั้น การสังกัดกลุ่มพรรคการเมืองซึ่งเป็นเรื่องปกติ ของสังคมไม่อาจเข้าสู่โลกการเมืองได้ การสังกัดพรรคการเมืองต่างหากที่ทำให้ประชาชน อยู่ในโลกการเมือง

ดังนั้น อาจสรุปความผูกพันพรรคการเมืองจากที่ได้กล่าวข้างต้นได้ว่า

1. ความผูกพันพรรคการเมือง เป็นเรื่องของสังคมจิตวิทยาของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับ ทักษะคติ ความเชื่อ และพฤติกรรม ที่มีต่อพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง กล่าวคือ มีความรู้สึกพึงพอใจ สนใจ ภูมิใจ นิยมชมชอบ หรือความเป็นเจ้าของพรรคการเมือง ซึ่ง ความรู้สึกเช่นนี้ เนื่องมาจากการรับรู้ว่าเป็นพวกเดียวกัน กลุ่มเดียวกันกับตน ซึ่งอาจเป็น

¹ พรศักดิ์ น่องแก้ว, การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดขอนแก่น เขต 3 18 เมษายน 2526, หน้า 173-174.

ชนชั้นหรืออุดมการณ์หรือสถานภาพเกี่ยวกับคนก็ได้ ขณะเดียวกันก็อาจมีพฤติกรรมตอบสนองที่ชัดเจนต่อความรู้สึกเช่นนั้นหรือไม่ก็ได้ และความรู้สึกที่ว่าเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ตลอดชีวิตของแต่ละบุคคล ดังนั้น ความรู้สึกเช่นนั้นไม่จำเป็นหรือเกี่ยวข้องกับเหตุผลที่ถูกต้องก็ได้ เพราะอย่างน้อยก็เกิดจากความเชื่อและปฏิบัติต่อ ๆ กันไป

2. ความผูกพันพรรคการเมืองเป็นผลมาจากการผูกพันกับกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมก่อน กลุ่มจะหล่อหลอมแนวคิดและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มให้เข้าไปในทางเดียวกันแล้วเชื่อมโยงกับพรรคการเมือง พรรคการเมือง เป็นเพียงผลผลิตของความผูกพันกลุ่มคนในสังคมเท่านั้น ดังนั้นความผูกพันพรรคการเมืองของบุคคลจึงมีลักษณะเหมือนความผูกพันสถาบันอื่น ๆ ทางสังคม เช่น ศาสนา เป็นต้น ซึ่งผลที่เกิดเช่นเดียวกันคือ ความเชื่อและปฏิบัติคาม ดังนั้นความผูกพันพรรคการเมืองกับความผูกพันกลุ่มในสังคมของบุคคลจะแยกจากกันไม่ได้

3. ความผูกพันพรรคการเมืองมีลักษณะเป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงประชาชนเข้าสู่โลกทางการเมืองอย่างน้อย 2 ลักษณะที่สำคัญคือ ลักษณะแรก ทำให้ประชาชนสามารถกำหนดตัวเองได้ว่าอยู่จุดใดจุดหนึ่งของระบบการเมือง หรือโลกทางการเมือง ลักษณะที่สอง ทำให้ประชาชนสามารถบ่งบอกตนเองเป็นการเฉพาะเป็นพิเศษ (specialization) ทำให้ตนเองมีความแน่นอนในแนวทางของตนในโลกการเมืองเกินขีดมากขึ้น

ไม่ว่าลักษณะใดก็ตามย่อมเชื่อมโยงประชาชนเข้าสู่การเมืองเสมอ แต่จะมีความแตกต่างกันบ้าง โดยลักษณะของมันเองก็กล่าวแล้ว กับความรู้ความเข้าใจและการรับข่าวสารหรือการสื่อสารทางการเมือง ระหว่างประชาชนกับพรรคการเมืองหรือระบบการเมือง

4. ความผูกพันพรรคการเมือง เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้และมีความแตกต่างกันของระดับความผูกพันซึ่งขึ้นอยู่กับเวลาและประสบการณ์การเรียนรู้และสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละบุคคลที่เป็นอยู่ และได้รับมาในช่วงชีวิต

ดังนั้น ความผูกพันพรรคการเมืองจึงมีความหมายและมีความเป็นมาที่สืบเนื่องมาจากอิทธิพลการ เรียนรู้ของบุคคลและกลุ่มบุคคลในสังคมอย่าง เป็นกระบวนการ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับระบบการเมืองและพรรคการเมือง เป็นสำคัญ ในส่วนต่อไปจะได้อธิบายถึงความ เป็นมาหรือพัฒนาการของความผูกพันพรรคการเมืองโดยละเอียดเป็นลำดับไป

พัฒนาการแห่งความผูกพันพรรคการเมือง

ความผูกพันพรรคการเมืองมิได้เกิดขึ้นลอย ๆ แต่มีจุดเริ่มต้นและมีการเปลี่ยนแปลง ภายใน เพราะถึงไ้กล่าวแล้วแต่คำว่า ความผูกพันพรรคการเมือง เป็นเรื่องของพฤติกรรม ทางการเมืองของบุคคลที่มีต่อพรรคการเมือง ในแง่ของความรู้สึกชอบหรือความรู้สึกเป็น เจ้าของพรรคในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อาจเป็นนโยบายพรรค อุดมการณ์พรรค ผู้นำ พรรค หรืออื่น ๆ ที่รวมเรียกว่าพรรคการเมืองหรือทั้งหมดที่ประกอบเข้าเป็นพรรคการเมือง ซึ่งบุคคลผู้แสดงตนเองในความรู้สึกต่าง ๆ ดังกล่าว ย่อมได้รับความพอใจและยอมรับปฏิบัติ ความหรือมีพฤติกรรมตอบสนองพรรคการเมืองนั้น ๆ ในลักษณะต่าง ๆ กัน

ปัญหาที่ว่า ความผูกพันพรรคการเมืองเกิดขึ้นและพัฒนาได้อย่างไร พิจารณา ในประเด็นแรก กล่าวโดยสรุปความซึ่งถึงไ้กล่าวแล้วแต่คำว่า เริ่มต้นและพัฒนาจาก คำถามที่ว่าพรรคการเมืองเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ซึ่งพิจารณาแล้วว่าเกิดมาจากการรวมตัว ของกลุ่มชนและพัฒนาเป็นกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองและเป็นพรรคการเมืองในที่สุด ซึ่งเป็นการมองในแง่ การเปลี่ยนแปลงพัฒนาตามลักษณะโครงสร้างการเปลี่ยนแปลงของสังคม และควบคู่กับระบบการเมืองที่เปิดโอกาสให้มีการพัฒนากลุ่มและพรรคการเมืองในสังคมและ การเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะในยุโรปและอเมริกา

ประเด็นที่สอง มองในแง่สังคมจิตวิทยา ความผูกพันพรรคการเมืองเป็นผลมา จากการเรียนรู้ของบุคคลในสังคมในรูปของกระบวนการกลมกลืนทางสังคม (socialization) โดยเริ่มเรียนรู้ความผูกพันพรรคตั้งแต่วัยเด็ก ซึ่งเป็นการสะสมประสบการณ์มาแต่อดีตและมีลักษณะเช่นเดียวกันมาจากชุมชน จากเพื่อนและผู้ร่วมงาน ซึ่งแต่ละคนประสบมาด้วยตัวเอง ซึ่งเป็นความรู้สึกผูกพันและเข้าใจพรรคการเมืองและมักมีต่อพรรคการเมือง ซึ่งบุคคลได้รับ

มาแต่วัยเด็กและมีลักษณะคงทนเพิ่มมากขึ้นตลอดชีพ ดังนั้น ความผูกพันพรรคการเมืองจึงเป็นผลสะท้อนให้เห็นถึงการสั่งสม การเรียนรู้ประสบการณ์ทางการเมืองและสังคมในรูปกระบวนการทางสังคมที่เกี่ยวข้องของผูกพันซึ่งโลกแล้วแต่คน

ในการพิจารณาว่าคนพัฒนาตัวเองเข้าไปผูกพันพรรคการเมืองได้อย่างไร เป็นเรื่องที่ยุ่งยากซับซ้อนพอสมควร เพราะการที่บุคคลใด ๆ ก็ตามจะนำพาตนเองเข้าไปเกี่ยวข้องกับผูกพันกับพรรคการเมืองอย่างจริงจังนั้น มีปัจจัยหลายอย่างที่จะทำเช่นนั้นได้ อาจเป็นทั้งปัจจัยส่วนตัวเกี่ยวกับความคิด ความมุ่งมั่น คาคหวัง อุดมคติของบุคคลในทางการเมือง การมองเห็นประโยชน์ที่จะได้ในทางการเมือง รวมทั้งปัจจัยสภาวะแวดล้อมทางสังคมและการเมืองเกี่ยวกับระบบค่านิยม วัฒนธรรมทางการเมือง โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทั้งหลายเหล่านั้นค้ำมีอิทธิพลและมีผลเอื้ออำนวยให้บุคคลในสังคมให้มีจุดเริ่มต้นและพัฒนาเข้าไปผูกพันกับพรรคการเมืองได้ทั้งสิ้น ดังนั้น จึงเป็นปัญหาที่ยุ่งยากอยู่มากกว่าจะกำหนดแบ่งแยกกว่าจะเริ่มอย่างไรไปอย่างไร เพราะปัจจัยบางอย่างหรือบางประเด็นอาจเป็นประเด็นเกี่ยวสามารถตัดสินใจคนเข้าไปผูกพันกับพรรคการเมืองได้โดยสมบูรณ์ แต่ก็อาจมีหลายปัจจัยประกอบกันเข้าและยิ่งกว่านั้นปัจจัยทั้งหลายอาจรวมกันเข้าเป็นปัจจัยที่สืบเนื่องกันหลายปัจจัยกว่าที่คน ๆ หนึ่งจะเข้าไปผูกพันกับพรรคการเมืองได้ ดังนั้น จึงเป็นปัญหาและจะรู้ได้ก็ต้องสอบถามบุคคลแต่ละคนไปเป็นหลัก

แต่อย่างไรก็ตาม ในการพิจารณาศึกษาความผูกพันพรรคการเมืองในทางรัฐศาสตร์เป็นการศึกษาแบบพฤติกรรมศาสตร์ ที่ประกอบด้วยสหวิทยาการหลายด้านเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งสังคมวิทยา จิตวิทยา คังโลกแล้วแต่คน ดังนั้น ในการศึกษานี้จะมองว่าคนเข้าผูกพันพรรคการเมืองได้อย่างไร โดยพิจารณาจากความคิดทางรัฐศาสตร์ สังคมวิทยา และจิตวิทยา ผสมผสานกันต่อไป

ดังได้อธิบายไว้แต่ต้นว่า การพูดถึงความผูกพันพรรคการเมือง เรามีอาจมองตัวแปรที่เกี่ยวข้อง คือ พรรคการเมืองอันเป็นวัตถุแห่งความผูกพันค้ำหนึ่งกับบุคคลซึ่งมีความรู้สึกนึกคิด มีพฤติกรรมแสดงออกที่เรียกว่า ความผูกพันอีกค้ำหนึ่งแต่การจะมองเพียงค้ำใดค้ำหนึ่งไม่ได้ หรืออีกนัยหนึ่งวัตถุกับจิตใจจะต้องไปค้ำด้วยกันประสานสอดคล้องกัน

หากมองข้ามเคียวในค่านพรคการเมือง จะมีลักษณะนิวเดิม ไม่เคลื่อนไหว (static) หรือไม่เกี่ยวข้องกันเลย แต่ถ้ามองอีกค่านให้ลึกลงไปในลักษณะผสมผสานเข้าหาค่านแรก แล้วจะมีลักษณะที่เคลื่อนไหว (dynamic) เปลี่ยนแปลง (change) ในความผูกพันนั้นได้ ในค่านนี้เอง สังคมจิตวิทยาจะเข้ามามีอิทธิพลอย่างมาก นั่นคือ ความผูกพันพรคการเมือง เป็นเรื่องของการเริ่มต้นที่การอบรมสั่งสอนหรือการเรียนรู้ของบุคคลในกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม ไม่ว่าจะกลุ่มคนระดับพื้นฐานกระทั่งกลุ่มอื่น ๆ ที่สูงขึ้นไปตลอดถึงพรคการเมือง

แคมเบลล์ (Campbell)¹ ได้ศึกษาว่าความผูกพันพรคการเมือง เน้นที่การเรียนรู้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับจิตวิทยาความผูกพันของปัจเจกชนที่มีต่อพรคการเมือง ซึ่งเป็นการแสดงถึงบทบาทที่สำคัญระหว่างปัจเจกชนด้วยกันเองหรือปัจเจกชนที่มีต่อกลุ่ม จุดเริ่มต้นเช่นนี้เองที่กำหนดทิศทางของกลุ่มก็เกิดจากสภาพแวดล้อมของปัจเจกชนนั่นเอง จุดสำคัญที่เป็นแนวคิดดังกล่าวคือ การมีแรงจูงใจ (motivation) การเข้ามารวมกันของปัจเจกชนก็ด้วยเหตุที่ว่าด้วยกลุ่มอ้างอิงและอิทธิพลของกลุ่มเล็ก ๆ (พื้นฐาน) ในสังคม

นอกจากนี้แคมเบลล์ ก็อธิบายว่าพัฒนาการของความผูกพันพรคการเมืองและการเมือง นั่นก็คือการที่คนเราได้เรียนรู้และได้ให้ความหมายแก่บางอย่างเริ่มแต่ชีวิตแรก ๆ โดยเฉพาะในครอบครัวก่อน ในวัยหนุ่มนั้นความสนใจทางการเมืองมีน้อย ตลอดถึงความผูกพันพรคการเมืองในระยะนั้นยังไม่ปรากฏเป็นรูปร่างอย่างเห็นได้ชัด จะเห็นได้จากการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีการเลือกพรคการเมืองเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เมื่อสู่วัยอายุมากขึ้น ความเห็นทางการเมืองจะปรากฏเด่นชัดและมากขึ้นเรื่อย ๆ มีการเข้าผูกพันกับกลุ่ม สมาคมต่าง ๆ ที่ใกล้ชิดอย่างใกล้ชิดอย่างหนึ่งอย่างเข้มมากขึ้นในความโน้มเอียงทางการเมือง (strong political orientation) นั้นหมายถึง บุคคลได้นำตัวเองเข้าไปสู่หรือเข้าไปผูกพันกับผลประโยชน์ทางการเมือง เพราะได้รับประโยชน์จากกลุ่มที่ตนสังกัดอยู่และจะกลายเป็นสมาชิกของชุมชนที่ได้รับประโยชน์มากขึ้น และเป็นผู้มีส่วนในการสนับสนุนการตัดสินใจทางการเมือง ลักษณะกิจกรรมทางการเมืองได้กลาย

¹ Campbell, American Voters, p.164.

เป็นความเคยชินต่อบุคคลเมื่อเติบโตยิ่งขึ้น ความรู้สึกห่างไกลและไร้ความจริงจังทางการเมืองน้อยลง การตอบสนองทางการเมือง ซึ่งอาจเป็นตัวแทนหรือเป็นหน่วยงานของรัฐ เป็นคนของพรรคการเมืองมีมากขึ้น ภาพส่วนตัวความเป็นตัวของตัวเองน้อยลง แต่ภาพทางการเมืองมีมากขึ้น ภาพทั้งหลายในชีวิตของบุคคลจะรวมกันเข้ากลายเป็นความผูกพัน (identify) ต่อกลุ่มต่อสมาคมของบุคคลและกลายเป็นสัญลักษณ์ของพรรคการเมือง (party identification)

แคมเบลล์ ได้ให้ความสำคัญอิทธิพลของกลุ่มเป็นช่องทางและเป็นพื้นฐานแห่งการเรียนรู้และพัฒนาการเรียนรู้ นำไปสู่ความผูกพันพรรคการเมือง การผูกพันทางการเมืองของบุคคลในสังคมไปพร้อม ๆ กัน ดังนั้น จากแนวคิดข้างต้น ความผูกพันทางการเมือง จึงมุ่งเน้นการเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคลในสังคมในรูปกระบวนการอบรมกล่อมเกลாதงการเมือง ซึ่งเป็นบ่อเกิดและสร้างความรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อ ทศนคติ ความโน้มเอียงต่าง ๆ ของบุคคลให้บุคคลมีลักษณะเฉพาะตัวชนของบุคคลเพราะกระบวนการอบรมกล่อมเกล่าเป็นกระบวนการสร้างลักษณะเฉพาะทางการเมืองของบุคคลไม่ว่าความรู้สึกชาตินิยม ความรักชาติ ความจงรักภักดีต่อเจ้าแผ่นดิน การผูกพันกับพรรคการเมือง หรือกลุ่มทางการเมือง ความรู้สึกเชิงประเมินค่าประเด็นทางการเมืองและการมีบุคลิกภาพทางการเมืองแบบต่าง ๆ มีความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างและกระบวนการทางการเมือง ตลอดจนการตระหนักถึงสิทธิความรับผิดชอบ และลักษณะของตนในระบบการเมืองที่บุคคลสังกัดอยู่ ¹

ความผูกพันพรรคการเมืองจึงมีลักษณะเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม เพียงแต่มุ่งประเด็นพิจารณาเกี่ยวข้องกับการเมือง ซึ่งมีจุดเริ่มต้นและมีการถ่ายทอดลักษณะความผูกพันพรรคการเมือง ดังนั้นในการศึกษาค้นคว้าศึกษาระบบการตั้งกล่าวจะทำให้ทราบว่าความผูกพันพรรคการเมืองของคนไทยเริ่มจากที่ใด มาจากไหน อย่างไร อันเป็นการแสวง

¹ พรรคกิจ มุ่งแผ้ว และสายทิพย์ สุคติพันธ์, การเมืองของเด็ก (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526), หน้า 28-29.

หาคำอธิบายและคำตอบความวัตถุประสงค์และสมมุติฐานการศึกษาในส่วนต่อไป

กระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง

การเรียนรู้ทางการเมือง เป็นการเรียนรู้โดยทั่วไปแล้วเป็นการพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลซึ่งมีการกระทำต่อกันและเป็นกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมทางการเมืองอีกด้วย ซึ่งอาจจะเป็นการเรียนรู้ทั้งเรื่องเกี่ยวกับการเมืองและไม่เกี่ยวกับการเมืองที่มีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมือง ตลอดจนการเรียนรู้ทัศนคติทางการเมืองและบุคลิกภาพทางการเมือง¹ กระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองในที่นี้จะได้หยิบยกเอาอย่างหนึ่งที่รัฐศาสตร์บางท่านได้อธิบายไว้มาพอสังเขปดังนี้

ดูเชียน คัมเบ็ลพาย 2 (Lucian W. Pye) ได้แบ่งขั้นตอนการเรียนรู้ไว้ 4 ขั้นตอนความสำคัญ คือ

1. ขั้นแรก เรียกว่า ขั้นตอนการเรียนรู้ขั้นมูลฐาน (Basic Socialization Process) เป็นช่วงที่เด็กเล็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูให้เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งเป็นช่วงที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับทัศนคติ ค่านิยม ทักษะความชำนาญ ความสัมพันธ์ของบทบาทต่าง ๆ ของบุคคล รวมทั้งความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับลักษณะสังคม วัฒนธรรมทางสังคม เรียกขั้นนี้ว่าเป็นระดับแห่งการเริ่มรับรู้ (manifest level)

2. ขั้นสะสมความรู้และประสบการณ์ (latent level) เป็นขั้นที่บุคคลมีระดับของประสบการณ์เพิ่มขึ้นสะสมจากเดิมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดจิตใต้สำนึก ซึ่งจะไปกำหนดทัศนฐานบุคลิกภาพของบุคคลซึ่งขั้นนี้เองที่บุคคลจะมีจิตสำนึกว่าตนเอง เป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือมีเอกลักษณ์ (identity) พร้อมด้วยวุฒิภาวะทางใจ (mature)

¹Thinapan Nakata, The Problems of Democracy in Thailand : A Student of Political Culture and Socialization of Colledge Students (Bangkok : Praepitaya, 1975), p.88.

²Lucian W. Pye, Political Personality and Nation Building : Burma's Search for Identity (New Haven : Yale University Press, 1966), pp.43-46.

ที่จะเป็นพื้นฐานแห่งความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ที่ความทรงจำ มีภาวะแห่งอารมณ์
ในชั้นนี้บทบาทของครอบครัวและโรงเรียนปลูกฝังให้อย่างมาก

3. ชั้นการเรียนรู้ทางการเมือง (political socialization) เป็น
ชั้นเริ่มพัฒนาความรู้สึกถึงโลกการเมืองรอบ ๆ ตัวอันเป็นการพัฒนาความรู้ที่ขยายขอบเขต
ที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น เริ่มเข้าใจเหตุการณ์ทางการเมืองที่อยู่รอบ ๆ ตัวเองมากยิ่งขึ้น
พัฒนาตัวเอง เข้าสู่กลุ่มสังคมผูกพันกับกลุ่มสังคมมากขึ้น เช่น กลุ่มองค์กรที่กว้างออกไปมากกว่า
เดิม สิ่งที่เข้ามามีบทบาทสร้างในชั้นนี้ คือ สื่อมวลชน

4. ชั้นกระบวนการสรรหาทางการเมือง (the process of political
recruitment) เป็นชั้นที่บุคคลซึ่งเมื่อก่อนนี้มีความรู้สึกมีความรู้ ความเข้าใจทาง
การเมือง แต่ไม่มีบทบาทเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง แต่จะกลายมาเป็นผู้ที่มีบทบาท
ทางการเมือง ซึ่งจะทำให้เป็นผู้ที่รู้และเข้าใจการเมืองลึกซึ้งยิ่งขึ้น สามารถที่จะแยกแยะ
ระบบการเมือง สถาบันการเมือง ตลอดจนถึงลักษณะองค์ประกอบทางการเมืองได้ ทำให้
บุคลิภาพทางการเมืองที่ชัดเจนและถาวรมากกว่าเดิม รวมทั้งสามารถปรับตัวเข้ากับ
วัฒนธรรมทางการเมืองภายนอกได้

ชั้นตอนต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว จะมีอิทธิพลต่อความรู้ ทัศนคติ ค่านิยมของบุคคล
สิ่งเหล่านี้เรียกว่า โครงสร้างบุคลิกลักษณะพื้นฐาน (basic personality structure)

เฟรด ไอ.กรีนสไตน์¹ (Fred I. Greenstien) ได้กล่าวถึงกระบวนการ
การเรียนรู้ทางการเมืองว่ามี 3 ชั้นตอน โดยเริ่มจากการยอมรับบทบาทในฐานะผู้ถูกกระทำ
(subjective role) ซึ่งมักควบคู่ไปกับการมอบอำนาจทางการเมือง เป็นแบบ
อุดมคติ (idealization) ต่อจากนี้จะพัฒนาเป็นการเรียนรู้บทบาทพลเมือง
(citizen role) และการรับรู้ทางการเมืองในลักษณะที่เฉพาะเจาะจงใน

¹

Fred I. Greenstein, "Political Socialization," in David L. Sills (ed.), International Encyclopedia of The Social Science, Vol.14 (New York : Macmillan and Free Press, 1968), p.522.

เรื่องต่าง ๆ ในที่สุด

ในกระบวนการเรียนรู้ทั้งหลาย หากจะกล่าวโดยละเอียดลงไปแล้ว จะพบว่า จะมีแนวทางอย่างน้อย 2 แนวทาง¹ คือ การเรียนรู้ทางการเมืองที่เกิดจากการอบรม สอนโดยตรงหรือการเรียนรู้ที่ได้รับจากการปลูกฝังลัทธิซึ่งเป็นการกระทำด้วยความตั้งใจ ใ้แก่ การสอนที่กำหนดระยะเวลาที่แน่นอน และมีการวางแผนมีหลักสูตร วิธีการการเรียนรู้ไว้พร้อมแล้ว

ส่วนการเรียนรู้อีกทางหนึ่ง คือ โดยทางอ้อม หรือการกระทำโดยไม่ได้ตั้งใจ ซึ่งได้มาจาก กลุ่ม ครอบครัว เพื่อนโรงเรียน สมาคมหรือจากการพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยน ความคิดเห็นระหว่างกลุ่ม ระหว่างบุคคล ซึ่งไม่มีการกำหนดหลักปฏิบัติไว้เป็นที่แน่นอน

ดอร์สัน และพรีวิท² (Dawson and Prewitt) ได้แบ่งกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นลักษณะทางตรงออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นแรก ได้แก่ การลอกเลียนแบบ (imitation) โดยรับเอาสิ่งต่าง ๆ มายึดไว้เป็นของตนเอง เช่น ค่านิยม ทัศนคติ พฤติกรรมต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งเด็กจะเลียนแบบจากบุคคลที่ใกล้ชิดและการเลียนแบบนั้นอาจเป็นทางบวกหรือทางลบก็ได้

2. ขั้นการอบรมกลมกลืน (anticipatory socialization) เป็นขั้นแห่งความคาดหวัง ความต้องการก้าวหน้าในชีวิต ในสถานภาพทางสังคมชั้นสูงขึ้นไป มีความต้องการเรียนรู้ในบทบาทของนักการเมือง หน้าทีพลเมืองดี กิจการบ้านเมือง เป็นต้น

3. ขั้นการเรียนรู้การเมืองได้โดยตรงหรือขั้นได้รับการสอนการเมืองโดยตรง (political education) ซึ่งได้รับการสอนการเมืองโดยตรงจากครอบครัว สถาบัน

¹ Richard Dawson and Kenneth Prewitt, Political Socialization (Boston : Little Brown, 1969), pp.63-64.

² Ibid., pp. 73-80.

การศึกษา องค์การทางการเมือง ซึ่งได้รับการอบรมสั่งสอนจากผู้สอนโดยตรง (Socializer) มากกว่าการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้แก่ การอบรมด้านค่านิยม ทักษะคติ พฤติกรรมเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี

4. ขั้นการเรียนรู้มากขึ้น เป็นการสั่งสมประสบการณ์มากขึ้นจากการได้รับการศึกษาโดยตรง กระทั่งกล้าตัดสินใจเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและยอมรับการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต

สำหรับการเรียนรู้ทางการเมืองโดยทางอ้อมนั้น โรเบิร์ต ดี. เฮส (Robert D. Hess) และ จูดิท วี. เซอร์นี่ ¹ (Judith V. Thorny) ได้ศึกษาและแบ่งกระบวนการออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนที่จำลองการถ่ายทอดการเรียนรู้ระหว่างบุคคล (interpersonal transfer model) เป็นขั้นสะสมความรู้เบื้องต้นจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยเริ่มเรียนรู้จากบ้านและโรงเรียน เป็นสำคัญ รวมทั้งกลุ่มเพื่อน สมาคม กลุ่มสังคมต่าง ๆ เป็นการเรียนรู้รูปแบบของอำนาจและความรู้สึกชอบไม่ชอบต่ออำนาจเหล่านั้น อาจเป็นกฎระเบียบต่าง ๆ ตลอดจนถึงระบบการเมืองและโครงสร้างพื้นฐาน ความรู้ ความเข้าใจการเมืองอีกด้วย

2. ขั้นการยอมรับแบบพฤติกรรมของบุคคลอื่นที่เด็กสนใจ (identification model) และออกเลียนแบบได้ เกี่ยวกับทัศนคติที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ในทางการเมือง อาจเป็นพรรคการเมือง นักการเมือง เป็นต้น ซึ่งเด็กจะชอบถามบุคคลอื่น ทัศนคติ เช่นนี้จะพัฒนาควบคู่ไปกับการเลียนแบบบุคคลอื่นที่อยู่ใกล้ชิด แต่จะลดน้อยลงเมื่อเด็กโตขึ้น หรือการลอกเลียนแบบนั้นจะน้อยลงเรื่อย ๆ

3. ขั้นพัฒนาความคิดรวบยอด (cognitive development model) อันเป็นความคิดที่มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถแยกแยะความแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ

¹Robert D. Hess and Judith V. Thorny, The Development of Political Attitude in Children (Chicago : Aldine Publishing Company, 1967), pp.20-21.

พร้อมจะเรียนรู้และเข้าใจในเรื่องการเมืองที่เป็นเกมธรรมชาติ

ดังนั้น การเรียนรู้ทางการเมืองเป็นทั้งโดยตรงและโดยอ้อมตั้งกล่าวแล้ว ซึ่งต่างก็มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของบุคคลทั้งสิ้น แต่ก็มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้แตกต่างกันอยู่บ้าง เพราะวิธีการที่แตกต่างกับผลที่เกิดขึ้นอาจไม่เท่ากันก็ได้ เรื่องนี้ แอลมอนด์ (Almond) สรุปว่า อิทธิพลของการเรียนรู้ระหว่างทางตรงกับทางอ้อมนั้นการเรียนรู้แบบทางอ้อมมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคลได้มากกว่า เพราะการเรียนรู้ทางอ้อมมีองค์การถ่ายทอดหลายองค์ และไม่จำกัดทั้งเวลา สถานที่ และหลักสูตร ยิ่งกว่านั้นการเรียนรู้ทางตรงก็อาจเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ทางอ้อมได้ด้วย เพราะในโรงเรียนสามารถเรียนนอกหลักสูตรชั้นเรียนได้ อันเกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างนักเรียน ระหว่างกลุ่มนักเรียน หรือครูอื่นเป็นการเรียนรู้อย่างหนึ่งด้วย

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาการเรียนรู้ทางการเมืองหรือในท่านอื่น ๆ ก็ตาม สิ่งหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการเรียนรู้และขาดไม่ได้คือ ตัวการหรือตัวกำหนดที่เรียกกันว่า สภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ เพราะสภาพแวดล้อมเป็นตัวแปรอื่นหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อขั้นตอนของกระบวนการเสมอ ซึ่งได้กล่าวมาบ้างแล้วข้างต้น ในที่นี้จะแยกให้เห็นให้ชัดเจนอีกครั้ง ตัวการที่สำคัญแบ่งโดยลักษณะใหญ่ ๆ มี 2 ลักษณะ คือ

1. ชุมชน (community) ชุมชนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของบุคคล เมื่อบุคคลเกิดมาในชุมชนใดแล้ว จะมีการเรียนรู้แบบแผนสังคม วัฒนธรรม กฎระเบียบ ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนนั้น ทำให้บุคคลมีความรู้สึกผูกพันกับชุมชน ชุมชนจึงมีอิทธิพลต่อการสร้างทัศนคติ ค่านิยม ตลอดจนถึงวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคล

2. สถาบันทางสังคม (social institution) ที่สำคัญ คือ

2.1 สถาบันครอบครัว มนุษย์เมื่อเกิดมาแล้วย่อมมีพ่อแม่ เป็นผู้อบรมเลี้ยงดูในช่วงแรกเกิดกระทั่งยาวนานพอสมควร ดังนั้น บิดา มารดา หรือครอบครัวเป็นผู้มีบทบาทให้การเรียนรู้ชีวิตและชีวิตการเมืองของเด็กในระยะแรกของชีวิตเด็กจะยอมรับบทบาทของบิดา มารดา เป็นไปเองโดยธรรมชาติจากความสัมพันธ์ระหว่างกันในครอบครัวระหว่างพ่อแม่และรวมทั้งสมาชิกผู้ใกล้ชิดอื่น ๆ ในครอบครัวด้วย

2.2 สถาบันการศึกษาหรือโรงเรียน ถึงแม้กล่าวแล้วว่าสถาบันการศึกษา
นั้นมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อมและสามารถถ่ายทอดทัศนคติ
และพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล นอกจากนั้นสถาบันการศึกษาทำให้คนมีความรู้
ความเข้าใจในวิถีสภาพแวดล้อมและการดำรงตนในสังคมได้อย่างเหมาะสม ในชีวิต
ของคนเรานั้นมีการศึกษาทั้งในระบบและการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะหลักสูตร
หรือชั้นเรียน ชีวิตคนเราสามารถศึกษาได้ตลอดทั้งชีวิต การศึกษาจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม
ของบุคคลเสมอ

2.3 กลุ่มเพื่อน กลุ่มเพื่อนก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมบุคคลอย่างมากเช่นกัน
ในสังคมมนุษย์นั้นนอกจากจะมีกลุ่มครอบครัวแล้ว ยังมีกลุ่มเพื่อน ซึ่งอยู่ห่าง ออกจาก
ครอบครัวหรือแยกมาอีกกลุ่มหนึ่ง กลุ่มเพื่อน เป็นกลุ่มที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมย่อมมีการ
เรียนรู้จากกัน จากการที่ได้พูดคุยพบปะแลกเปลี่ยนทัศนคติ ความคิดเห็น บุคลิกภาพของ
กันและกัน ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลด้วย

2.4 กลุ่มอาชีพ ในชีวิตของคนเรานั้นต้องทำงานเพื่อเลี้ยงชีพ แต่การ
ทำงานหรือการประกอบอาชีพนั้นจะต้อง เข้าสังกัดในหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งจะเป็นการ
รัฐหรือเอกชนก็ได้ การที่คนเราทำงานในหน่วยงานย่อมจะมีความรักความผูกพันในหน่วย
งาน ซึ่งหมายถึงกลุ่มคนในหน่วยงานด้วย ความผูกพันนั้นอาจเกิดจากกฎ ระเบียบแบบแผน
ของหน่วยงานที่ได้กำหนดให้เป็นแนวทางปฏิบัติคน ยืนนานออกไปเท่าใดสิ่ง เหล่านั้นก็จะมี
เกาะติดตัวฝังแน่นยิ่งขึ้น สิ่งเหล่านี้เองจะเป็นตัวกำหนดหล่อหลอมและถ่ายทอดทัศนคติ
บุคลิกภาพซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ชีวิตสังคมและการเมือง ในขณะเดียวกันด้วย ดังนั้น
ถ้าหากว่าในหน่วยงานใดสร้างแนวทางประเพณีปฏิบัติเป็นไปในทางใด พฤติกรรมทั้ง หลาย
ของบุคคลในหน่วยงานนั้นจะเป็นไปอย่างนั้น เช่น หากส่งเสริมการจัดงานแบบประชาธิปไตย
หรือเผด็จการ ก็จะเป็นตัวหล่อหลอมบุคคลให้มีพฤติกรรมเป็นไปในแนวทางนั้นไปด้วย

2.5 สื่อมวลชน นับว่ามีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางการเมือง และวัฒนธรรม
ทางการเมืองอย่างมาก เพราะสื่อมวลชนนั้นมีหลายประเภทและในชีวิตของบุคคลจะต้อง
ได้รับการเรียนรู้จากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ อยู่
ทุกวันมากบ้าง น้อยบ้าง แล้วแต่บุคคล มีความพร้อมในการรับรู้มากน้อยเพียงใด

สื่อมวลชนจะเป็นตัวกลางที่มีบทบาทที่จะทำให้บุคคลมีความรู้ความเข้าใจ มีความรู้สึกมีการตื่นตัวอย่างไรก็ด้วยการเสนอข่าวสารที่เป็นข้อเท็จจริง เหตุการณ์บ้านเมือง ความรู้ความบันเทิงด้านต่าง ๆ โดยมุ่งให้บุคคลได้รับทราบเพื่อเป็นการสอน ห้ามปราม เสนอแนะ อะไรต่าง ๆ นานา สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลถ่ายทอดทัศนคติความรู้สึก อารมณ์ ค่านิยมของบุคคลให้เป็นไปทางใดทางหนึ่งได้

ดังนั้น ในชีวิตของมนุษย์ที่เกิดมาย่อมได้รับผลของอิทธิพลการเรียนรู้จากสถาบันทางสังคม ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่มนุษย์หอบประเสมอในชีวิตประจำวัน ซึ่งได้สร้างความรู้สึกรู้จักคิด ค่านิยม บุคลิกภาพพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ให้เป็นไปในลักษณะและทิศทางต่าง ๆ กันออกไป แล้วถ่ายทอดลงไปยังอนุชนรุ่นหลังให้มีลักษณะและทิศทางเดียวกัน

พื้นฐานของมนุษย์ที่ได้รับการสร้างสมมานั้นเอง จะเป็นตัวกำหนดบทบาท ทำที่ การแสดงพฤติกรรมเมื่อเผชิญกับเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ดังนั้น การที่จะรู้ว่าบุคคลจะมีพฤติกรรมอย่างไรคือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จึงต้องรู้ถึง เบื้องหลัง ซึ่งเป็นองค์ประกอบหล่อหลอมบุคคลนั้นขึ้นมาเป็นอย่างไร กระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองจึง เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตให้บุคคลมีโลกทัศน์ต่อตนเองและสังคมอย่างไร ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทัศนคติ และวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลนั้นเป็นที่สุด

ดังนั้น กล่าวโดยสรุปในส่วนนี้ได้ว่า การที่บุคคลจะมีความผูกพันกับพรรคการเมืองใด ๆ ก็ตาม ปัจจัยที่ก่อให้เกิดลักษณะเช่นนั้นคือ การเรียนรู้ของบุคคลในรูปของกระบวนการอบรมกล่อมเกลாத่างสังคมและการเมืองนั่นเอง ซึ่งการเรียนรู้ของบุคคลจะเป็นตัวกำหนดและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมหลาย ๆ อย่าง ตลอดจนการถ่ายทอดมรดกพฤติกรรมของบุคคลสู่อนุชนอีกด้วย ทั้งนี้รวมทั้งทัศนคติ ความเชื่อ อิทธิพลของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งเรียกว่าสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลเหล่านี้เป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลมีพฤติกรรมในทางการเมือง ซึ่งก็สืบเนื่องมาจากการเรียนรู้ของบุคคลให้มีพฤติกรรมในลักษณะดังกล่าวได้ทั้งสิ้น

พรรคการเมือง เป็นสถาบันและองค์กรแห่งกระบวนการสร้างและอบรมกล่อมเกลாத่างการเมืองประการหนึ่ง นอกเหนือจากที่กล่าวแล้วข้างต้น ที่ทำให้บุคคลได้รับการเรียนรู้

ทางการเมือง โดยเฉพาะความผูกพันพรรคการเมือง ถือได้ว่าพรรคการเมืองเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อการสร้างทัศนคติ ความเชื่อหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ในทางการเมืองของบุคคล เช่นเดียวกัน พรรคการเมืองจึงเป็นทั้งสถาบันสร้างพฤติกรรมและเป็นเหตุปัจจัยแห่งการสร้างพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลในสังคมอีกด้วย

ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงความผูกพันพรรคการเมืองย่อมจะต้องกล่าวถึง เหตุแห่งความผูกพันหรือเหตุที่เป็นไปเพื่อการเรียนรู้ของบุคคลที่มีต่อพรรคการเมือง เพราะปัจจัยที่เป็นเหตุทั้งกล่าวเป็นตัวกระตุ้นหรือเป็นแบบอย่างให้บุคคลมองเห็นความจริงที่ปรากฏในพรรคการเมือง สิ่งเหล่านั้นจะได้รับการสื่อสารการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับพรรคการเมืองที่บุคคลได้รับรู้และมีความรู้สึกอย่างไร สิ่งเหล่านี้ก็สืบเนื่องมาจากการเรียนรู้ในรูปของกระบวนการคิดกล่าวนั่นเอง ฉะนั้น พัฒนาการความผูกพันพรรคการเมืองก็คือพัฒนาการของบุคคลที่ได้รับการเรียนรู้เกี่ยวกับเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองของบุคคลซึ่งมีหลาย ๆ อย่างก็จะกล่าวต่อไป

เหตุแห่งความผูกพันพรรคการเมือง

ในการศึกษาในส่วนนี้ เพื่อให้เป็นไปตามสิ่งที่ได้กล่าวแล้วว่า การศึกษาความผูกพันพรรคการเมือง เป็นการศึกษาที่สามารถแยกได้เป็นสองส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกันคือ พรรคการเมือง ซึ่งเป็นวัตถุทางการเมือง (political material) กับประชาชนหรือบุคคลที่มีความผูกพันกับพรรค ในส่วนแรกซึ่งได้กล่าวไปแล้วว่าด้วยพัฒนาการผูกพันพรรคการเมือง ดังนั้นในอีกส่วนหนึ่งจะกล่าวถึงพรรคการเมืองเกี่ยวกับส่วนประกอบที่สำคัญที่น่าจะเรียกได้ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับความผูกพันของประชาชนมากที่สุด ได้แก่ อุดมการณ์พรรคการเมือง นโยบายพรรคการเมืองและผู้นำพรรคการเมือง ทั้งนี้เพื่อการศึกษามีลักษณะครบวงจรการศึกษาว่าด้วยเรื่องนี้และจะกล่าวโดยละเอียดเป็นลำดับไป

อุดมการณ์

ก่อนที่จะกล่าวถึงอุดมการณ์พรรคการเมือง ควรกล่าวถึงอุดมการณ์เสียก่อน และอุดมการณ์ทางการเมืองมีความเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์พรรคการเมืองด้วย

อุดมการณ์เป็นเรื่องของความเชื่อ ไม่จำเป็นว่าความเชื่อนั้นจะเป็นความจริง หรือสิ่งจอมปลอม¹ แต่เป็นระบบความคิดที่อธิบายถึงความเป็นมาของสภาพสังคมในอดีต และปัจจุบันโดยเสมอวิธีการ ที่จะทำให้มนุษย์ในสังคมหลุดพ้นจากสภาพที่ไม่พึงปรารถนา เพื่อไปสู่สภาวะอันดีเลิศในอนาคต² ดังนั้น อุดมการณ์จึงเป็นสิ่งจูงใจให้บุคคลผูกพันและ รวมกันเข้าเป็นกลุ่มก้อน เป็นสิ่งที่ยึดมั่นกันในกลุ่มชน เพราะเป็นความเชื่อร่วมกันและ นำความเชื่อนั้นมาเป็นหลักเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติในหลาย ๆ โอกาสและหลายกรณี³ อุดมการณ์จึง เป็นสิ่งที่มีอยู่ในกลุ่มชนในสังคมที่ชี้ให้เห็นถึงจุดร่วมกันของคนในสังคมนั้นว่า ประพฤติตนไปในทางใดและมีลักษณะวิธีการอย่างไร อุดมการณ์จึง เป็นวัฒนธรรมหนึ่งของ สังคมนั้น ๆ

อุดมการณ์ทางการเมือง

อุดมการณ์ทางการเมือง หมายถึง ลัทธิการเมืองที่อธิบายความเป็นมาของระบบ สังคมมนุษย์ในอดีต สภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบันและแนวโน้มของอนาคต วางแนวประพฤติก สำหรับสมาชิกในปัจจุบัน และสำหรับการบรรลุถึงความมุ่งหวังของอนาคตพร้อมทั้งให้ความหมาย แก่ชีวิตแก่ความประพฤติและความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อสิ่งแวดล้อมและระบบสังคมทั้งหมด... อุดมการณ์ทางการเมือง ใค้ชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่ทุกคนมีอยู่ร่วมกันมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน⁴

¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อุดมการณ์ทางการเมือง (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ เคล็ดไทย, 2517), หน้า 7.

² กระมล ทองธรรมชาติ, "อุดมการณ์กับสังคมไทยในปัจจุบัน," อุดมการณ์สังคม ไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2515), หน้า 103.

³ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อุดมการณ์ทางการเมือง, หน้า 10.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

อุดมการณ์ทางการเมือง เป็นความคิดความเชื่อที่มีแบบแผน เกี่ยวกับหลักการและคุณค่าทางการเมือง โดยความคิดความเชื่อนั้น ๆ มีความเกี่ยวข้องกับการเมือง การปกครอง มีผลต่อการเชื่อฟังปฏิบัติเป็นสิ่งที่เห็นพ้องต้องกันในรัฐ และเกิดจากกลไกในการควบคุมชั้น¹

จากความหมายของอุดมการณ์ทางการเมืองที่นักวิชาการทางรัฐศาสตร์ของไทย ได้ให้ไว้ซึ่งอธิบายไว้ชัดเจนและครอบคลุมทุกด้าน แต่มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ทางการเมือง คือ ลัทธิการเมือง จำเป็นต้องอธิบายขยายความเพิ่มเติม เพราะโดยทั่วไปแล้วอุดมการณ์ทางการเมืองมักจะมีที่มาจากลัทธิใดลัทธิหนึ่ง และเป็นสิ่งสูงใจที่มีอิทธิพลสูงใจให้ผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาให้กระทำกรอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อก้าวเข้าไปสู่ก้าวที่ทีเลิศ² ลัทธิการเมืองจึงมีความเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างมาก เนื่องจากลัทธิการเมือง เป็นเรื่องพื้นฐานเกี่ยวกับการเมือง การปกครองอย่างใดอย่างหนึ่งและอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นเรื่องของความเชื่อ ความเข้าใจ ดังนั้นหลักการพื้นฐานที่ปรากฏในลัทธิการเมือง จึงอาจเป็นเหตุให้เกิดความเชื่ออันเป็นลักษณะอุดมการณ์ทางการเมืองก็ได้³

ลัทธิการเมือง ได้แก่ การนำเอาความคิดซึ่งเกิดจากการสังเกตและจากการศึกษาสภาพของสังคม ลักษณะความสัมพันธ์และขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลหรือกลุ่มชน ซึ่งมีอยู่ในปรัชญาและทฤษฎีการเมืองมาประมวลกันขึ้น เพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์ปัญหาทางการเมืองในสังคมและเสนอแนะเป้าหมายและวิธีการเพื่อจัดระบบความสัมพันธ์

¹ ราชละเอียด ใน สมพงษ์ เกษมสิน และจรรุญ สุภาพ, ลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 10-15.

² กระมล ทองธรรมชาติ, การเมืองและประชาธิปไตยของไทย, หน้า 114.

³ สมพงษ์ เกษมสิน และจรรุญ สุภาพ, ลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ, หน้า 14.

ทางอำนาจระหว่างรัฐกับบุคคลที่อยู่ภายใต้การปกครองของรัฐว่าเป็นไปในรูปใด เพื่อช่วยให้บุคคลอยู่ร่วมกันในลักษณะที่จะเป็นประโยชน์สำหรับสังคมโดยรวม¹ หรือเป็นแนวความคิดเกี่ยวกับระบบการเมือง โดยมุ่งอธิบายสาระสำคัญแห่งระบบการเมือง อันได้แก่ อำนาจทางการเมือง อำนาจของรัฐ ขอบเขตที่มาที่ตั้งของอำนาจรัฐดังกล่าวนี้และความเกี่ยวกับระหว่างองค์การหรือหน่วยงานที่ใช้อำนาจรัฐกับบุคคลซึ่งเป็นองค์ประกอบของรัฐนั้น ตลอดจนผลประโยชน์และคุณค่าที่บังเกิดขึ้นต่อบุคคลซึ่งรวมกันขึ้นเป็นสังคมหรือชุมชน²

ในปัจจุบันนี้ลัทธิการเมืองมีหลายลัทธิ เช่น ลัทธิปัจเจกชนนิยม สังคมนิยม ประชาธิปไตย อนุรักษนิยม สหนิยมแบบประชาธิปไตย ประโยชน์นิยม อุดมคตินิยม อนาธิปไตย ชลศึกิลลิสต์ วิลคโซเซียนลิสต์ พหุนิยม มาร์กซิสม์ (คอมมิวนิสต์) ฟาสซิสม์ นาซิสม์ เป็นต้น³ ลัทธิการเมืองเหล่านี้ต่างก็มีเนื้อหาสาระลักษณะเป้าหมายแตกต่างกันออกไป และแต่ละสังคมก็ใช้ลัทธิการเมืองเป็นแนวทางปกครองประเทศแตกต่างกันออกไป เช่นกัน

ประเภทลัทธิและอุดมการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ

ลัทธิและอุดมการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏอยู่ในตำรานั้นมีมากมาย แต่ที่สำคัญที่ควรนำมากล่าวเพื่อให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ของพรรคการเมืองไทย ซึ่งพอจะจัดแยก

¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ลัทธิการเมือง (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2519), หน้า 14.

² สมพงษ์ เกษมสิน และจรรยา สุภาพ, ลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ, หน้า 4.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

ได้เป็น 5 ประเภท¹ คือ

1. ลัทธิเสรีประชาธิปไตย (Liberal democracy) ลัทธินี้เกิดจากการผสมผสานระหว่างลัทธิเสรีรัฐกิจแบบทุนนิยมกับลัทธิการเมืองประชาธิปไตย มีลักษณะกล่าวเน้นให้ความสำคัญเป็นอิสระเสรีของเอกชนในการดำเนินการทางการเมืองและทางเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ รัฐบาลจะไม่เข้าไปแทรกแซงจนกว่าจะมีการเรียกร้องเฉพาะในส่วนของความสงบเรียบร้อยตามวิถีทางรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายที่ใดกำหนดไว้โดยเคร่งครัด

ลัทธินี้มุ่งเน้นความเป็นปัจเจกชนนิยม กล่าวคือ การมุ่งเน้นความรู้ความสามารถ เสรีภาพและความสำคัญของปัจเจกชนที่จะดำเนินการทางการเมืองและเศรษฐกิจได้เต็มที่ รัฐบาลจะไม่เข้าไปแทรกแซงจนกว่าจะมีการเรียกร้องเฉพาะในส่วนของความสงบเรียบร้อยตามวิถีทางรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายที่ใดกำหนดไว้โดยเคร่งครัด

2. ลัทธิฟาสซิสต์ (Fascism) ลัทธินี้ใช้หลักผสมผสานหลักเศรษฐกิจแบบทุนนิยมกับลัทธิการเมืองแบบคอมมิวนิสต์ จุดเน้นที่สำคัญคือ มุ่งให้รัฐบาลมีและใช้อำนาจในการแทรกแซงทางเศรษฐกิจอย่างเต็มที่เพื่อให้เกิดความร่วมมือในทางเศรษฐกิจและให้มีการใช้อำนาจในการป้องกันปราบปรามแก่ผู้ไม่เห็นด้วยได้ ด้วยเหตุนี้ผู้ที่นิยมลัทธินี้มักได้แก่พวกนายทุนศักดินา นายทุนระบอบชาติราชาที่คืน เพราะพวกนี้มีอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง จึงพยายามปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มเมื่อมีการเรียกร้องหักทลายอำนาจจะถูกจำกัดพวกที่จึงไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงใด ๆ และต่อต้านการเปลี่ยนแปลงจึงจัดว่าพวกนี้เป็นพวกปฏิกริยา (reactionary)

ศูนย์วิทยพัทยาการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ รายละเอียดใน กระทบของชนชาติ, การเมืองและประชาธิปไตยของไทย, หน้า 116-129, และสมพงษ์ เกษมสิน และจรูญ สุภาพ, ลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ หน้า 17-29, ใน พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, การเมืองและเศรษฐกิจ : จากปัจเจกชนถึงสังคมนิยม (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิทยากร, 2521), และใน หยุต แสงอุทัย, พรรคการเมือง, หน้า 251-285.

3. ลัทธิสังคมนิยมประชาธิปไตย หรือลัทธิสังคมนิยมเสรี (Democratic or Liberal Socialism) ลัทธินี้เน้นการผสมผสานลัทธิเศรษฐกิจแบบทุนนิยมกับสังคมนิยมเข้าด้วยกัน การยอมรับหลักการลัทธิการเมืองแบบประชาธิปไตยซึ่งยอมรับการมีสิทธิเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันของกลุ่มชนต่าง ๆ ในสังคมและเรียกร้องให้รัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นตามวิถีทางประชาธิปไตยให้สวัสดิการแก่ประชาชนที่อ่อนแอและเสียเปรียบในสังคมและควบคุมการประกอบวิสาหกิจต่าง ๆ ของนายทุนให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของสังคมให้มากขึ้น และเน้นการสร้างสรรคความเป็นธรรมในสังคมในวิถีทางกฎหมาย

ดังนั้น ลัทธินี้จึงเน้นการอยู่ร่วมกันในสังคมให้มีความสุขโดยทั่วหน้าโดยมีรัฐบาลคอยปกป้องคุ้มครองมิให้นายทุนหรือผู้ที่แข็งแรงกว่าเอารัดเอาเปรียบชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมมากเกินไป พวกที่นิยมลัทธินี้จึงเป็นพวกปัญญาชน ชนชั้นกลางที่นิยมการมีเสรีภาพและรักความเป็นธรรมในสังคม

4. ลัทธิคอมมิวนิสต์ (Communism) เกิดจากลัทธิเศรษฐกิจและการเมืองแบบสังคมนิยมของมาร์กและเลนิน ซึ่งเน้นการปกครองโดยเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพ ลัทธินี้เป็นระบบการเมืองและสังคมที่ไม่มีชนชั้นการปกครอง ไม่ต้องมีรัฐเพราะไค้สลายตัวไปแล้ว ทุกคนมีหน้าที่และทำงานตามความสามารถและได้รับสิ่งตอบแทนจากสังคมตามที่ต้องการ และไม่มีใครเอารัดเอาเปรียบใคร ทุกคนจะมีความสุขถ้วนหน้าอย่างเท่าเทียมกัน

5. ลัทธิชาตินิยม (Nationalism) เกิดจากความรู้สึกภูมิใจในความเป็นชาติของกลุ่มชนที่มีเชื้อชาติ ภาษาและภูมิหลังความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน โดยทั่วไปในความรู้สึกนี้จะก่อให้เกิดความต้องการที่จะให้ชาติของตนมีดินแดนเป็นของตนเองอย่าง เป็นสัดส่วนและเป็นอิสระจากอำนาจหรืออิทธิพลของชาติอื่น ๆ ทุกด้าน ความต้องการดังกล่าวหากได้มีการปลุกกระดมโดยผู้นำอย่างจริงจังและต่อเนื่องแล้วจะก่อให้เกิดพลังอันยิ่งใหญ่พร้อมที่จะเสียสละเพื่อความเป็นเอกราชของชนชาติตนได้ นอกจากนี้ลัทธิชาตินิยมที่ผู้นำนำมาใช้สามารถใช้เป็นช่องทางในการพัฒนาประเทศโดยการนำหลักการพัฒนาของต่างชาตินำมาใช้พัฒนาประเทศตนตามความเหมาะสมอีกด้วย

อุดมการณ์ทางการเมืองกับพรรคการเมือง

พรรคการเมืองที่ได้จัดตั้งขึ้นมีเป้าหมายที่มีคุณค่าต่อสังคมและตั้งอยู่บนพื้นฐานความแนวอุดมการณ์¹ เพราะว่าพรรคการเมืองทุก ๆ พรรคย่อมจะต้องมีความคิดเห็นหรือมีลัทธิประจำพรรคของตนอย่างน้อยความคิดเห็นลัทธิหนึ่งเสมอไป ทั้งนี้เพราะพรรคการเมืองคือคณะหรือสมาคมของบุคคลที่ตกลงถึงหลักการ (principles) แห่งการอำนวยการปกครองไว้อย่างกว้าง ๆ และตกลงถึงการนำเอาหลักการนี้มาใช้ปฏิบัติ แต่การที่พรรคการเมืองจะมีหลักการดังกล่าวแล้วไ้ก็นั้นก็จะต้องมีความคิดเห็นหรือลัทธิอันใดอันหนึ่งเป็นรากฐาน ความคิดเห็นอันเป็นรากฐานของหลักการ เช่นว่านี้อาจเป็นลัทธิการเมืองหรือลัทธิเศรษฐกิจที่มีอยู่²

เป็นที่ทราบกันดีในหมู่วิทยาสาสตราว่า พรรคการเมืองเกิดจากการรวมตัวของผู้ที่มียุคอุดมการณ์ใกล้เคียงกัน³ หรือมีความเชื่อพื้นฐานในทางการเมืองที่คล้ายคลึงกันเกี่ยวกับลัทธิการเมืองที่ตนเลื่อมใสศรัทธาในแนวทางใดแนวทางหนึ่งและนำเอามาเป็นแนวทางการต่อสู้กับกลุ่มอื่นเพื่อช่วงชิงอำนาจการปกครอง⁴ พรรคการเมืองจึงต้องมีอุดมการณ์เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด เพื่อเป็นหลักในการรวมกันและใช้ขยายแนวร่วมทางการเมืองให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งบุคคลที่จะสนับสนุนแนวอุดมการณ์นั้นก็คือผู้ที่มีความเชื่อในอุดมการณ์คล้ายคลึงกันนั่นเอง

¹ Alan A. Ball, Modern Politics and Government (London : The Macmillan Press, 1971), p.83.

² หยุต แสงอุทัย, พรรคการเมือง, หน้า 235.

³ ชาญวุฒิ วัชรพุกก์ และสุชิน ตันติสกุล, พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์, หน้า 21.

⁴ กระมล ทองธรรมชาติ, การเมืองและประชาธิปไตย, หน้า 145.

อุดมการณ์ของพรรคการเมืองนั้นจะมีลักษณะแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับจุดร่วมกันของบุคคลที่ร่วมกันจัดตั้งขึ้นในแนวทางใดทางหนึ่งและแต่ละสังคมก็จะมีพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์และจำนวนพรรคการเมืองมากน้อยแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับระบบการเมืองที่แตกต่างกันของแต่ละสังคม ในระบบสังคมและการเมืองแบบประชาธิปไตย ซึ่งเน้นพรรคการเมืองในฐานะเป็นกลไกที่จะรักษาไว้ซึ่งอุดมการณ์ประชาธิปไตย เพื่อประโยชน์และจุดมุ่งหมายของประชาธิปไตย คือ การรักษาเพิ่มพูนและปกป้องเสรีภาพศักดิ์ศรีของบุคคล ในฐานะที่เป็นมนุษย์และความเป็นธรรมโดยส่วนรวม¹ และในขณะเดียวกันเน้นการแข่งขันทางการเมืองมากกว่าหนึ่งพรรคและโดยระบบและโครงสร้างสังคมก็เอื้อให้เกิดอุดมการณ์ทางการเมืองมากมาย และพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นต่างก็กำหนดและมีอุดมการณ์ของตนขึ้นต่อสู้แข่งขันในทางการเมืองในหลาย ๆ อุดมการณ์ดังกล่าวแล้ว ซึ่งตรงกันข้ามกับระบบสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นระบบและโครงสร้างทางการเมืองที่ยอมให้มีอุดมการณ์เดียว คือ อุดมการณ์คอมมิวนิสต์เท่านั้น เพราะระบบการเมืองเช่นนั้นยอมให้มีพรรคการเมืองเดียวและไม่มีการแข่งขันในทางการเมือง แต่เป็นการใช้พรรคการเมืองเพื่อการระดมและปลุกฝังประชาชนให้ยึดมั่นผูกพันอุดมการณ์พรรคคอมมิวนิสต์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าอุดมการณ์จะเป็นสิ่งสำคัญของพรรคการเมือง แต่การดำเนินการทางการเมืองแล้วเป็นอีกเรื่องหนึ่ง พรรคการเมืองจะเน้นอุดมการณ์หรือไม่ขึ้นอยู่กับลักษณะและวิธีการดำเนินการของพรรคการเมืองนั้น ๆ บางพรรคไม่เน้นอุดมการณ์แต่อย่างใด หากแต่เน้นการแก้ปัญหาที่ปรากฏขึ้นมา (issue) มากกว่า เช่น พรรคการเมืองในสหรัฐอเมริกาทั้งสองพรรค ไก่แก่ พรรคริพับลิกันและพรรคดีโมแครต ไม่เน้นถึงอุดมการณ์ แต่เน้นนโยบายในการแก้ไขปัญหาเป็นสำคัญ² ซึ่งตรงกันข้ามกับพรรคคอมมิวนิสต์เน้นค่านิยมอุดมการณ์มาร์กเลนินเป็นหลักสำคัญ

¹ สมพงษ์ เกษมสิน และจรรยา สุภาพ, ลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ, หน้า 12.

² ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย, หน้า 29.

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าพรรคการเมืองจำเป็นต้องมีอุดมการณ์ทางการเมือง เป็นเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นที่ซึ่ง อุดมการณ์ทางการเมืองจะเป็นปัจจัยให้บุคคลได้ คัดลึนใจผูกพัน (attachment) ต่อพรรคการเมืองนั้น ๆ และช่วยชี้ให้เห็นความ แดกต่างระหว่างพรรคการเมืองอื่น ๆ และ ... ก่อให้เกิดความพยายามจัดองค์กรมหาชน ในทางอุดมการณ์ได้โดยตรง/1 และสร้างความเชื่อมั่นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้แก่คน ในชาติและมีอิทธิพลต่อการสร้างทัศนคติและพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นไปในแนวใดแนวหนึ่ง โดยเฉพาะ 2 อุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคการเมืองจึง เป็นความเชื่อเบื้องต้นร่วมกัน ในลัทธิอุดมการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งของพรรคใดพรรคหนึ่ง ซึ่งมีความเชื่อที่แตกต่างกันจึง ทำให้เกิดพรรคการเมืองตามแนวอุดมการณ์มากมาย โดยเฉพาะในระบบการเมืองแบบเปิด ความแตกต่างทางอุดมการณ์ได้ชี้ให้เห็นการแบ่งกลุ่มและแนวการต่อสู้ทางการเมืองของบุคคล ในสังคมได้ ความแตกต่างทางอุดมการณ์ของพรรคการเมืองนั่นเองที่ชี้ให้เห็นการต่อสู้แข่งขัน เพื่ออำนาจทางการเมืองของกลุ่มของพรรคการเมืองนั้น ดังนั้น/อุดมการณ์ทางการเมือง ของพรรคการเมืองจึงเป็นเรื่องสำคัญต่อการเกิดขึ้น ดำรงอยู่และพัฒนาไปของพรรคการเมือง หนึ่ง ๆ

นโยบายพรรคการเมือง

ในประเทศที่มีการปกครองระบบพรรคการเมืองนั้น นโยบายของพรรคการเมือง มีความสำคัญอย่างยิ่ง 3 นโยบายพรรคการเมืองย่อมมีความสำคัญต่อความสำเร็จหรือล้มเหลว ของพรรคการเมืองเป็นอย่างมาก เพราะนโยบายจะเป็นแนวทางในการคัดลึนใจเบื้องต้น อย่างกว้าง ๆ ของพรรคการเมืองในการดำเนินการบริหารประเทศ เมื่อพรรคการเมือง

1 Ball, Modern Politics and Government, p.83.

2 สมพงษ์ เกษมสิน และ จรุง สุภาพ, ลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ, หน้า 13.

3 ชจกภัย บุรุษพัฒน์, "กำเนิดพรรคการเมืองในประเทศไทย," หน้า 191.

นั้นได้เป็นรัฐบาลหรือถ้ามิได้เป็นรัฐบาลก็จะหาทางโฆษณาโยบายของพรรคการเมืองของตนให้ประชาชนได้มองเห็นถึงความสำคัญอยู่ตลอดเวลา เพื่อหวังจะให้เป็นรัฐบาลในอนาคต¹ นโยบายพรรคการเมือง เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวสมาชิกพรรคเข้าด้วยกัน² นโยบายพรรคการเมือง จึงเป็นการแสดงออกถึงแนวทางของพรรคการเมืองว่าจะใช้แนวดำเนินการไปทางใดและอย่างไร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของพรรคการเมืองและสนองตอบความต้องการของประชาชน

ความหมายของนโยบาย

โดยความหมายเฉพาะของนโยบายนั้น หมายถึง แผนหรือโครงการที่กำหนดขึ้น ประกอบด้วยเป้าหมาย คุณค่า และการปฏิบัติต่าง ๆ³ หรือเป็นโครงการที่รัฐบาลบัญญัติขึ้น เป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติในการจัดสรร สิ่งที่คุณค่าต่าง ๆ ให้แก่สังคม⁴ จากความหมายของนโยบายแม้จะมุ่ง เน้นนโยบายที่มีความหมายในแง่รัฐบาลเป็นผู้กำหนดขึ้นก็ตาม แต่ถ้าหากมองให้ลึกลงไปจะเห็นได้ว่าพรรคการเมืองใด ๆ ก็ตามต่างก็มีจุดมุ่งหมายที่จะเป็นรัฐบาล มุ่งนำนโยบายของตนที่เสนอให้ประชาชนเลือกนั้นไปใช้บริหารประเทศ หากได้รับการสนับสนุนด้วยเสียงข้างมากในสภา (กรณีการปกครองระบบรัฐสภา) ทั้งนี้ ความหมายนี้ นโยบายของรัฐบาลก็คือนโยบายของพรรคการเมืองนั่นเอง นโยบายจึงเป็นแนวทางหรือวิธีการที่หน่วยงานหรือพรรคการเมืองกำหนดขึ้นเพื่อใช้บริหารงานสาธารณะ เพื่อให้บรรลุถึงซึ่งความสงบสุขของสังคมโดยรวม

¹ ปวีชา หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย, หน้า 42.

² คณะกรรมการนิสิตคณะรัฐศาสตร์ 2517 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พรรคการเมือง (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2517), หน้า 175.

³ Harold D. Lasswell and Abraham Kaplan, Power and Society (New Haven : Yale University Press, 1970), p.71.

⁴ ทินพันธ์ นาคะตะ, รัฐศาสตร์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2525), หน้า 135.

ลักษณะของนโยบาย

โดยลักษณะแล้ว นโยบายพรรคการเมืองที่กำหนดขึ้น นอกจากจะเป็นข้อผูกพันที่พรรคให้ไว้กับประชาชนว่าหากผู้แทนพรรคได้รับเลือกเข้าทำหน้าที่บริหารประเทศแล้ว พรรคก็จะบริหารประเทศตามแนวนโยบายที่วางไว้¹ / แล้วนโยบายพรรคการเมืองจะคงมีความสัมพันธ์กับอุดมการณ์ของพรรคการเมืองอย่างยิ่ง เพราะการจัดทำนโยบายจะต้องอยู่ภายในขอบเขตของความคิดหรือลัทธิ ซึ่งพรรคการเมืองนั้นนำมาใช้เป็นรากฐานในการก่อตั้งพรรคการเมือง² / เช่น พรรคการเมืองที่ยึดอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นการยึดหลักปรัชญาของมาร์กและเลนินเป็นฐานในการปฏิบัติงาน และกำหนดจุดมุ่งหมายปลายทางของพรรค³ ก็จะต้องกำหนดนโยบายให้สอดคล้องหลักการและอุดมการณ์ของคอมมิวนิสต์ หรือพรรคการเมืองที่ยึดแนวอุดมการณ์เสรีประชาธิปไตยก็จะกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย และการกำหนดนั้นจะต้องคำนึงผลประโยชน์ของประชาชนหรือคำนึงถึงความต้องการของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ⁴ เป็นการเฉพาะด้วย เพราะว่านโยบายพรรคการเมืองเป็นตัวกำหนดข้อเรียกร้องต่าง ๆ ของพรรคที่ได้รับการสนับสนุนมาจากกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ว่าต้องการนโยบายเป็นไปในลักษณะใด ซึ่งโดยหลักการแล้วนโยบายของพรรคการเมืองนั้น เป็นผลสะท้อนมาจากอุดมการณ์ของพรรคการเมืองเอง หากพรรคการเมืองมีอุดมการณ์อย่างใดก็จะได้รับการสนับสนุนจากบุคคลที่สนับสนุนอุดมการณ์

¹ สวัสดิ์ ส่งสัมพันธ์, "พรรคการเมืองในสหรัฐอเมริกา," พรรคการเมืองต่างประเทศ, กรมพล ทองธรรมชาติ (รวบรวม) (พระนคร : สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2514), หน้า 10.

² ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย, หน้า 43.

³ จรูญ สุภาพ, "พรรคคอมมิวนิสต์โซเวียต," พรรคการเมืองต่างประเทศ กรมพล ทองธรรมชาติ (รวบรวม), หน้า 131.

⁴ สวัสดิ์ ส่งสัมพันธ์ "พรรคการเมืองในสหรัฐอเมริกา," หน้า 32.

นั้นหรือบุคคลที่มีอุดมการณ์ตรงกันเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น อุดมการณ์และนโยบายพรรคการเมือง
จะเป็นตัวระดมการสนับสนุนจากประชาชนทุกหมู่เหล่า เพื่อให้ได้รับกวรสนับสนุนอย่าง
กว้างขวาง ทั้งนี้เพื่อที่จะสามารถนำไปใช้ในการบริหารประเทศสนองตอบความต้องการ
ของประชาชนต่อไป อีกลักษณะหนึ่งคือ นโยบายของพรรคการเมืองคือ มีการเปลี่ยนแปลง
อยู่เสมอ ๆ ตามเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป¹ และจะต้องวางไว้กว้าง ๆ เพื่อให้สามารถ
ปรับปรุงแก้ไขนโยบายเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้เข้ากับสถานการณ์ได้โดยง่าย เพราะนโยบาย
ของพรรคการเมืองมักเหมือนกัน เช่น นโยบายต่างประเทศ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง
จะแตกต่างกันบ้าง เฉพาะรายละเอียด เว้นแต่ค่นโยบายของพรรคที่ยึดถือหลักเสรีนิยมกับ
พรรคที่ยึดถือหลักสังคมนิยมเท่านั้นที่มีนโยบายหลักที่แตกต่างกัน² การกำหนดนโยบายไว้
กว้าง ๆ และเปลี่ยนแปลงได้จะเป็นการแสวงหาแนวทางที่จะดำเนินการไปในแนวทางใด
จึงจะเกิดประโยชน์แก่รัฐบาลมากที่สุด³ ให้เหมาะกับหรือปรับเข้ากับเหตุการณ์ที่เปลี่ยนไป
ให้มากที่สุด เพื่อที่จะสามารถแก้ไขสถานการณ์สภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมของ
ประชาชนให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคมโดยรวมในฐานะที่นโยบายพรรคการเมืองเป็น
การแสดงออกถึงเจตน์จำนงของประชาชนในทางการเมือง เศรษฐกิจ-สังคม ในขณะเดียวกัน
ด้วย

ประเด็นของนโยบาย

ในการกำหนดนโยบายของพรรคการเมือง เมื่อคำนึงถึงรายละเอียดปลีกย่อย
แล้ว พรรคการเมือง (ไม่ว่าฝ่ายรัฐบาลหรือฝ่ายค้าน) จะกำหนดเนื้อหาหมุ่งที่จะใช้บริหาร

¹ สุจิต บุญบงการ, "พรรคการเมืองในญี่ปุ่น," พรรคการเมืองต่างประเทศ,
กรมล ทองธรรมชาติ (รวบรวม), หน้า 62.

² เขานวัศ สุคลาภา, พรรคการเมือง, หน้า 9.

³ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, "บทนำ," พรรคการเมืองต่างประเทศ, กรมล ทองธรรมชาติ
(รวบรวม), หน้า 2.

ประเทศในโอกาสเป็นรัฐบาลในตำแหน่งต่าง ๆ ที่สำคัญ คือ ทหารการเมืองทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ ทางเศรษฐกิจ ทางสังคม ทางทหาร เป็นต้น แต่รายละเอียดปลีกย่อยของแต่ละประเด็นมีรายละเอียดมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับปรัชญาอุดมการณ์ของพรรคการเมืองซึ่งมีแตกต่างกันไป กล่าวโดยหลักของนโยบาย พรรคการเมืองตามที่ปรึกษา หงษ์ไกรเลิศ¹ กล่าวไว้มี 11 ประเด็นด้วยกันคือ

1. นโยบายทางการเมือง
2. นโยบายการบริหารประเทศ
3. นโยบายการป้องกันประเทศ
4. นโยบายการยุติธรรม
5. นโยบายการศึกษาและวัฒนธรรม
6. นโยบายสวัสดิการสังคม
7. นโยบายเศรษฐกิจ
8. นโยบายสาธารณสุข
9. นโยบายการต่างประเทศ
10. นโยบายการปกครองท้องถิ่น
11. นโยบายการศาสนา

ดังนั้น นโยบายพรรคการเมืองจึง เป็นแนวทางที่พรรคการเมืองกำหนดขึ้นใช้ เพื่อจะนำไปบริหารประเทศและเป็นเครื่องมือของพรรคการเมืองที่จะใช้ในการระดมประชาชนเข้าสู่การเมืองและสนับสนุนพรรคการเมืองจากประชาชนโดยทั่วไปให้หันมานิยมพรรคการเมืองนั้นและประชาชนที่นิยมพรรคการเมืองนั้นด้วยเหตุใดก็ตาม ทั้งในระหว่างการหาเสียงเลือกตั้ง ภายหลังจากการเลือกตั้งซึ่งเป็นเวลาปกติ และนโยบายพรรคการเมืองนั้นเองจะเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ พรรคการเมืองนั้นจะได้รับความนิยมมากน้อยเพียงใดซึ่งก็ขึ้นอยู่กับนโยบายพรรคการเมืองนั้นว่าสามารถแก้ไขปัญหาหรือสนองความต้องการของ

¹ ปรึกษา หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย, หน้า 43-44.

ประชาชนได้เป็นจริงมากขึ้นเพียงใด นโยบายพรรคการเมืองจึงมีความสำคัญและจำเป็น
อย่างยิ่งของพรรคการเมืองทั้งโลกแล้ว โดยเฉพาะการเมืองในระบบเสรีประชาธิปไตย
ซึ่งเป็นระบบการเมืองที่มีการแข่งขันสูง มีพรรคการเมืองจะต้องมีการแข่งขันช่วงชิงเพื่อ
ให้ได้มาซึ่งการยอมรับจากประชาชนให้มากที่สุดคือด้วยการเสนอนโยบายซึ่งเป็นแนวทางการ
บริหารประเทศที่ค้ำประกันถึงผลประโยชน์ของประชาชน และค้ำประกันถึงผลในทางปฏิบัติที่
เป็นจริงสามารถตอบสนองผลประโยชน์ของสังคมได้อย่างกว้างขวางด้วย

ผู้นำและผู้นำพรรคการเมือง

หากมองสังคมในทางการเมืองการปกครองแล้ว ทุก ๆ สังคมหรือหน่วยสังคม
จะมีบุคคลอยู่สองพวกใหญ่ ๆ พวกแรกเป็นคนกลุ่มน้อย ซึ่งมีความริเริ่มในค้ำค่าง ๆ เช่น
ในทางการเมือง วัฒนธรรม ศิลปวิทยาการและในทางเศรษฐกิจ คนพวกนี้เราเรียกว่า ชนชั้นนำ
(Elite)¹ ส่วนอีกพวกหนึ่ง ได้แก่ ชนกลุ่มใหญ่หรือมวลชนโดยทั่วไป (mass)
ซึ่งจะเป็นผู้ตามคนพวกแรกในค้ำค่าง ๆ ² คนสองพวกนี้จะมีปรากฏเสมอในระบบสังคม
ในโลกนี้

พรรคการเมืองเป็นหน่วยหนึ่งหรือองค์การหนึ่งในสังคม แต่มีวัตถุประสงค์ในทาง
การเมืองจำเป็นต้องมีโครงสร้างในการบริหารในขณะเดียวกัน คือมีผู้นำและผู้ตามเช่นกัน
แต่ในโครงสร้างการบริหารในพรรคการเมืองในระบบพรรคการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้นมิ
ได้มีการเน้นการแบ่งแยกผู้นำ ผู้ตาม อย่างเช่นระบบราชการอย่างชัดเจน เพราะพรรค
การเมืองนั้นถือกำเนิดมาจากการเลือกตั้งของสมาชิกพรรคหรือได้เกิดขึ้นมาจากเบื้องล่าง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ T.B. Bottomore, Elite and Society (Middlesex : Pollican Book, 1964), p.7 อ้างใน กมล สมวิเชียร, ประชาธิปไตยกับสังคมไทย, หน้า 64.

² Harold D. Lasswell, Politics : Who Gets What, When, How (New York : Meridian Books, 1958), p.13.

และขึ้นมาโดยการอาศัยการทำงานที่หักเหยงกันทำงานร่วมกัน เพราะต่างก็ได้รับเลือกมาจากประชาชน ซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ตำแหน่งต่าง ๆ ในพรรคการเมือง เช่น หัวหน้าพรรคหรือรองหัวหน้าพรรคเป็นเพียงการจัดโครงสร้างให้อยู่ในรูปขององค์กร ที่ได้รับความเห็นชอบจากบรรดาสมาชิก โดยไม่มีอำนาจพิเศษในฐานะผู้บังคับบัญชาแต่อย่างใด แต่ปัจจัยสำคัญที่ใครจะขึ้นมาเป็นผู้นำพรรคการเมืองนั้นได้รับการยอมรับจากสมาชิกหรือไม่เพียงไรค่างหากที่เป็นเรื่องของผู้นำพรรคการเมือง ยกเว้นพรรคคอมมิวนิสต์หรือพรรคเผด็จการอื่น ๆ ผู้นำพรรคนอกจากจะมีอิทธิพลแล้วยังมีอำนาจบังคับบัญชา

ผู้นำพรรคการเมืองเป็นปัจจัยหนึ่งในโครงสร้างพรรคการเมืองที่มีความสำคัญและสามารถทำให้พรรคการเมืองนั้นพัฒนาไปหรือล้มเหลวได้ เพราะผู้นำพรรคเป็นศูนย์รวมความคิดและการกระทำการเมืองหรือจุดสูงสุดในการนำค่านต่าง ๆ ไม่ว่าจะอุดมการณ์ นโยบายของพรรคการเมืองและเป็นผู้กำหนดอำนาจทางการเมืองที่นับว่ามีความสำคัญมาก¹ ผู้นำจึงเปรียบค่างประทีปขององค์กรการเป็นจุดรวมแห่งบุคคลในองค์กร²

การศึกษาพรรคการเมืองก็คือ การศึกษาผู้นำนั่นเอง เพียงแต่นำไปเกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง เพราะผู้นำเป็นตัวกลางมักจะนำไปใช้สมกับชื่อหน่วยงานหรือองค์กรที่เป็นทางการใด ชื่อผู้นำก็จะเรียกสมเข้ากับชื่อหน่วยหรือองค์กรนั้น ในที่นี้จะศึกษาผู้นำในแง่ความหมายแบบหรือประเภทของผู้นำ และพูดถึงลักษณะการขึ้นมาของผู้นำพรรคการเมืองในตอนท้ายพอสังเขปต่อไป

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

¹ พลศักดิ์ จิตรโกศิริ, การเมืองเบื้องต้น (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2524), หน้า 57.

² สมพงษ์ เกษมสิน, "การบริหารงานบุคคล," เอกสารการบรรยาย คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2523, หน้า 141.

ความหมาย

ลัทธิ กิติวิภาต¹ หมายถึง ผู้ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนอื่น ๆ ที่อยู่
กลุ่มเดียวกัน มีความสามารถในการเอาใจคนให้ประพฤติตามความคิดเห็นความต้องการ
หรือคำสั่งของเขาได้มีความคิดริเริ่มจักวางแผนและดำเนินงานให้เรียบร้อยเร่งเร้าให้เกิด
ความร่วมมือในการปฏิบัติงาน

ทิพาพร พิมพิสุทธิ และอนุสรณ์ ลิ้มณี² หมายถึง ผู้ที่สามารถสร้างความ
เปลี่ยนแปลงได้กับกระบวนการของกลุ่มเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็น
ผู้ควบคุมปรากฏการณ์ทางสังคม เป็นศูนย์รวมแห่งอำนาจทั้งปวงและเป็นผู้สร้าง โครงสร้าง
ของกลุ่ม บรรยากาศของกลุ่ม เป้าหมาย อุดมการณ์ และบทบาทของกลุ่ม

สมพงษ์ เกษมสิน³ ผู้นำหรือภาวะผู้นำ คือ การที่ผู้นำใช้อิทธิพลในความสัมพันธ์
ซึ่งมีอยู่ต่อบุคคลซึ่งมีบัญชาในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวก
กระบวนการติดต่อกันและกันเพื่อมุ่งให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

ริชาร์ด และกรีนโลว์⁴ (Richard and Greenlow) เป็นความพยายาม
ของบุคคลที่จะชักจูงและกำหนดพฤติกรรม ทักษะคติ ความเชื่อหรือค่านิยมของบุคคลอื่น เพื่อ

¹ ลัทธิ กิติวิภาต, "พฤติกรรมทางสังคม," จิตวิทยาทั่วไป (กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520), หน้า 247.

² ทิพาพร พิมพิสุทธิ และอนุสรณ์ ลิ้มณี, พฤติกรรมทางการเมือง, หน้า 96.

³ สมพงษ์ เกษมสิน, "การบริหารงานบุคคล" หน้า 14.

⁴ Max D. Richard and Paul S. Greenlow, Management and Decision
Making (Homewood : Richard D. Irwin, 1961), p.135.

บรรลุป้าหมายที่กำหนดในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง

จะเห็นได้ว่า ผู้นำตามที่ไถ่ขึ้นมากล่าวว่ามีลักษณะแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความรู้ ประสบการณ์ของแต่ละท่าน ซึ่งมีแตกต่างกันออกไป แต่เราจะพบว่าไม่ว่าจะมีความแตกต่างกันอย่างไร แต่จะมีจุดร่วมหรือลักษณะร่วมกันที่สำคัญของผู้นำคือการเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึนึกคิดและพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มให้เกิดความเชื่อความร่วมมือในการปฏิบัติตามความต้องการของผู้นำได้และเป็นผู้ที่สามารถระดมพลังต่าง ๆ ในสังคมมากำหนดเป็นนโยบายและใช้นโยบายนั้นให้เป็นที่ยอมรับของ กลุ่มชนหรือสังคมตามแนวอุดมการณ์ของตน เพื่อที่จะสามารถใช้ในการต่อสู้แข่งขันแสวงหาอำนาจทางการเมืองให้บรรลุป้าหมายของตนได้

แบบผู้นำ

แบบของผู้นำนั้นมีหลายแบบ แต่ละแบบก็มีแตกต่างกันออกไป ในที่นี้จะนำมากล่าวแบบที่สำคัญ ๆ ที่น่าจะเกี่ยวข้องกับแบบผู้นำทางการเมืองของไทย โดยยกเอาตามแบบที่นักวิชาการกล่าวไว้บางท่าน

ชูป กาญจนประกร¹ ได้แบ่งแบบของผู้นำออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ผู้นำแบบประชาธิปไตย (democratic leaders) ผู้นำแบบนี้มีบุคลิกภาพที่ให้โอกาสแก่มวลชนสมาชิกได้แสดงออกไม่ว่าการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจในปัญหาต่าง ๆ โดยอาศัยการพิจารณาาร่วมกันของกลุ่มสมาชิกเป็นหลัก แต่ก็คำนึงถึงกฎระเบียบที่มีอยู่เป็นเกณฑ์การพิจารณาาร่วมกัน ผู้นำประเภทนี้จึงไม่ทำตัวเหนือสมาชิกจนเกินไป แต่มีความคิดและพยายามทำตัวให้เสมอภาคเท่าเทียมสมาชิก ฐานะตำแหน่งผู้นำเป็นเพียง

¹ ชูป กาญจนประกร, "หัวหน้างาน," วารสารรัฐประศาสนศาสตร์, ตุลาคม 2504, หน้า 231-233.

ผู้ประสานงานให้คำแนะนำปรึกษาด้วยเหตุด้วยผลและเป็นธรรม กล่าวถึงทั้งการวิพากษ์วิจารณ์จากสมาชิกและปฏิบัติความรับผิดชอบส่วนใหญ่ด้วยความจริงจัง

2. ผู้นำแบบอัตตนิยม (autocratic leaders) ผู้นำประเภทนี้คือเอาอำนาจเป็นใหญ่ในการตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ซึ่งมักจะทำด้วยตนเองเป็นผู้ออกคำสั่งเอง และไม่ยอมให้สมาชิกมีส่วนในการพิจารณาตัดสินใจในปัญหาต่าง ๆ ชอบที่จะควบคุมวิธีการและกิจกรรมของสมาชิกให้เป็นไปตามแนวทางที่ตนเองต้องการ มีการจำกัดเสรีภาพของสมาชิกไม่รับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ในตนเองและผลงาน และหากจะมีการติชมใด ๆ จะกระทำกับตัวบุคคลโดยตรง

3. ผู้นำแบบปล่อยความสบาย (laissez-fair leaders) ผู้นำแบบนี้ให้ความเป็นอิสระแก่มวลสมาชิกในการพิจารณาตัดสินใจในปัญหาอย่างเต็มที่ ปล่อยให้สมาชิกทำตามความเห็นสมควรและปราศจากหลักเกณฑ์ในการดำเนินการใด ๆ ของกลุ่ม ผู้นำมักจะมีส่วนร่วมน้อยหรือไม่มีเลย

ผู้นำอีกแบบหนึ่งที่สำคัญที่ควรพูดถึงคือ ผู้นำบารมี (charismatic leaders) ซึ่งหมายถึงคุณสมบัติพิเศษของบุคคลซึ่งทำให้เขามีความแตกต่างจากคนธรรมดาและคนอื่น ๆ ทำให้ดูเหมือนว่าบุคคลนั้นมีความสามารถที่เหนือมนุษย์หรืออย่างน้อยก็ควรมีคุณสมบัติบางอย่างเป็นพิเศษ¹ ด้วย ลักษณะท่าทางหรือความสามารถบางอย่างที่ทำให้คนที่อยู่ใต้อำนาจของเขาเคารพยกย่องมากมายเป็นพิเศษ² มีคุณลักษณะพิเศษซึ่งมีมากกว่าหรือนอกเหนือจากอำนาจหน้าที่ซึ่งปรากฏในกฎหมายอาจได้แก่ ความคิดริเริ่ม ความเคารพศรัทธา ความสามารถในการพูด ความเป็นผู้ที่กว้างขวางในสังคม ความเฉลียวฉลาด ความรอบรู้ สติปัญญา

¹ ฌอง คี ลินส์ว็สกี, ผู้นำการเมือง. (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2523), หน้า 12.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

ไหวพริบ¹ ในทางการเมืองเป็นผู้ที่สามารถเข้าใจถึงวัตถุประสงค์และปัญหาของสังคม และการเมืองอย่างถึงขนาด จนกระทั่งได้รับการยกย่องอย่างยิ่งจากประชาชนว่าเป็นผู้ที่มีลักษณะ charismatic² และเป็นผู้ที่สามารถที่จะเข้าใจและมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ในอนาคตที่คนธรรมดาไม่สามารถล่วงรู้ได้ คนทั่วไปจึงต้อง รั้งและเชื่อมั่นในตัวผู้นำอย่างเต็มที่และจะต้องปฏิบัติตามโดยคุณนียมภาพ³

แบบหรือลักษณะของผู้นำจึงเป็นเรื่องสำคัญ เพราะผู้นำเป็นผู้มีอิทธิพลต่อบุคคลและกลุ่มบุคคลในองค์การหรือในกลุ่มคนไม่ว่าพฤติกรรม ทัศนคติของบุคคลยอมรับผลอย่างแน่นอน ผู้นำจะเป็นผู้ที่สะท้อนให้เห็นถึงจุดร่วมทางอุดมการณ์และนโยบายขององค์การให้มีลักษณะโดดเด่นหนึ่งและเป็นปัจจัยที่จะโน้มน้าวจิตใจให้บุคคลภายนอกเข้าร่วมในองค์การและผูกพันสมาชิกหรือผู้ร่วมในองค์การเข้าด้วยกัน ผู้นำและลักษณะผู้นำจึงเป็นเรื่องสำคัญต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวขององค์การหรือพรรคการเมืองได้

ผู้นำพรรคการเมือง

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น พรรคการเมืองเป็นองค์การทางการเมืองที่เกิดจากการรวมกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ในสังคมซึ่งพรรคการเมืองมีความสำคัญมากต่อกระบวนการทางการเมืองและการดำรงรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์ ด้วยเหตุนั้นพรรคการเมืองจึงมีการจัดองค์กรที่เป็นรูปแบบมีโครงสร้างที่แน่นอนเพื่อการดำเนินการทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในที่นี้จะไม่

¹ ชรรมรส โชติคุณุชร, มนุษยสัมพันธ์ (กรุงเทพมหานคร : โอเคียนส์โคร์, 2524), หน้า 135.

² วิรัตน์ แก้วกล้า, "พรรคการเมืองกับการสร้างผู้นำทางการเมือง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 77.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 79.

กล่าวว่าโครงสร้างพรรคเป็นอย่างไร แต่จะพิจารณาเฉพาะผู้นำพรรคซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง
ในโครงสร้างพรรคการเมืองที่สำคัญและชัดเจนโดยพิจารณาว่า ผู้นำพรรคเกิดขึ้นมาได้
อย่างไร และมีความสำคัญอย่างไร

ภายในพรรคการเมืองนั้น มีการจัดตำแหน่งบุคคลออกเป็นลักษณะต่าง ๆ ที่
สำคัญ คือ ต้องมีสมาชิกพรรคการเมือง กรรมการบริหารพรรคในระดับต่าง ๆ มีหัวหน้า
พรรคซึ่งบุคคลต่าง ๆ เหล่านี้มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของพรรคการเมืองทั้งสิ้น แต่
บุคคลสำคัญซึ่งอาจเรียกได้ว่าสำคัญที่สุดก็ว่าได้คือ หัวหน้าพรรคการเมืองนั้น ๆ นั่นเอง

หัวหน้าพรรคการเมือง มาจากบรรดาสมาชิกพรรคที่ให้ความเห็นชอบร่วมกัน
เลือกตั้งขึ้นมา ซึ่งอาจเป็นคนหนึ่งคนใดที่อยู่ในพรรคนั้นก็ได้ แต่บุคคลผู้นั้นจะต้องมีความ
สำคัญในแง่บทบาทกิจกรรมอำนาจอิทธิพลต่าง ๆ อันเป็นที่ยอมรับของสมาชิกเสมอจึงจะเป็น
หัวหน้าพรรคได้ และหัวหน้าพรรคการเมืองนี้เองจะกลายเป็นผู้นำทางการเมืองไปค้ำ
เมื่อไรก็ตามที่ผู้นำพรรคการเมืองนั้นได้รับเลือกตั้งด้วยเสียงข้างมากในสภา (ในระบบ
รัฐสภา) และได้เป็นผู้บริหารประเทศ ดังนั้นผู้นำพรรคการเมืองนั้นจะเป็นทั้งผู้นำทางการเมือง
หรือผู้นำประเทศในขณะเดียวกันด้วย

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดผู้นำพรรคการเมือง

สำหรับในต่างประเทศปัจจัยที่ก่อให้เกิดผู้นำพรรคการเมืองหรือผู้นำการเมือง
นั้นมี 2 ประการ

ก. พิจารณาจากกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมที่ให้การสนับสนุนพรรคการเมือง
โดยเฉพาะในอังกฤษ มีกลุ่มที่สำคัญสองกลุ่ม คือ กลุ่มวิก (Whig) และกลุ่มทอรี
(Tory)¹

¹ รายละเอียดใน สมบูรณ์ สุขสำราญ, "การเมืองการปกครองของราชอาณาจักร", แผนกตำรา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517. (อักษรณ์)

พวกวิก ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าของที่ดินรายใหญ่ คนมั่งมีและพวกนักถือศาสนาิกายโปรเตสแตนท์ (Protestant) พวกนายทุนอุตสาหกรรมสมัยใหม่ กลุ่มนี้ภายหลังพัฒนามาเป็นพรรคการเมืองคือ พรรคเสรีนิยม (Liberal)

พวกทอรั เป็นพวกที่ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าของที่ดินรายย่อย พวกเกษตรกรผู้นับถือศาสนาิกาย Church of England กลุ่มนี้ภายหลังได้พัฒนาเป็นพรรคการเมืองชื่อพรรคอนุรักษนิยม (Conservative)

พวกกรรมกร ภายหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เมื่อประเทศอังกฤษกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรม มีโรงงานอุตสาหกรรมทั่วประเทศ มีจำนวนกรรมกรในโรงงานนับล้าน กรรมกรเหล่านี้มีบทบาททางการเมืองมากขึ้นในภายหลัง และได้ขยายตัวออกไปกระทั่งแยกตัวเองออกมาจากพวกเสรีนิยม และมาจัดตั้งพรรคการเมืองของตนชื่อพรรคแรงงาน (Labour) โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้มีตัวแทนผู้ใช้แรงงานอยู่ในรัฐสภาเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของกลุ่มตน โดยมีนโยบายที่สำคัญ คือ การปฏิรูปสังคม การโอนอุตสาหกรรมหนักและการพาณิชย์บางประเภทที่สำคัญมาเป็นของรัฐ¹

ในประเด็นเดียวกันนี้ หากพิจารณาในอเมริกา ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันคือพรรคการเมืองใหญ่สองพรรคได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน พรรคดีโมแครต (Democrat) ได้รับการสนับสนุนจากผู้มีรายได้น้อย พวกคนยากคนจนชนกลุ่มน้อย ภายในประเทศ ส่วนพรรครีพับลิกัน (Republican) ได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นมีฐานะรายได้สูง พวกนักธุรกิจผู้มีกิจการร่ำรวย เป็นต้น

ข. พิจารณาจากองค์ประกอบของพรรคการเมือง ซึ่งพรรคการเมืองจะประกอบไปด้วยองค์กรของพรรค (party organization) กลไกพรรค นโยบายของพรรค (platform) การเงินของพรรค การประชุมพรรค (national convention)²

¹ เซาน์วีย์ สุกลาภา, พรรคการเมือง, หน้า 10-12.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 107-118.

ซึ่งการจัดองค์กรของพรรคนั้นเอง เป็นช่องทางในการสร้างผู้นำพรรคการเมือง ซึ่งทั้งใน
อังกฤษและอเมริกาต่างก็มีจุดเด่นที่เหมือนกันประการหนึ่ง คือ การจัดองค์กรของพรรค
โดยการขยายฐานหรือสาขาพรรคออกไปทั่วประเทศ ทั้งนี้เป็นการแสดงถึงความกว้างขวาง
ของพรรคการเมือง และพร้อมสำหรับการระดมสรรพกำลังทางการเมืองจากสังคมจากกลุ่ม
ต่าง ๆ ในสังคมอันเป็นการระดมคนจากกลุ่มต่าง ๆ ให้เข้ามาเป็นสมาชิกพรรค/ลักษณะ
เช่นนี้บรรดานักการเมืองที่สังกัดพรรคนั้นก็มักมีโอกาสแสดงความรู้ความสามารถในทางการเมือง
ให้ปรากฏต่อมวลสมาชิกโดยการทำกิจกรรมทางการเมืองร่วมกับสมาชิก มีการแข่งขันความ
สามารถในทางการเมือง ซึ่งจะเป็นการโน้มน้าวจิตใจของสมาชิกให้พัฒนาสนับสนุนตนใน
การนี้หากสมาชิกพรรคผู้ใดมีความรู้ความสามารถมีคุณสมบัติเพียงพอเป็นที่ยอมรับของสมาชิก
มากที่สุด ก็จะได้รับ การสนับสนุนให้เป็นผู้มีอำนาจมีอิทธิพลให้เป็นผู้นำพรรคหรือหัวหน้าพรรค
ในที่สุด

ดังนั้นหัวหน้าพรรคการเมือง จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพรรคการเมือง เพราะ
เป็นผู้ที่ได้รับการกลั่นกรองหรือผ่านการกระบวนกรของพรรคการเมืองมาแล้ว และเป็นผู้ที่ได้
รับการยอมรับจากสมาชิกหรือกลุ่มต่าง ๆ ที่สนับสนุนพรรคการเมืองนั้น ๆ กระบวนการสร้าง
ผู้นำพรรคการเมืองจึงเป็นแนวทางที่ให้ใครคนใดมีคุณสมบัติที่ถูกต้องเหมาะสมและได้รับการ
ยอมรับจากสมาชิกหรือกลุ่มอย่างกว้างขวาง สามารถเรียกร้องและประสานประโยชน์ระหว่าง
กลุ่มต่าง ๆ ให้ยึดมั่นในอุดมการณ์ นโยบายของพรรคการเมืองนั้นให้มากที่สุด เพื่อแข่งขัน
และให้ใครมาซึ่งอำนาจทางการเมืองมาใช้ที่ทัศนคติประโยชน์ของกลุ่ม ผู้นำพรรคการเมือง
จึงเป็นผลผลิตของกระบวนการสรรหาของพรรคการเมืองนั้น และพร้อมจะเป็นผู้นำทาง
การเมือง ผู้บริหารประเทศในอนาคต

ลักษณะความผูกพันพรรคการเมือง

ความผูกพันพรรคการเมืองตามที่กล่าวมาแล้วทั้งส่วนที่เป็นพัฒนาการแห่งความผูกพัน
พรรคการเมืองและเหตุแห่งความผูกพันพรรคการเมือง ซึ่งให้เห็นว่า ความผูกพันพรรค
การเมือง เป็นพฤติกรรมทางการเมืองที่เป็นผลมาจากการสังสรรค์ประสมการ เรียนรู้และถ่ายทอด
ความผูกพันในรูปแบบของกระบวนการกล่อมเกลากลางสังคมของบุคคลและกลุ่มบุคคลในสังคม

เกี่ยวกับระบบการเมืองและพรรคการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพรรคการเมืองที่นับเนื่อง
ว่าเป็นปัจจัย เหตุแห่งความผูกพันซึ่งประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว นั้นเป็น
สองประเด็นใหญ่ ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในลักษณะของความผูกพันพรรคการเมือง เกิดขึ้น
ได้อย่างไรและทำไมจึงเกิดขึ้นกับบุคคลในสังคม

เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วผลที่ตามมาอีกลักษณะหนึ่งคือบุคคลจะปฏิบัติตามความรู้สึกผูกพัน
พรรคการเมืองในฐานะที่เป็นการตอบสนองทางการเมืองที่ชักจูงในรูปแบบและลักษณะต่าง ๆ
แต่ก่อนจะกล่าวถึงขั้นนั้นขอกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างความผูกพันพรรคการเมืองกับ
พฤติกรรมทางการเมืองที่ชักจูงของบุคคลเพื่อให้เห็นว่าบุคคลที่มีความผูกพันพรรคการเมือง
จะมีพฤติกรรมตอบสนองทางการเมืองทั้งต่อพรรคการเมืองและระบบการเมืองเสมอโดย
อาศัยจากผลการศึกษาวิจัยของนักรัฐศาสตร์ต่าง ๆ โดยเฉพาะในต่างประเทศ

ความผูกพันพรรคการเมืองกับพฤติกรรมทางการเมือง

ความผูกพันพรรคการเมืองมีความสัมพันธ์ทั้งความคิดและการกระทำ¹ นักรัฐศาสตร์
ทั้งหลายดังกล่าวแล้วข้างต้นทุกท่านหรือท่านอื่น ๆ ที่เน้นรัฐศาสตร์ด้านพฤติกรรมศาสตร์ ต่าง
ก็ได้ให้ความสำคัญของความผูกพันพรรคการเมืองว่ามีผลกระทบต่อพฤติกรรมทางการเมือง
ของประชาชนเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุผลนี้ในการศึกษาความผูกพันพรรคการเมืองในยุโรป
อเมริกาหรือแม้แต่ในประเทศไทย ซึ่งได้ศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองได้นำเอาความ
ผูกพันพรรคการเมืองมาเกี่ยวข้องในการศึกษาค้นคว้า โดยเฉพาะในอเมริกามีสถาบันการศึกษา
พฤติกรรมทางการเมือง เช่น การเลือกตั้ง ไม่ว่าในระดับชาติหรือท้องถิ่น โดยเฉพาะการ
เลือกตั้งประธานาธิบดี เช่น The Research Center of Michigan University, The

¹ Niel A. McDonald, The Study of Political Parties, 3rd ed.

(New York : Random House, Inc., 1963), p. 56.

Survey Research Center ซึ่งเป็นศูนย์กลางศึกษาพฤติกรรมการเมือง โดยเฉพาะหรือนักรัฐศาสตร์ เช่น Campbell Maccoby, Lazarsfeld

ในอเมริกาเริ่มมีการศึกษาคั้งแต่ปี 1952 กระทั่งปี 1980 ประเด็นที่นำมาใช้ศึกษา คือ ความผูกพันพรรคการเมือง เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของการตัดสินใจในการลงคะแนนเสียง เลือกตั้งของประชาชนหรือมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจการลงคะแนนเสียง เลือกตั้ง และใช้เป็นตัวทำนายผลการเลือกตั้งว่าผลการเลือกตั้งจะเป็นอย่างไร พรรคไหนจะได้รับความนิยมมากที่สุด เพราะถือว่าเป็นพลังที่สำคัญต่อการทำนายพฤติกรรมทางการเมือง¹ และมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการลงคะแนนเสียง เลือกตั้งของประชาชน² และมีความสัมพันธ์ที่สุดกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน³ ซึ่งการศึกษาในลักษณะที่ว่าประชาชนมีความผูกพันเพียงใดในการเลือกตั้งคราวหนึ่ง โดยแบ่งความผูกพันออกเป็นระดับมาก (strong) น้อย (weak) หรืออิสระ (independent) และความผูกพันที่แตกต่างกันมีผลต่อการลงคะแนนเสียง เลือกตั้งหรือพฤติกรรมการเมืองต่างกันหรือไม่และตรวจสอบดูว่ามีการเปลี่ยนแปลงการลงคะแนนเสียงครั้งก่อนกับครั้งหลังหรือไม่ ตลอดจนการนำเอาปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมมาสัมพันธ์กับความผูกพันพรรคการเมือง ค่ายในการเลือกตั้งของประชาชน ความผูกพันพรรคการเมืองถือว่าเป็นปัจจัยแรงจูงใจ⁴ และเป็นปัจจัยช่วงสั้นระยะสั้น (short term force) เพราะมีการเปลี่ยนแปลงความผูกพันพรรคการเมือง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียง เลือกตั้งของประชาชนอย่างสำคัญและความผูกพันพรรคการเมืองมีระดับความเข้มของแต่ละบุคคลแตกต่างกันออกไป

¹ Barber, Citizen Politics, p.64.

² Elderveld, Political Party in American Politics, p.64.

³ McDonald, The Study of Political Partics, p.65.

⁴ Eugene Bardick and Arthur J. Brodbeck, American Voting Behavior (Illinois : The Free Press, 1959), p.39.

ทำให้มีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแตกต่างกันไปด้วย กล่าวคือ คนที่มีความเข้มมาก (strong) ในความผูกพันจะลงคะแนนเสียงทุกครั้ง คนที่มีความเข้มน้อย (weak) เป็นเพียงผู้เห็นใจ (sympathizer) และลงคะแนนเสียงน้อย พวกที่อิสระ (independent) มีความนิยมน้อยหรือไม่มีคือพรรคการเมืองใด ๆ เลย ¹

การศึกษาในอเมริกา พบว่า ในปี 1952 คนอเมริกันสองในสามมีความผูกพันพรรคการเมืองอย่างเข้ม (strong) และลงคะแนนเสียงให้แก่พรรคนั้น แม้ว่าบางครั้งจะไม่ชอบผู้สมัครพรรคนั้นก็ตาม แสดงว่าพรรคเป็นสัญลักษณ์ของผู้นิยมพรรคนั้นเป็นสำคัญ ² ปรากฏว่าจากการศึกษาช่วง 1952 - 1960 ไม่มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะดังกล่าวและเริ่มจะมีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปี 1964 ³ ซึ่งมีสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ ⁴ พลังส่วนตัวและพลังทางสังคม (personal force and social force) กล่าวคือ ประการแรกเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและถิ่นที่อยู่ของบุคคล ตลอดจนสภาพของบุคคล เช่น การแต่งงาน การเปลี่ยนแปลงสังกัดกลุ่มอ้างอิงประการหลังเกิดจากผลกระทบจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ เช่น เศรษฐกิจตกต่ำ กรรมกรหรือชนชั้นกลางหันไปผูกพันพรรคฝ่ายตรงข้ามหรือประเด็นทางการเมือง เป็นต้น

นอกจากมีอิทธิพลต่อการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งหรืออภินัยหนึ่งมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองส่วนหนึ่งแล้ว ยังมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมอื่น ๆ ของประชาชนอีกด้วย จากการศึกษา พบว่า ผู้ที่มีความเข้มความผูกพันพรรคการเมือง ทำให้บุคคลสนใจทาง

¹ William H. Flanigan, Political Behavior of American Electoral, 2nd ed. (Boston : Allyn and Bacon, Inc., 1973), p.25.

² McDonald, The Study of Political Parties, p.65.

³ Eldersveld, Political Party in American Politics, p.76.

⁴ Campbell, American Voters, pp.150-151.

การเมืองและเข้าสู่การเมืองมากขึ้น เกี่ยวข้องกับกิจกรรมพรรคการเมืองและการเมืองอย่างลึกซึ้งและมากขึ้น¹ ในกระบวนการทางการเมือง² เป็นผู้ที่สนใจการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งมากที่สุด มีอัตราการสนับสนุนผู้มีศรัทธามากที่สุด แสดงตนโดยการสนทนากับการเมืองมากที่สุด ได้รับข่าวสารการเมืองมากที่สุด มีอัตราลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมากที่สุด³ ช่วยเหลือค่านายหน้าพรรคการเมือง การเข้าร่วมประชุมพรรค การช่วยงานของพรรคและสมาชิกพรรค⁴ ดังนั้นความผูกพันพรรคการเมืองจึงมีความสัมพันธ์อย่างแจ่มชัดในกิจกรรมทางการเมืองกับพรรคที่ผูกพันนั้น⁵ อย่างไรก็ตามความผูกพันพรรคการเมืองมีความเข้มข้นเมื่ออิทธิพลกลุ่มมามีส่วนผลักดันด้วย การศึกษาพบว่า ยิ่งความผูกพันของบุคคลต่อกลุ่มในความสำคัญต่อกลุ่มสูงมีอิทธิพลต่อกลุ่มสูง ยิ่งเป็นสมาชิกกลุ่มนาน จะจงรักภักดีต่อกลุ่มมาก แสดงถึงระดับการกระทำทางการเมืองมากด้วย กระนั้นก็ตามความผูกพันพรรคการเมืองของบุคคลที่เรียกตัวเองว่า ผูกพันอย่างแน่นแฟ้น หากได้กระทำการเมืองคือพรรคการเมืองอย่างแน่นแฟ้นตามไปด้วยหาไม่ได้ บางคนไม่เคยเข้าร่วมประชุมพรรคการเมืองเลย⁶

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ คนอเมริกันผูกพันพรรคการเมืองเพราะอะไรกันแน่ จากการศึกษาพรรคการเมือง ในอเมริกาสองพรรคใหญ่ คือพรรครีพับลิกัน (Republican) และพรรคเดโมแครต (Democrat) พบว่า คนอเมริกันมีความผูกพันพรรคโดยอ้างถึงชนชั้นหรืออุดมการณ์ทางการเมือง เช่น พรรครีพับลิกัน

¹ Bone and Ranny, Politic and Voters, p.52.

² Milbrath, Political Participation, p.54.

³ Bone and Ranny, Politic and Voters, p.484.

⁴ Burdick and Brodbeck, American Voting Behavior, p.319.

⁵ Ibid., p.310.

⁶ Barber, Citizen Politics, p.63.

เป็นชนชั้นทางเศรษฐกิจที่มีฐานะดี พรรคดีโมแครตเป็นพวกชั้นกรรมาชีพ ชนกลุ่มน้อย มีสถานภาพต่ำ¹ นอกจากนี้ยังมีนโยบายตรงกับตน บุคลิกของผู้นำก็มีส่วนสร้างความผูกพัน จากการสัมภาษณ์คนอเมริกัน พบว่า คนที่ชอบพรรคดีโมแครต เขาถือว่าเป็นกลุ่มอาชีพเดียวกัน กับเขาหรือศาสนาของเขาหรือชนชั้นของเขา² ดังนั้นความผูกพันพรรคการเมืองของ ประชาชนจึงมีความรู้สึกนึกคิดที่แตกต่างกันไป บางคนชอบนโยบาย คิดว่านโยบายพรรค ตรงกับตน มีความรู้สึกว่าเป็นชนชั้นเดียวกับตน หรือบุคลิกของผู้นำ แม้ว่าความผูกพัน พรรคการเมืองมิได้หมายความว่าความเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเท่านั้น เพียงแต่การให้ การสนับสนุนพรรค เพราะเขาชอบในอะไรก็ตามของพรรคการเมืองนั้น อาจเป็นเพราะ พรรคช่วยเหลือเขา เป็นสมาคมเดียวกับเขา เชื้อถือในตัวผู้สมัครเช่นเดียวกัน เชื่อ พรรคการเมืองไปค่าย³ ดังนั้น จึงขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลที่ประเมินพรรคจากการรับรู้ ประสบการณ์ที่ได้รับมาในชีวิตที่แตกต่างกัน

นอกจากนั้นยังมีปัจจัยทางค่านิยมเศรษฐกิจ สังคม มีส่วนสำคัญต่อความผูกพันพรรค การเมืองไม่ว่าในแง่ระดับความนิยมและระยะเวลาแห่งความนิยม จากการศึกษาพบว่า นอกจากอายุวัยเด็กถึงวัยผู้ใหญ่ รวมทั้งครอบครัว ศาสนา โรงเรียนแล้ว สถานภาพทาง เศรษฐกิจ สังคมของบุคคลเป็นตัวสร้างค่านิยม วัฒนธรรม สืบต่อกันมาเช่นเดียวกับความ ผูกพันพรรคการเมือง⁴ ปัจจัยทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาควิชา อาชีพ เพศ รายได้ สถานภาพทางครอบครัว เป็นตัวแปรสำคัญต่อความผูกพันและโน้มเอียงต่อพรรคการเมือง

¹ Robert R. Alford, Party and Society : The Anglo-American Democracies (Chicago : Rand McNally and Company), p.222.

² Barber, Citizen Politics. p.70.

³ Bone and Ranney, Politics and Voters, p.495.

⁴ Burdick and Brodbeck, American Voting Behavior, p. 320.

และคอกิจกรรมสาธารณะ¹ คนที่มีอายุมากจะมีความเข้มมากและความนิยมมากขึ้นและไม่เสื่อมลง² คนแก่มีแนวโน้มของพรรคการเมืองในลักษณะที่เข้มมากกว่าคนหนุ่ม³

หยุด แสงอุทัย⁴ ได้กล่าวถึงการศึกษาที่คนเลือกพรรคการเมืองแตกต่างกันมีหลายประการ ที่ควรนำมากล่าว คือ อายุของบุคคล คนที่มีอายุน้อย นิสัยชอบผจญภัย จึงชอบสมาชิกหรือผู้ที่ไม่พรรคการเมืองที่มีโครงการโลดโผน มีความต้องการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันคนโศก เมื่อบุคคลอายุมากขึ้นความคิดเห็นก็เปลี่ยนไป เพศชายมักเลือกความคิดเห็นและโครงการ เพศหญิงมักจะเลือกตัวบุคคลหรือหัวหน้าพรรคเป็นสำคัญ การศึกษาผู้มีการศึกษาสามารถแยกแยะวิเคราะห์สรุปได้ว่าพรรคการเมืองใดสมาชิกเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ มีประสบการณ์ เพราะรู้จักการศึกษาค้นคว้าสารจากสื่อมวลชนต่าง ๆ การศึกษาจึงทำให้ประชาชนมองเห็นทางเลือกได้ ฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคล บุคคลที่มีอาชีพต่างกันในสังคม ผู้มีฐานะยากจนย่อมต่อสู้ดิ้นรนแสวงหาความเป็นธรรมในสังคม มักนิยมและสนับสนุนพรรคการเมืองที่มีนโยบายสังคมนิยม ซึ่งหวังว่าจะแก้ปัญหาความยากจนได้ ครอบครัวมีอิทธิพลคือเมื่อครอบครัวที่เด็กเกิดมามีบิดามารคานับถือศาสนาและนิยมพรรคการเมืองใด เด็กเกิดมาจะได้รับอิทธิพลจากความนิยมตามอย่างครอบครัวไปด้วย เพราะได้รับการอบรมสั่งสอนการแสดงความคิดเห็นของครอบครัวทำให้เด็กรับรู้และปฏิบัติตาม

ดังนั้น ความผูกพันพรรคการเมืองจึง เป็นปัจจัยหนึ่งที่นักรัฐศาสตร์นำมาศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมทางการเมือง ไม่ว่าจะการเลือกตั้งหรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองอื่น ๆ ตลอดจนการนำปัจจัยสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม มาศึกษาวิเคราะห์ถึงระดับความแตกต่างในความผูกพันและพฤติกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วด้วย

1 James N. Rosenau, Citizenship between Elections : An Inquiry into the Mobilizable American (New York : The Free Press, 1974), p.248.

2 Ibid., p.283.

3 Milbrath, Political Participation, p.54.

4หยุด แสงอุทัย, พรรคการเมือง (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กมล, 2517),

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ในส่วนของการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับลักษณะของความผูกพันพรรคการเมืองนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาได้พิจารณาจากลักษณะที่ปรากฏอยู่ในความหมายความผูกพันพรรคการเมืองดังกล่าวแล้ว โดยแยกออกมาที่สำคัญ 3 ลักษณะใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ

1. ความรู้สึกเป็นเจ้าของพรรคการเมือง
2. ความรู้สึกที่คัดค้านพรรคการเมือง
3. การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมพรรคการเมือง

1. ความรู้สึกเป็นเจ้าของ

ความรู้สึกเป็นเจ้าของ¹ พรรคการเมือง เป็นระดับหรือองศาของความรู้สึกทั้งอารมณ์และเหตุผลของบุคคล เนื่องจากการระบุ (identity) ระยะความสัมพันธ์ (distance of relationship) ของคนต่อพรรคการเมืองที่สัมพันธ์กัน ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากการกระทำของตนจะมากน้อยเพียงใดย่อมเสริมสร้างความรู้สึกกระตือรือร้นในความสัมพันธ์ของตนต่อพรรคการเมืองนั้นตามระดับความมากน้อยของผลกระทบ ดังนั้นตัวแปรที่ใช้เพื่อแยกให้เห็นและแสดงความรู้สึกดังกล่าวมี 3 ลักษณะ คือ

1.1 ความสามารถของบุคคลในการระบุฐานะ ตำแหน่ง และบทบาทของความสัมพันธ์นั้น

1.2 ความสามารถที่ระหนักถึง ระยะหรือความใกล้ชิดของความสัมพันธ์ระหว่างตนกับพรรคการเมือง

1.3 ความสามารถในการพิจารณาผลกระทบระหว่างตนกับพรรคการเมือง

¹ ปรับปรุงมาจาก จิทยา สุวรรณะชญ, "ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง," พฤติกรรมในการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล : ศึกษาจากกรณีเทศบาลเมืองขอนแก่นและมหาสารคาม (สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ม.ป.ท., 2511), หน้า 51-53.

ความสามารถในการระบุฐานตำแหน่งและบทบาท

: สัมภาษณ์ฐาน 10 คน วันที่ 15/11/2564

ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพรรคการเมือง ซึ่งพรรคการเมือง ในฐานะเป็นกลุ่มบุคคลทางสังคมประเภทหนึ่ง แต่มีวัตถุประสงค์ทางการเมือง กลุ่มหรือพรรคการเมืองจะเกิดขึ้นได้ก็โดยอาศัยระบบการติดต่อสัมพันธ์กับอาศัยฐานะตำแหน่งของความสัมพันธ์เป็นเครื่องกำหนดบทบาทและจากบทบาทของบุคคลนั้นเองจะสามารถมองเห็นความรู้สึกเป็นเจ้าของ

ในประเด็นนี้ คำถามเพื่อทดสอบกันว่า จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสามารถของบุคคลที่สามารถระบุฐานตำแหน่งหรือบทบาทของตนว่ามีหรือไม่อย่างไรในพรรคการเมืองนั้น ตลอดจนความสามารถในการระบุบุคคลตำแหน่งฐานะบทบาทของบุคคลสำคัญ ๆ ในพรรค เป็นต้น การที่บุคคลมีความสามารถดังกล่าว เป็นการแสดงถึงความเป็นเจ้าของด้วย

ความสามารถในการตระหนักถึงระยะหรือความใกล้ชิด

การที่จะทราบว่าประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของมากน้อยเพียงใด นอกจากจะมองประเด็นแรกแล้ว จะต้องมองอีกว่ามีความตระหนักถึงระยะของความสัมพันธ์ด้วยว่ามีมากน้อยเพียงใด เพราะระยะความสัมพันธ์บอกถึงความใกล้ชิดหรือเห็นห่างได้

ประเด็นเพื่อทดสอบระยะความสัมพันธ์อาจพิจารณาจากความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความเป็นพรรคการเมืองหรืออีกนัยหนึ่ง เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในพรรคการเมืองที่ตนรู้สึกเป็นเจ้าของ เกี่ยวกับความหมาย นโยบาย ความสำคัญของพรรคสมาชิกพรรค ระบบความสัมพันธ์ของบุคคลในพรรคว่าบุคคลมีฐานะตำแหน่งอะไร เป็นต้น เพราะการที่คนเราจะมีความรู้สึกใกล้ชิดสิ่งใดขึ้นอยู่กับความรู้จักคุ้นเคยกับสิ่งนั้นว่าคืออะไร มีความสำคัญ มีความหมายอย่างไรต่อบุคคล ดังนั้น ความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนต่อสิ่งใดของบุคคลจะทำให้มีความรู้สึกและกำหนดหน้าที่ บทบาทของตนได้ว่าเป็นไปในทิศทางใด ในกรณีของพรรคการเมือง การที่บุคคลแสดงความเป็นเจ้าของพรรค แสดงถึงการกำหนดทิศทางที่บุคคลนั้นได้ตัดสินใจแล้ว ด้วยความรู้ความเข้าใจในพรรคการเมืองนั้นว่าคืออะไรอย่างไร

ความสามารถในการพิจารณาผลกระทบระหว่างคนกับพรรคการเมือง

ในการมองผลกระทบที่บุคคลได้รับจากพรรคการเมืองในฐานะใดก็ตาม เป็นการมองถึงทั้งความรู้สึกและความเป็นจริงที่เกิดขึ้น อันเนื่องมาจาก "ผลประโยชน์" ที่เกี่ยวข้องที่มีอยู่และเกิดขึ้นจริง เป็นสิ่งอาจมีส่วนได้เสียกับตน ส่วนความสามารถในการพิจารณาผลกระทบต่อนั้นเป็นเพียงการมองเห็นถึงผลของ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับคนอื่นเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกหรือสังกัดอยู่ และอีกด้านหนึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อพรรคการเมืองอันเนื่องมาจากบุคคลผู้เป็นสมาชิกหรือสังกัดพรรคการเมืองนั้นมีการเปลี่ยนแปลงตนเองในลักษณะใดก็ตาม ในกรณีเช่นนี้ผลกระทบที่เกิดขึ้นอาจเป็นเพียงการคาดการณ์ของบุคคลเท่านั้น

ในการพิจารณาเช่นนี้ เพราะการพูดถึงความรู้สึกเป็นเจ้าของนั้น หมายถึงศักยภาพของบุคคลที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับโครงการกระทำหรือกิจกรรมกระทำเพื่อผลประโยชน์หรือความมั่นคงของกลุ่ม ดังนั้นการที่บุคคลเข้าสังกัดกลุ่มโดยการเป็นสมาชิกที่ดี คือมีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมในกลุ่มอย่างซัดจั้ง ย่อมจะถูกกระตุ้นโดยความรู้สึกที่ว่าตนต้องการให้ กลุ่มนั้นดำรงอยู่และรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตน และหากมีอะไรเกิดขึ้นกับตนหรือกลุ่มตนย่อมกระทบกระเทือนถึงตนเป็นที่สุดด้วย เช่น ในพรรคการเมือง ถือว่าสมาชิกที่ได้รับเลือกตั้งมีฐานะในพรรคและมีความใกล้ชิดแต่ไม่สามารถมองเห็นได้ว่า จำนวนสมาชิกพรรคที่ส่งลงสมัครรับเลือกตั้งในคราวเลือกตั้งทั่วไปได้รับเลือกตั้งน้อยลงมากกว่าเมื่อเลือกตั้งทั่วไปครั้งก่อนถึง 50% หรือไม่สนใจมติของพรรคต่อการเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยเหลือประชาชนโดยเร่งด่วน เป็นต้นว่าจะส่งผลกระทบต่อตนได้อย่างไร ส.ส. ผู้นั้นหาบับได้ว่ามีความรู้สึกเป็นเจ้าของพรรคการเมืองนั้นอย่างแท้จริงได้ไม่

ดังนั้น ประเด็นที่ใช้เพื่อการทดสอบประเด็นนี้จะคงเป็นทั้งความรู้และความคิดเห็นที่บุคคลได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลงภายในพรรค หรือตนเปลี่ยนแปลงอันมีผลกระทบต่อพรรคและความคาดหวังจากพรรคการเมือง ที่จะพึงมีผลกระทบต่อตน ประเด็นเหล่านั้นอาจได้แก่ ความคิดเห็นที่ว่าตนมีบทบาทหรือหน้าที่ต่อพรรคหรือไม่ อย่างไร ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ภายในพรรคอดีตกับปัจจุบันเป็นอย่างไร ความคาดหวังที่จะได้รับบริการจากพรรคในเรื่องใดบ้าง การดำเนินนโยบายใด ๆ ของพรรคตนได้รับประโยชน์อย่างไรบ้าง เหล่านี้เป็นต้น

2. ความรู้สึกที่คัดค้านพรรคการเมือง

ความรู้สึกที่คัดค้านพรรคการเมือง เป็นความรู้สึกที่ลึกซึ้ง ประกอบด้วยทั้งอารมณ์ และเหตุผล แต่เน้นหนักด้านเหตุผลเป็นความรู้สึกที่แตกต่างจากความรู้สึกขรรคมก และ มีความหนักแน่นกว่าทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในทางที่คิดหรือทางใดทางหนึ่ง

ลักษณะที่สำคัญของความรู้สึกที่คัดค้านของบุคคลคือ มีความเชื่อมั่นในพรรคการเมือง คือมีความเชื่ออย่างมั่นคงในจิตใจว่าพรรคการเมืองนั้นเป็นองค์กรเพื่อการต่อสู้ที่สามารถ ต่อสู้และตอบสนองประโยชน์ในทางการเมืองแก่ตนได้ ไม่ว่าในทางใด เช่น การเรียกร้อง ต่อสู้ในทางการเมือง การเสนอกฎหมาย การแสดงประชามติ เป็นต้น ให้เป็นไปตามแนวทางของพรรคตน แม้ตนเองไม่เข้าร่วมต่อสู้เรียกร้องโดยตรง ได้แต่เชื่อว่าพรรคก็สามารถดำเนินการได้ด้วยความสามารถของพรรคอย่างแท้จริง มีความคิดอย่างมีเหตุมีผล ต่อพรรคการเมือง คือ มีความคิดความเชื่อ มีการคัดค้านใจต่อพรรคการเมืองด้วยเหตุด้วย ผล ว่าพรรคการเมืองที่ตนร่วมด้วยและตั้งขึ้นดำเนินการตามนโยบายหรือการเปลี่ยนแปลง แก่ไขใด ๆ ทั้งภายในโครงสร้างพรรค การดำเนินงานของพรรคในทางการเมืองว่าเป็น ไปตามหลักการประชาธิปไตย เช่น มติเสียงส่วนใหญ่ของสมาชิก และยอมรับความพ่ายแพ้ ที่อาจจะเกิดหรือเกิดขึ้นเมื่อพรรคมีความผิดพลาดในการดำเนินการทางการเมืองได้ด้วยเหตุ ด้วยผล การรู้จักวิเคราะห์วิจารณ์และวิพากษ์วิจารณ์ คือการมีความกล้าที่จะวิพากษ์วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นว่า เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย รวมทั้งการแสดงคัดค้านหรือเสนอแนะ ต่อการดำเนินการในทางการเมืองของพรรคที่เป็นไปไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมต่อพรรคและ ส่วนรวม เป็นต้น ถ้าเสนอแนะเสนอความเห็น อันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม พร้อมจะ รับผิดชอบต่อการแสดงออกของตนต่อพรรคการเมืองเสมอ มีความสำนึกที่จะปฏิบัติตามระเบียบ วินัย นโยบาย มติพรรค ตลอดจนเวลาด้วยความรับผิดชอบ

3. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับพรรคการเมือง

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมพรรคการเมือง เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ค่อนข้างมาพิจารณา เกี่ยวข้อง เพื่อทดสอบความผูกพันพรรคการเมือง เพราะเป็นเรื่องที่ชี้ให้เห็นถึงพฤติกรรม ทางการเมืองที่ซัดจั้งและแตกต่างจากประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น เพราะนั่นเป็น เรื่องความรู้สึกนึกคิดภายในจิตใจของบุคคล แม้ว่าพฤติกรรมที่ซัดจั้ง เป็นผลสืบเนื่อง

มาจากแรงกระตุ้นภายในจิตใจของบุคคลก็ตาม พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพรรคการเมืองจึงเป็นเรื่องความคิดและการกระทำตามความคิดด้วย

พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพรรคการเมือง อาจประกอบไปด้วยลักษณะต่าง ๆ เช่น การให้เงินอุดหนุนหรือสนับสนุนพรรค การเข้าร่วมประชุมพรรค การช่วยพรรคระดมค้ำหาเสียงเลือกตั้ง การร่วมสนทนากับพรรค หรือสมาชิกพรรค การร้องเรียนเขียนจดหมายถึงพรรค การแสดงความคิดเห็นโต้แย้ง การเสนอแนะแก่พรรคในประเด็นปัญหาของพรรค การเข้าร่วมประชุมสัมมนาพรรค การบรรยาย อภิปรายร่วมกับพรรค หรือการเข้าร่วมกิจกรรมอื่น ๆ กับพรรคการเมืองเหล่านี้ เป็นต้น

การเข้าร่วมกิจกรรมพรรคการเมือง ในทางรัฐศาสตร์ถือว่าเป็นรูปแบบการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) รูปแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะลงไป เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยผ่านสถาบันหรือพรรคการเมือง ซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองลักษณะเช่นนี้มีอำนาจ อิทธิพล และผลสำเร็จจะบังเกิดขึ้นในทางการเมืองมากกว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยทั่วไปโดยไม่ผ่านสถาบันหรือองค์กรที่เป็นกลุ่มก้อน

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในทางรัฐศาสตร์นั้นมีหลายลักษณะ เพื่อที่จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในรูปแบบลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้มากขึ้นเพื่อเสริมประเด็นนี้

ไมรอน ไวเนอร์¹ (Myron Wiener) ได้อธิบายและรวบรวมไว้ ไวเนอร์อธิบายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น เป็นการปฏิบัติการโดยสมัครใจ ไม่ว่าจะ เป็นผลสำเร็จหรือไม่ก็ตาม มีการจัดตั้งองค์การหรือไม่จะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่อง

¹ Myron Wiener, "Political Participation : Crisis of Political Process," in Leonard Binder (ed.), Crisis and Sequences in Political Development (Princeton : Princeton University Press, 1971), pp.161-163.

และจะใช้วิธีที่ถูกต้องโดยได้รับการยอมรับตามกฎหมายหรือไม่ก็ตามแต่การกระทำนั้นมุ่งประสงค์ที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายสาธารณะ การบริหารนโยบายสาธารณะ และการเลือกผู้นำทางการเมืองไม่ว่าระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น¹ สิ่งสำคัญที่เกี่ยวกับประเด็นนี้ก็คือ ไวนเนอร์ ให้ความสำคัญแก่การกระทำ (action) ที่ชัดเจนโดยไม่รวมทัศนคติหรือความรู้สึก แต่เป็นการกระทำด้วยความสมัครใจเป็นหลัก ดังนั้น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมพรรคการเมืองจึงเป็นเรื่องการกระทำที่ชัดเจน ซึ่งไม่เกี่ยวกับทัศนคติและความรู้สึกแต่อย่างใด

ลักษณะสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่รวบรวมจากนักรัฐศาสตร์ท่านอื่น ๆ มี 10 ประการ คือ

1. การกระทำในเชิงสนับสนุนและเรียกร้องต่อผู้นำรัฐบาล
2. ความพยายามที่สำเร็จผลในการส่งผลกระทบต่อการทำงานของรัฐบาลหรือการเลือกผู้นำในวงการรัฐบาล
3. การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ได้รับการรับรองว่าถูกต้องตามกฎหมาย
4. นักคิดประชาธิปไตยบางกลุ่มเห็นว่า การมีตัวแทนเป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เหมาะสมที่สุด สำหรับสังคมที่มีความสลับซับซ้อนและใหญ่มาก เพราะประชาชนนั้นเป็นล้าน ๆ คนย่อมไม่สามารถเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในกระบวนการของรัฐบาลโดยตรงได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. ความหมายทางการเมือง เป็นความรู้สึกที่รุนแรงที่ไม่อยากเข้ายุ่งเกี่ยวกับการเมือง ซึ่งแม้เข้ายุ่งเกี่ยวกับก็ไม่ทำให้เกิดผลมองไม่เห็นประโยชน์ของกิจกรรมทางการเมือง
6. บุคคลผู้เข้าร่วมทางการเมืองอย่างกระตือรือร้น ที่จะเข้าเกี่ยวข้องกับการเมือง เช่น การเข้าร่วมประชุมพรรคการเมือง การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง และ

¹ Ibid., p.164.

การสนใจปัญหาสาธารณะ ฯลฯ การมีส่วนร่วมตามความหมายนี้ อาจรวมถึงกิจกรรมที่ไม่
 หนักแน่นเท่าการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง บางครั้งแม้ไม่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แต่
 มีการติดตามข่าวสารการเมือง ถกเถียงแสดงความคิดเห็นต่อปัญหาการเมือง ถือว่ามี
 ส่วนร่วมทางการเมือง

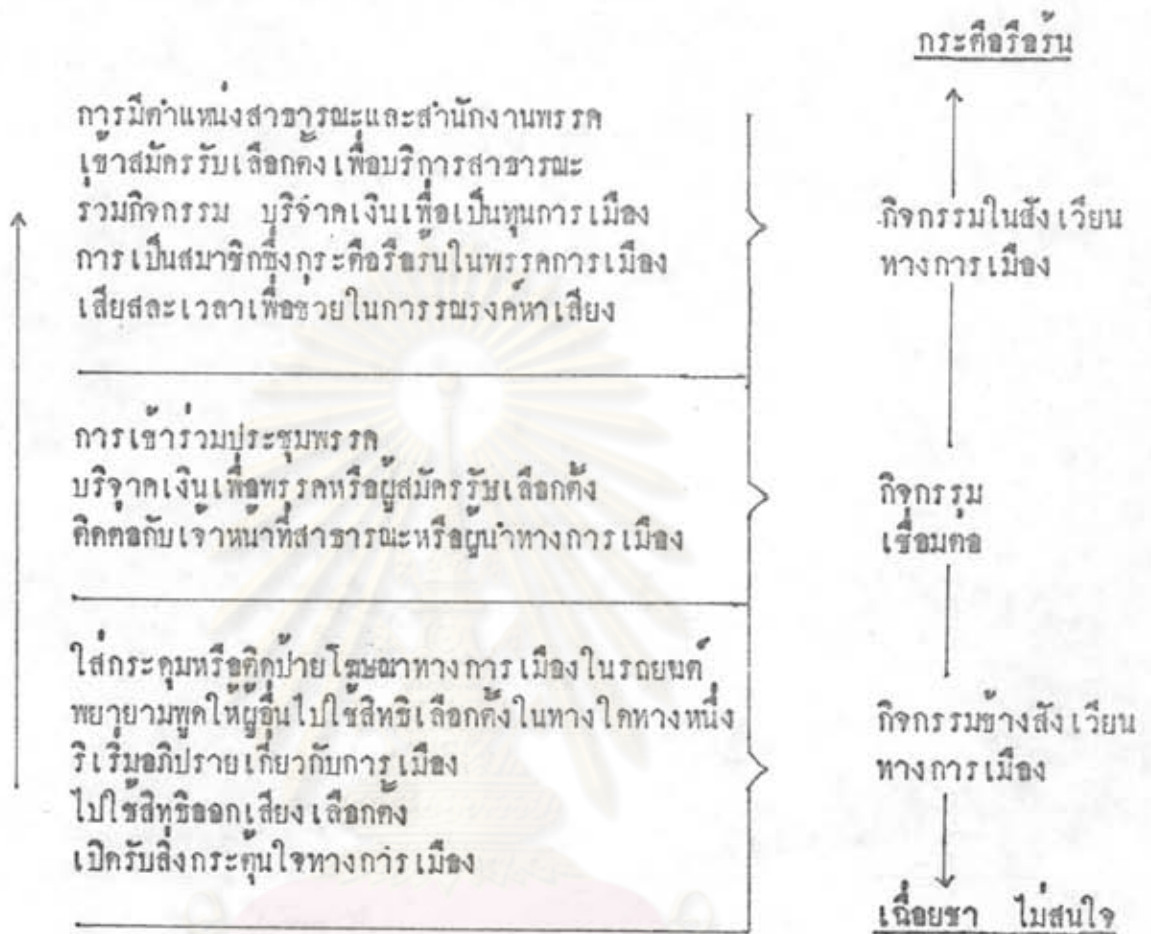
7. การกระทำต่อเนื่อง คงเส้นคงวา ซึ่งอาจเป็นการกระทำที่มีความเป็น
 สถาบันและมีการจัดตั้งหรืออาจเป็นการกระทำที่ประทุษร้าย
8. ความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของระบบราชการและข้าราชการ
9. บางความหมาย หมายถึง เฉพาะกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อการเมืองระดับ
 ชาติเท่านั้น
10. การกระทำที่มีลักษณะเป็นการกระทำทางการเมือง

Milbrath¹ ได้ศึกษาและถือว่าเป็นกิจกรรมที่บุคคลมีความเกี่ยวข้องกับ
 การเมือง นับตั้งแต่ค่าสุดกระทิงสูงสุด โดยแบ่งเป็นลำดับชั้นความผูกพันทางการเมือง
 ซึ่งสรุปได้ว่า หากจะว่าไปแล้วกิจกรรมทั้งหลายเป็นการจัดลำดับชั้นของความผูกพันพรรค
 การเมืองและทางการเมืองของประชาชนซึ่งมีลักษณะดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Lester W. Milbrath, Political Participation : How and Why
 Do People Get Involved in Politics (Chicago : Rand McNally Company,
 1965), p.12.

ลำดับชั้นของความผูกพันทางการเมือง

ลำดับชั้นความผูกพันทางการเมืองนี้เขามองว่าบุคคลโลกก็ความที่เกี่ยวของทางการเมืองไประดับสูง เช่น กิจกรรมในสังเวียนการเมือง (gladiatorial activities) มีทางเป็นไปได้อย่างยิ่งว่าจะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับล่างลงมา คือ กิจกรรมเชื่อมคอ (transitional activities) และกิจกรรมข้างสังเวียนการเมือง (spectator activities)

ดังนั้น การศึกษาการมีส่วนร่วมในทางการเมืองโดยเฉพาะกิจกรรมในพรรคการเมืองจึงเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นต่อการศึกษา ซึ่งเป็นการบ่งบอกถึงลักษณะความผูกพันพรรคในแง่ของพฤติกรรมที่แสดง ออกโดยชัดแจ้งเป็นอีกลักษณะหนึ่งในหลาย ๆ ลักษณะของความผูกพันพรรคการเมืองซึ่งที่ใดกล่าวแล้วข้างต้น และในการศึกษาวิจัยนี้ก็จะนำเอา

ความหมาย ลักษณะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและพรรคการเมือง ดังที่กล่าว
แล้วมาเป็นกรอบในการศึกษา ดังนั้นกิจกรรมในพรรคการเมืองในที่นี้ เป็นทั้งกิจกรรม
ธรรมดาแม้ผู้ใช้สมาชิกพรรคก็อาจ เรียกได้ว่ามีส่วนร่วมได้ไปจนกระทั่งกิจกรรมที่เข้มงวด
ในพรรคการเมือง คือเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคการเมือง เลขที่เคียวคือ

1. การติดตามข่าวสารการเมืองจากสื่อต่าง ๆ
2. การไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียง เลือกตั้งแก่ผู้สมัครในนามพรรคการเมือง
3. การชักชวนบุคคลอื่นมาลงคะแนนเสียงแก่ผู้สมัครในนามพรรค
4. การเข้าร่วมประชุมสัมมนา ร่วมกับพรรค
5. การเข้าร่วมฟังการบรรยาย อภิปรายร่วมกับพรรค
6. การเข้าร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในทางการเมือง กับสมาชิก

คนอื่น ๆ

7. การแสดงการร้องเรียน ร้องเรียน ในประเด็นหรือปัญหาต่อพรรคในรูปแบบ
ต่าง ๆ เช่น การเขียนจดหมายถึงพรรค การแสดงความเห็นผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ
8. การเข้าร่วมกลุ่มทำงานทางสังคมของพรรคร่วมกับพรรค
9. เป็นผู้ติดต่อประสานงาน รับเรื่องราวร้องทุกข์ของสมาชิกหรือของประชาชน
โดยทั่วไปเพื่อเสนอให้พรรคช่วยเหลือ
10. การบิคโปสเตอร์หาเสียงให้แก่ผู้สมัครในนามพรรค
11. การแจกใบปลิวโฆษณาหาเสียงช่วยเหลือผู้สมัครในนามพรรค
12. ช่วยวางแผนการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง
13. การให้เงินอุดหนุนแก่พรรคการเมือง
14. การช่วยเหลือผู้สมัครในนามพรรค
15. การติดตามการหาเสียงของผู้สมัคร
16. การเข้าร่วมชุมนุมต่อต้าน คัดค้านทางการเมืองกับพรรค
17. การเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งในนามพรรค

หากนำกิจกรรมต่าง ๆ มากล่าวจัดเรียงลำดับการให้น้ำหนักการมีส่วนร่วมใน
กิจกรรมกับพรรคการเมืองและการแสดงถึงความผูกพันทางการเมืองในลักษณะที่
จัดก็จะใกล้เคียงนี้

หมายเลข 1-3 เป็นกิจกรรมข้างสังเวียนทางการเมือง

หมายเลข 4-9 เป็นกิจกรรมเชื่อมข้อทางการเมือง

หมายเลข 10-17 เป็นกิจกรรมในสังเวียนทางการเมือง

บทบาทในกิจกรรมพรรคการเมืองของสมาชิกพรรคจะให้นำกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว แต่کنมาจัดแบ่ง เพื่อตรวจสอบดูว่าสมาชิกพรรคการเมืองมีบทบาทมากน้อยเพียงใด ซึ่งจะเฝ้าทำการศึกษาวิเคราะห์เป็นลำดับไป

ดังนั้น กล่าวโดยสรุปเนื้อหาสาระในเชิงทฤษฎีแนวความคิดความผูกพันพรรคการเมือง เพื่อการศึกษาวิจัยความผูกพันพรรคการเมืองของคนกรุง เทพมหานครได้ดังนี้

ความผูกพันพรรคการเมือง (party identification) เป็นที่ทราบกันดีในหมู่นักศึกษาด้านรัฐศาสตร์ ว่าเป็นแนวการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลในสังคมในระบบการเมือง โดยเฉพาะการเมืองในระบบประชาธิปไตย ที่ว่าคนในสังคมประชาธิปไตยมีความปรารถนาหรือต้องการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยอาศัยพรรคการเมือง เป็นช่องทางในการแสวงหาและมุ่งหวังที่จะได้รับการตอบสนองและเสนอข้อเรียกร้องต่าง ๆ เข้าสู่ระบบการเมือง เพื่อจะได้รับประโยชน์ดังใจปรารถนา ความผูกพันพรรคการเมืองจึงเป็นแรงจูงใจ (motivation) และเป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลในสังคมประการหนึ่งที่ทำให้บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างแท้จริง

พฤติกรรมของบุคคลเป็นเช่นนี้ได้ก็เนื่องจากว่าความผูกพันพรรคการเมือง เป็นเรื่องของความรู้สึกนึกคิดภายในจิตใจที่มีระดับที่ขอบและจงรักภักดีที่สูงของบุคคลที่มีต่อพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง เป็นการเฉพาะ และแสดงการตอบสนองในลักษณะที่ปฏิบัติความแรงปรารถนาในลักษณะต่าง ๆ ที่พึงมีพึงเป็นต่อพรรคการเมืองที่บุคคลนั้นภักดี

ความผูกพันพรรคการเมืองมีความเป็นมาอย่างไร เป็นสิ่งที่ต้องศึกษา และกล่าวถึง จากการศึกษาความเป็นมาของความผูกพันพรรคการเมืองในทางรัฐศาสตร์นั้น มีข้อพิจารณาได้หลายประการ อย่างน้อยที่สุด 2 ประการ คือ

1. ความผูกพันพรรคการเมือง เกิดมาจากการรวมกลุ่มและการสังกัดกลุ่มของบุคคลในสังคม โดยเฉพาะกลุ่มชนที่มีวัตถุประสงค์ในทางการเมือง ซึ่งอาจได้แก่ กลุ่มอิทธิพล หรือกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ทั้งนี้พิจารณาว่า กลุ่มต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นพื้นฐานและพัฒนาไปสู่การเป็นพรรคการเมือง หรือสนับสนุนส่งเสริมพรรคการเมืองหนึ่งพรรคการเมืองใดเป็นการเฉพาะ

ในประเด็นนี้ หากจะกล่าวโดยละเอียดแล้ว เป็นการมองทั้งส่วนกว้างและส่วนลึกในระหว่างกลุ่มกับพรรคการเมือง ในส่วนกว้างนั้นคือ มองว่าความผูกพันพรรคการเมือง เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับกลุ่มชนหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นพื้นฐานการก่อตัวหรือสนับสนุนพรรคการเมืองนั้น ๆ ขึ้นมา ในส่วนลึก ความผูกพันพรรคการเมือง เกิดจากการพิจารณาพรรคการเมืองนั้นหมายความว่าอย่างไร เกิดขึ้นมาได้อย่างไร มีองค์ประกอบอย่างไรบ้างและมองถึงบทบาทหรือการแสดงออกของพรรคการเมืองนั้น ๆ ซึ่งจะเป็นสิ่งจูงใจให้เกิดการยอมรับหรือการสนับสนุนมากน้อยเพียงใด ประเด็นนี้มองตัวพรรคการเมืองเป็นการเฉพาะ อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะมองในส่วนใดก็ตามทั้งสองส่วนจะมีผลสืบเนื่องซึ่งกันและกันโดยตลอด กล่าวคือ ความผูกพันพรรคการเมืองพัฒนาจากการรวมกลุ่มชนที่มีวัตถุประสงค์ทางการเมือง และมีแนวคิดอื่น ๆ ที่ตรงกัน ก่อให้เกิดการสนับสนุนส่งเสริมพรรคการเมืองขึ้นมา และอาจรวมตัวไปสู่การจัดตั้งพรรคการเมืองในที่สุด และการรวมกลุ่มทั้งหลายเหล่านั้นนั้นเอง จะมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดหรือมีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางทางรับรู้ การรู้จักเข้าใจ และการยอมรับพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง นั่นคือ การยอมรับผูกพันตนเองผูกติดพรรคการเมืองความอย่างกลุ่มที่ตนสังกัด

ดังนั้น ความผูกพันพรรคการเมืองในกรณีนี้จึงเป็นเรื่องที่เกิดจากการยอมรับพรรคการเมืองของบุคคลอื่นเนื่องมาจากสังกัดกลุ่ม การเน้นลักษณะกลุ่มและพรรคการเมืองเช่นนี้จึงเป็นเช่นเดียวกันกับที่บาร์เบอร์ (Barber) ได้ศึกษาไว้แต่ต้น กล่าวคือบุคคลที่ผูกพันกับพรรคการเมืองหรือสนับสนุนทางการเมือง และรับรู้ข่าวสารทางการเมืองต่าง ๆ ของพรรคการเมืองจะทำให้บุคคลมีข้อเลือกในทางการเมืองหรือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง เมื่อบุคคลหรือมีสิ่งใดที่ตรงกับตนในข้อเลือกเหล่านั้น บุคคลนั้นก็จะมี

และปฏิบัติตามข้อเลือกนั้น ดังนั้นความผูกพันพรรคการเมืองในประเด็นนี้สืบเนื่องมาจากการสังกัดกลุ่มและเกี่ยวข้องของสนับสนุนพรรคการเมือง

2. ความผูกพันพรรคการเมือง เป็นผลมาจากการ เรียนรู้ทางการเมืองของบุคคล ซึ่งมาจากกระบวนการกล่อมเกลากลางสังคม

ประเด็นนี้มีความเกี่ยวข้องกับสังคมจิตวิทยาของบุคคลที่อยู่ในระบบการเมืองใด ระบบการเมืองหนึ่งอยู่ด้วย คือการที่บุคคล กลุ่มบุคคลซึ่งอยู่ในระบบการเมืองใดก็จะ เรียนรู้รูปแบบวัฒนธรรมทางการเมืองของระบบการเมืองนั้น ๆ ไปด้วย ความผูกพันพรรคการเมืองจึงถือว่าเป็นรูปแบบวัฒนธรรมทางการเมืองแบบหนึ่งที่มีการเรียนรู้และการถ่ายทอด ลักษณะรูปแบบวัฒนธรรมทางการเมืองในกระบวนการกล่อมเกลากลางการเมืองและสังคมได้ เช่นเดียวกัน ดังนั้นความผูกพันพรรคการเมืองจึงสามารถอธิบายได้เช่นเดียวกันว่า มีพัฒนาการหรือมีความเป็นมาจากการอบรมกล่อมเกลาคำความรู้สึกผูกพันพรรคการเมือง เช่นเดียวกับวัฒนธรรมอื่น ๆ

อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่ตามมาคือ ทำไมบุคคลจึงผูกพันพรรคการเมืองใด พรรคการเมืองหนึ่ง เช่นนั้น เราไม่ปฏิเสธว่าอิทธิพลของกระบวนการอบรมกล่อมเกล่าได้ สร้างให้เกิดลักษณะเช่นนั้นให้กับบุคคล แต่ในฐานะพรรคการเมือง เป็นวัตถุประสงค์ทางการเมืองและเป็นสถาบันทางการเมืองที่ต้องมีการเรียนรู้

สิ่งที่บุคคลเรียนรู้ก็คือ ข้อมูลความจริง (facts) ต่าง ๆ ของพรรคการเมืองก็คือบรรดาส່ว่นต่าง ๆ ทั้งหลายที่ประกอบขึ้นมาเป็นพรรคการเมืองนั้นเอง ซึ่งก็มีหลาย ๆ อย่าง ทั้งโครงสร้างหน้าที่ เป็นต้น รวมกันเป็นพรรคการเมือง สิ่งทั้งหลายเหล่านั้นเป็นสิ่งที่บุคคลได้รับรู้และเรียนรู้ และเป็นข้อเลือกของบุคคลด้วย ดังนั้นในประเด็นนี้จึง เป็นการมองถึงประเด็นที่นับว่าเป็นเหตุที่แท้จริงที่บุคคลผูกพันพรรคการเมืองใด พรรคการเมืองหนึ่ง

สิ่งที่เรียกว่าพรรคการเมืองที่นำขึ้นมาเป็นเหตุแห่งการรับรู้ และผูกพันของบุคคล นั้นมีมากมาย แต่ในที่นี้ได้หยิบยกขึ้นมาศึกษาเพียง 3 ประการ คือ อุดมการณ์พรรคการเมือง

นโยบายพรรคการเมือง และผู้นำพรรคการเมือง ซึ่งทั้งสามเหตุดังกล่าวผู้ศึกษามอง
ว่าเป็นตัวแปรที่สำคัญสำหรับความผูกพันพรรคการเมืองของคนกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้
ปัจจัยเหตุสามประการดังกล่าวจึงกล่าวได้ว่าเป็นเหตุปัจจัยที่เชื่อมโยงบุคคลให้เข้าไปผูกพัน
พรรค และแสดงพฤติกรรมต่อพรรคในฐานะสมาชิกพรรคการเมืองในสังกัด

เมื่อทราบดีถึงประเด็นความผูกพันพรรคการเมืองว่าเกิดขึ้นได้อย่างไรและทำไม
จึงเกิดขึ้น ประเด็นต่อมาคือเมื่อบุคคลมีจิตใจผูกพันแล้วย่อมจะมีการตอบสนอง หรือปฏิบัติ
ตามความผูกพันนั้น ซึ่งเป็นการแสดงการปฏิบัติตามความผูกพันนั้น ทั้งนี้ ในประเด็นต่าง ๆ
ทั้งต่อไปนี้เป็นลักษณะหรือพฤติกรรมของความผูกพัน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การแสดงความรู้สึกเป็นเจ้าของ ซึ่งเป็นการแสดงความรู้สึกทั้งอารมณ์
และเหตุผลของบุคคลที่มีต่อพรรคการเมือง โดยแบ่งการแสดงออกเป็น 3 ลักษณะคือ

1.1 บุคคลนั้นสามารถระบุฐานตำแหน่ง บทบาท ของตนหรือของบุคคล
ในพรรคการเมืองนั้น ๆ ได้หรือไม่

1.2 บุคคลนั้นมีความรู้สึกใกล้ชิดกับพรรคการเมืองนั้น ๆ หรือไม่

1.3 บุคคลนั้นตระหนักถึงผลกระทบระหว่างตนเองกับพรรคการเมืองนั้น ๆ
ได้หรือไม่

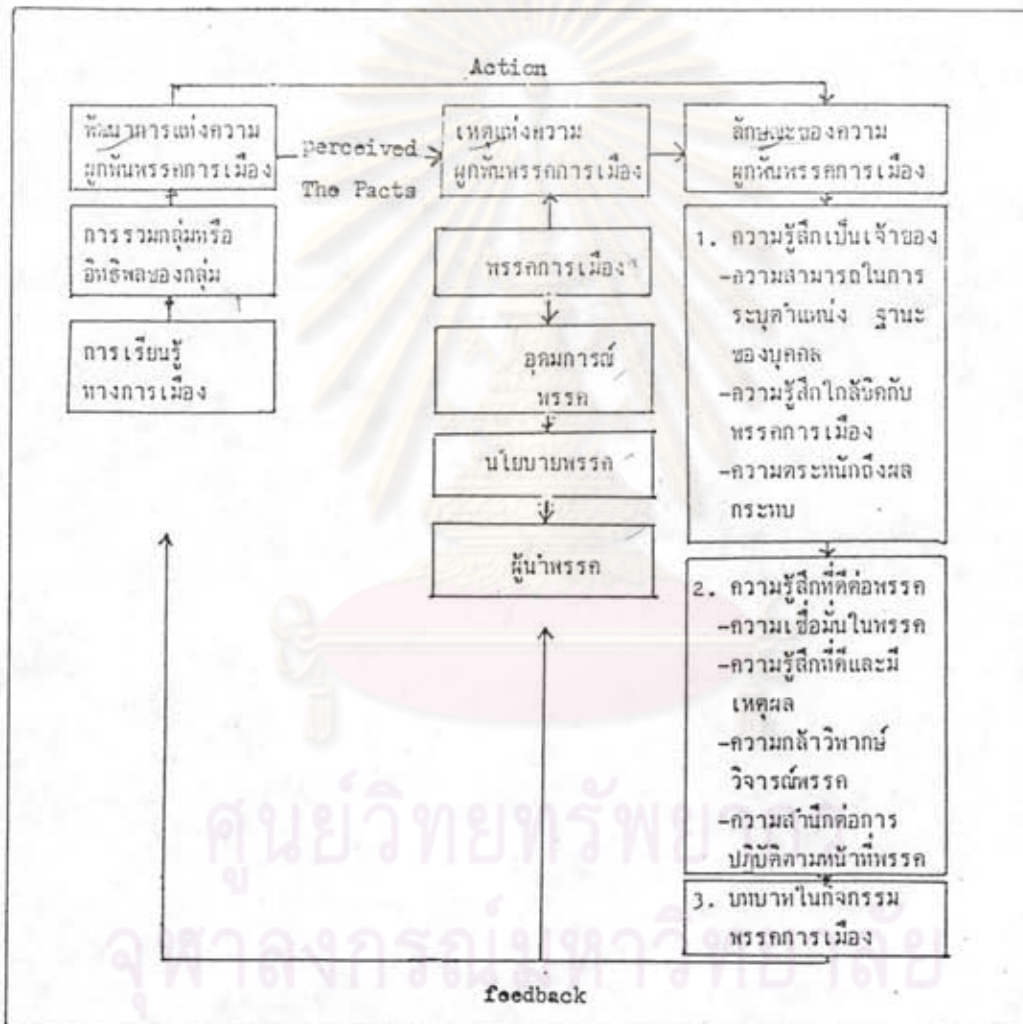
2. การแสดงความรู้สึกที่คัดค้านพรรคการเมือง หมายถึง บุคคลนั้นมีความเชื่อมั่น
ในพรรคการเมืองนั้นหรือไม่ มีความคิดที่ดี มีเหตุผลต่อพรรคการเมืองหรือไม่ มีความ
กล้าวิพากษ์วิจารณ์พรรคการเมืองนั้นหรือไม่ มีความสำคัญต่อการปฏิบัติตามหน้าที่พรรค
การเมืองหรือไม่ เป็นต้น

3. การแสดงบทบาทร่วมในกิจกรรมพรรคการเมืองที่สังกัดนั้นได้มากน้อยเพียงใด
ทั้งนี้นับตั้งแต่ความสนใจข่าวสารการเมือง ไปจนกระทั่งการเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรในนามพรรคการเมืองที่ตนสังกัดนั้นด้วย

ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นการกล่าวถึงภาคทฤษฎี แนวความคิดของการศึกษาวิจัยใน
เรื่องนี้ทั้งหมด หากเสนอเป็นแผนภูมิจะได้อีกดังนี้

แผนภูมิที่ 1

ความผูกพันพรรคการเมือง (party identification)

จากภาพในหน้า 94 จะเห็นได้ว่าพัฒนาการแห่งความผูกพันเกิดจากการเรียนรู้ และการรวมกลุ่มพัฒนาไปสู่พรรคการเมืองโคพรรคการเมืองหนึ่ง ซึ่งพัฒนาการได้ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และมีอิทธิพลต่อความคิดของบุคคลในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพรรคการเมือง ซึ่งเป็นเหตุแห่งความผูกพันพรรคการเมือง และจะนำไปสู่การแสดงออกหรือแสดงพฤติกรรม ซึ่งเป็นลักษณะของความผูกพันในลักษณะต่าง ๆ และการแสดงออกทั้งหลายมาจากเหตุและพัฒนาการของความผูกพันทั้งสิ้น และจะย้อนกลับไปสู่เหตุและพัฒนาการต่อไปในลักษณะของการมีอิทธิพลและการรับรู้ต่อบุคคลในกลุ่มหรือในสังคม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย